Fra bokfinner til stifinner?

Høgskolebibliotekets pedagogiske tekster som veiviser for de fagansattes bruk av digitale databaser

Master for pedagogiske tekster – læring – kommunikasjon - design

Heidi Kristin Olsen

Høgskolen i Vestfold 2008

Forord

Pedagogisk tekst kobles i de fleste sammenhenger – og ikke minst av de fleste – til lærebøker, eventuelt til annet materiell som brukes i en undervisningssammenheng. I denne oppgaven ser jeg på de pedagogiske tekstene høgskolebiblioteket bruker i sin formidling overfor fagansatte.

Det er ikke forsket mye på undervisingsbibliotek i høyere utdanning i Norge, og heller ikke på de fagansattes bruk av biblioteket og bibliotekets ressurser. Denne oppgaven kan være et bidrag til mer informasjon om dette, slik at bibliotekets tjenester kan utvikle seg i samsvar med fagansattes behov. Hvis de fagansatte får et godt bibliotektilbud, tror jeg det vil bli et godt bibliotektilbud til høgskolens studenter også. Det er her de pedagogiske tekstene kommer inn: det er via bibliotekets pedagogiske tekster de fleste av møtene mellom bibliotek og bruker skjer, derfor må disse tekstene være så gode som overhodet mulig.

I teksten som følger er aktuelle begreper definert etter hvert som de brukes. Programmet EndNote er brukt for administrere referansene, refereringsstilen er en modifisert utgave av Harvard. Betegnelser som ibid. og op.cit. brukes ikke av dette systemet, derfor er alle referansene gjengitt i sin egentlige form.

For at det skulle være mulig å skrive denne oppgaven, har flere enn meg som har trykket på tastene bidratt. Først og fremst alle de fagansatte ved Høgskolen i Vestfold som svarte på spørreundersøkelsen og deltok i gruppeintervjuene – dette la hele grunnlaget for oppgaven. Veilederen min, professor Thomas Moser, har vært entusiastisk, ryddig og tålmodig, og svært viktig for at dette prosjektet lot seg gjennomføre. Jeg har fått engasjert støtte fra kolleger på biblioteket ved Høgskolen i Vestfold, med hovedbibliotekar Åsta Hagen i spissen. De har også bidratt med mye nyttig informasjon til oppgaven. Kollokvien jeg har vært en del av sammen med Ida Welhaven Heiberg og Jorun Hovland, har vært svært viktige i hele prosessen. Jeg har fått masse støtte og oppmuntring av mange andre flotte mennesker rundt meg og er veldig takknemlig for det. Men likevel, mest av alt: Takk til ham som i løpet av en biltur fra Sandefjord til Bergen leste Foucaults ”Diskursens orden” høyt, som en innføring i akademia for frua. Og som har vært entusiastisk deltaker i uttallige diskusjoner siden.

Sammendrag

I denne oppgaven undersøkes hvordan biblioteket kan bidra til å styrke fagansattes informasjonskompetanse i en høgskole. Den delen av bibliotekets virksomhet som undersøkes er bibliotekets pedagogiske tekster, definert gjennom et vidt tekstbegrep. Det vil si alle tekster som produseres for formidling og informasjon overfor fagansatte, de som arbeider med forskning og undervisning i en høgskole. Det fokuseres på fagansattes bruk av digitale databaser, forstått som tidsskriftsdatabaser som er tilgjengelige for skolens fagansatte og studenter, via abonnement i biblioteket.

Teorigrunnlaget i oppgaven er sammensatt av forskning rundt pedagogisk tekst, informasjonskompetanse, voksnes læring og bruk av datateknologi. Utgangspunktet er forskning om pedagogisk tekst, satt i en bibliotekkontekst. Mange av bibliotekets pedagogiske tekster formidler ulike aspekter av informasjonskompetanse. Siden undersøkelsesgruppen for oppgaven og problemstillingen er ansatte ved en høgskole, er det relevant å se på teorier og forskning rundt voksnes læring. Det trekkes også inn noe teori om hvordan dataprogrammer brukes, og prinsipper om vebbdesign. Forskning på forholdet mellom akademia, bibliotek og digitale ressurser kartlegges også i denne oppgaven. Det er samlet inn data blant fagansatte ved Høgskolen i Vestfold ved hjelp av kvantitativ, nettbasert spørreundersøkelse og gruppeintervjuer.

Studier av litteraturen på feltet, sammen med de innsamlede dataene, viser at biblioteket står overfor store utfordringer på dette området. De digitale ressursene biblioteket abonnerer på kan utnyttes bedre, en del av deltakerne i undersøkelsesgruppen bruker ikke eller bare i liten grad de tilgjengelige kildene. Resultatene av undersøkelsene indikerer at fagansatte ønsker et aktivt og offensivt bibliotek. De ønsker informasjon og opplæring i forhold til bruk av de digitale ressursene, og mener at biblioteket kan spille en viktig rolle i forhold til deres egen søkekompetanse. Resultatene tyder på at fagansatte trenger et differensiert tilbud av pedagogiske tekster, det meldes om behov for alt fra søketjeneste utført av biblioteket til vebbaserte søkekurs. Annen forskning viser at det har skjedd store endringer i brukernes søkeatferd på vebben de siste årene, og at dette også bør få konsekvenser for bibliotekenes virksomhet, hvis biblioteket ønsker å beholde sin sentrale posisjon i høgskolen. Den teknologiske utviklingen, sammen med endrete rammevilkår, krever stor grad av endringsvilje i bibliotekene. Endringene bør også komme tydelig til syne i bibliotekets pedagogiske tekst. Resultatene viser at det trengs mer forskning og utviklingsarbeid på dette feltet, hvis bibliotekene skal spille en sentral rolle framover for høgskolens fagansatte og studenter.

Abstract[1]

This thesis examines how the library can contribute to increase Information Literacy among faculty members at a university college. It is a study of library texts used to educate and inform research- and teaching staff of the University College, using a broad definition of the word 'text,' across genres and media. In particular it focuses on faculty members' use of digital databases, including the databases of scholarly journals made available for school employees and students by the library's subscriptions.

The theoretical foundations of the thesis are collected from several areas of research, primarily research on pedagogical texts, Information Literacy, adult learning and the use of computer technology. Many of the library educational texts promote different aspects of Information Literacy. And as the thesis discusses faculty members' use of new technology, research on adult learning is relevant. Also included is some theory on computer program usage and principles for information effective web design. Research on the relationship between academia, library and digital resources is mapped, and data is collected through a survey among faculty members at Vestfold University College using a quantitative, digital questionnaire and group interviews.

Studies of current interest, along with the collected data, show that the library faces great challenges in this area. Results of the survey indicate that digital resources subscribed to by the library can be better utilized, as some of the respondents do not use, or hardly use, the available sources. Results also indicate that the respondents want an active and involving library. They want information about and education in usage of the digital resources, and think the library can have an important role in the improvement of their search competence. The results suggest faculty members require a diversified menu of pedagogical texts, from literature searches conducted by the library to web based search tutorials. Other research shows great changes in the search behaviour online over the last few years, and this should also have consequences for the library activity, if the library wishes to keep its central position in the university college. Technological advances, together with changes in framework conditions, demand great will to change in the libraries. Such changes should also be visible in the library pedagogical texts. The results of this survey show a demand for more research and development in this field, if the libraries are to play a central role in the future of faculty and students.

[1] Sammendraget er oversatt av Jorun Hovland

Innholdsfortegnelse

1. Innledning 1

2. Bakgrunn: Bibliotekene i høgskolesektoren 5

2.1. Bibliotekene og Kvalitetsreformen 5

2.2. Bibliotekene og den digitale utviklingen 7

2.3. Bibliotekarens rolle 11

2.4. Brukernes kompetanse 13

3. Problemstilling 15

4. Teoretisk forankring 17

4.1. Pedagogisk tekst 18

4.2. Vebbdesign 20

4.3. Informasjonskompetanse 22

4.4. Teori om voksnes læring 26

4.4.1. Technology Acceptance Model 30

4.4.2. Computer self-efficacy og computer anxiety 32

4.5. Forskning på bruk av digitale databaser i akademia 33

5. Forskningsdesign, metode og undersøkelsesgjennomføring 41

5.1. Forskningsdesign 41

5.2. Forskningsetiske vurderinger 43

5.3. Utarbeidelse av nettbasert spørreskjema 45

5.4. Gruppeintervju - metodebeskrivelse 47

5.5. Gjennomføring av spørreundersøkelsen 47

5.5.1. Respondentene 49

5.5.2. Ikke-respondentene 53

5.6. Gjennomføring av gruppeintervjuene 53

5.7. Undersøkelsenes kvalitet 55

6. Resultater 58

6.1. Bibliotekets pedagogiske tekster 58

6.1.1. Deskriptiv framstilling 59

6.1.2. Analyse og drøfting 65

6.2. Analyse av en av bibliotekets pedagogiske tekster 69

6.3. Publiseringskanaler og kilder 74

6.3.1. Deskriptiv framstilling 74
6.3.2. Analyse og drøfting 77
6.4. Informasjonskompetanse 79
6.5. Bibliotekets databaseportefølje 80
6.5.1. Deskriptiv framstilling 80
6.5.2. Analyse og drøfting 82
6.6. Søk i digitale databaser og Bibsys Ask 83
6.6.1. Deskriptiv framstilling om søk i databasene 84
6.6.2. Deskriptiv framstilling av bruk av Bibsys Ask 87
6.6.3. Analyse og drøfting 87
6.7. Søkeatferd i databasene 91
6.7.1. Deskriptiv framstilling 92
6.7.2. Analyse og drøfting 98
6.8. Generelt om bibliotekets virksomhet 100

7. Avslutning og konklusjoner 103
7.1. Funn i undersøkelsene 103
7.2. Kritisk vurdering av undersøkelsene 105
7.3. Konsekvenser for biblioteket 106
7.4. Videre forskning 109
7.5. Sluttbetraktninger 111

8. Litteratur 112

Vedlegg 1: Forespørsel om utprøving av spørreskjema 117
Vedlegg 2: E-poster i forbindelse med spørreundersøkelsen 118
Vedlegg 3: Spørreskjema til spørreundersøkelsen 120
Vedlegg 4: Forespørsel om deltakelse i gruppeintervju 126
Vedlegg 5: Oversikt over tabeller og figurer 127

1. Innledning

Bibliotekene er alltid vært viktige institusjoner i universiteter og høgskoler. Studenter og ansatte bruker bibliotekene i forbindelse med studier, forskning og undervisningsvirksomhet. I løpet av de siste 20 årene har bibliotekenes rolle endret seg vesentlig. I takt med den teknologiske utviklingen har rollen som stifinner i forhold til digitale ressurser blitt stadig viktigere. En stifinner er i denne sammenhengen brukt om en som vet hvordan en finner stiene i en nesten uendelig mengde tilgjengelig informasjon, og som formidler sin kunnskap om det til andre.

I stifinnerrollen står opplæring av brukerne av de ressursene biblioteket disponerer sentralt. Bibliotekarene formidler den kunnskapen de har til å søke etter og kvalitetssikre informasjon. En ny britisk studie viser viktigheten av denne kunnskapen. Den tar for seg senarier som beskriver måten framtidens forskere vil søke informasjon på (University College London 2008). Studien konkluderer blant annet med at selv om nye generasjoner har vokst opp med Internett, er det likevel ikke slik at de dermed har gode nok kunnskaper i å navigere i informasjonsflommen på vebben[2] (rapporten presenteres nærmere på side 34).

Pedagogisk virksomhet har tradisjonelt ikke vært sentral i bibliotekene i universitets- og høgskolesektoren. De siste 20 årene har den imidlertid generelt kommet stadig sterkere i fokus i bibliotekene, spesielt i alle former for skolebibliotek, fra grunnskolen til universitetene. Hovedårsaken til denne endringen er særlig den teknologiske utviklingen. Mange bibliotekarer har derfor engasjert seg i dette emnet, og følgelig videreutdannet seg innen formidling og pedagogikk.

Som bibliotekar i høgskolesektoren og masterstudent på studiet *Pedagogiske tekster* ved høgskolen jeg er ansatt ved (Høgskolen i Vestfold), er jeg opptatt av de pedagogiske tekstene som produseres av biblioteket. Mitt eget utgangspunkt er, i tillegg til mange års arbeidserfaring som bibliotekar, at jeg har undervist voksne i både bibliotekrelaterte og generelle dataverktøy i mer enn 20 år. I tillegg har jeg ansvaret for opplæringstilbudet biblioteket ved HVE gir de fagansatte ved skolen. Erfaringene dette har gitt meg, ønsker jeg å bruke i en prosess for å videreutvikle og forbedre bibliotekets tilbud. Dette tilbudet handler i stor grad om å utvikle gode pedagogiske tekster.

[2] Internett består av mange forskjellige tjenester, en av dem er World Wide Web. I denne oppgaven brukes det norske ordet vebb for denne delen av Internett. Bokmålsordboka (http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html), lest 2.5.2008.

Mange av bibliotekets pedagogiske tekster handler om digitale databaser[3]. Utvalget av digitale databaser har økt kraftig de siste årene, og har gitt vesentlig større tilgang til forskningsartikler enn tidligere. For eksempel har antallet digitale tidsskrifter økt med over 400 % på de statlige høgskolene fra 2003 til 2007 (Statistisk sentralbyrå 2008). I tillegg er mengden forskning som er tilgjengelig på den åpne vebben stadig i sterk vekst. Dermed er informasjonskompetanse stadig viktigere, også for fagansatte ved høgskolene. Biblioteket[4] har spilt, og spiller stadig, en viktig rolle både i forhold til hva som er tilgjengelig for fagansatte, og utvikling av kompetanse for å finne fram i det.

Bibliotekene i universitets- og høgskolesektoren er serviceorganisasjoner innen egen institusjon. De skal sørge for at studenter og ansatte får service og opplæring, og tilgang til den litteraturen de trenger. Brukergruppen til disse bibliotekene er primært egne studenter og ansatte. I serviceerklæringen for biblioteket ved Høgskolen i Vestfold er dette formulert slik:

> Biblioteket skal tilby veiledning i bruk av bibliotekets samlinger og informasjonssøking i eksterne databaser, samt enkel veiledning i bruk av dataverktøy som er tilgjengelig i biblioteket. Biblioteket tilbyr opplæring av alle nye studenter og ansatte, men vil også gi veiledning etter behov. […] Biblioteket skal tilby profesjonelle søketjenester til de brukerne som har behov for det. (Høgskolen i Vestfold 2003)

Biblioteket har vært, og er fremdeles, i stor grad en ”kunnskapsbrønn” – det stedet en student eller fagansatt kan oppsøke for å finne faglitteratur og få veiledning fra bibliotekarene. Bibliotekarene har tradisjonelt hatt en form for ”ekspeditørrolle” (Fagerli 2000, s. 31). De siste årtiene har bibliotekarenes rolle endret seg fra ekspeditør til en pedagogisk funksjon med produksjon av pedagogiske tekster: ”Academic libraries have been concerned for many years to help students – and for that matter staff – to develop a broad range of 'information skills'” (Brophy 2005, s. 71). Bibliotekene i seg selv har gjennomgått en stor endring de siste tiårene. Peter Brophy beskriver endringene slik: ”There can be no doubt that information and communications technology have been the biggest influence on academic library development during the last decade” (2005, s. 95).

I denne oppgaven vil jeg se på den pedagogiske delen av bibliotekets virksomhet, nærmere bestemt de pedagogiske tekstene som biblioteket utarbeider, med sikte på å tilrettelegge for

[3] Digitale databaser betegner i denne oppgaven tidsskriftsdatabaser som biblioteket abonnerer på, og som er gjort tilgjengelig for ansatte og studenter.
[4] Ordet bibliotek er i denne oppgaven brukt i betydningen ”bibliotek i høyere utdanningsinstitusjoner”

fagansattes bruk av digitale databaser. Med betegnelsen fagansatte menes her de som underviser og forsker ved høgskolen. Begrepet *tekst* defineres i denne oppgaven på samme måte som i boka *Tekst.no*: "… meningsbærende utsagn formidlet via alle typer tegnsystemer, både verbale (tale og skrift), auditive og visuelle" (Schwebs og Otnes 2006, s. 17). Ut fra denne definisjonen kan biblioteket i seg selv, og mange av enkeltelementene der, ses som tekst. Om en tekst kan ses som en pedagogisk tekst skal i følge Staffan Selander og Dagrun Skjelbred vurderes ut fra tre aspekter: "intensjon, tekst og kontekst" (Selander og Skjelbred 2004 s. 34). Slik sett kan bibliotekets pedagogiske tekster har formidling som intensjon, og selve teksten i seg selv er en formidlingstekst. Konteksten teksten opptrer i er i forbindelse med bibliotekets opplæring. Eksempler på bibliotekets pedagogiske tekster kan være innhold på vebbsider, bruksanvisninger og verbale veiledninger. Mange av bibliotekets pedagogiske tekster handler om forskjellige aspekter av det som med en samlebetegnelse kalles informasjonskompetanse[5]. En del av dem dreier seg om bruk av bibliotekets samling av digitale databaser. Databasene er presentert på vebbsider, og det er kanskje laget bruksanvisning og søkeveiledninger til dem. Videre kan bruken av dem demonstreres på kurs eller i en annen veiledningssammenheng.

Datagrunnlaget i oppgaven er hentet fra Høgskolen i Vestfold. Det er mange fellesttrekk mellom høgskolene i Norge, særlig fordi alle har profesjonsutdanning som en sentral del av sitt utdanningstilbud. Høgskolenes størrelse varierer, men sammensetningen av fag og personale har mange paralleller. Bibliotekets rolle i institusjonene har også mye felles, fordi bibliotekene er serviceorganisasjoner innen egen institusjon, der oppgaven blant annet er å dekke brukernes behov for faglitteratur. Høgskolen i Vestfold er en mellomstor høgskole, og det er rimelig å anta at resultatene kan vise seg relevante for andre høgskoler av liknende type og størrelse.

Et utgangspunktet for oppgaven er antakelsen om at alle fagansatte ved en høgskole har behov for kontinuerlig faglig oppdatering, og å være à jour med den forskningen som blir publisert innen deres fagområde. Vekten på forskningsbasert undervisning og forskningspublisering gjør at faglig oppdatering blir mer sentralt. I dag skjer stadig større andel av forskningspubliseringen i vitenskapelige tidsskrifter, og er i stadig større grad internasjonalt orientert. En viktig metode for å holde seg oppdatert innen denne delen av forskningspublisering er via digitale tidsskriftsdatabaser. En annen viktig digital ressurs for faglig oppdatering er Bibsys Ask. Her kan man blant annet holde seg orientert om alt som kjøpes inn av universitets- og høgskolebibliotek i Norge.

[5] Informasjonskompetanse er omtalt inngående på side 22.

I Norge finnes det lite forskning på fagansattes kunnskap om og bruk av de digitale ressursene. Det er heller ikke enighet om i hvilken grad det er nødvendig for fagansatte å ta disse ressursene i bruk. I bibliotekmiljøene er det en del antakelser om bruken. For å få oppdatert kunnskap om dette har jeg kartlagt de fagansattes bruk av databasene, og å forsøkt å finne ut noe om hvordan de oppfatter bibliotekets pedagogiske tekster, som presenterer og tilrettelegger for denne bruken. Jeg har brukt to forskjellige metoder for å samle inn data. Den primære er en kvantitativ spørreundersøkelse, et nettbasert spørreskjema, som ble sendt ut til alle fagansatte ved skolen. Sekundært ble det gjennomført to mindre gruppeintervjuer, der hensikten var å få ytterligere innsikt i hvordan biblioteket kan utvikle sine tjenester videre. Gjennom analyse av de innsamlede dataene og bruk av teori innen pedagogisk tekst, informasjonskompetanse og voksnes læring, er målet for oppgaven å komme fram til forbedringsmuligheter for bibliotekets virksomhet innen dette viktige feltet. I analyser og drøfting er det også trukket inn internasjonal forskning om bibliotek i akademia og fagansattes bruk av dem.

2. Bakgrunn: Bibliotekene i høgskolesektoren

De statlige rammevilkårene er vesentlige for prioriteringer innen de offentlige utdanningsinstitusjonene for høyere utdanning. Noen av disse vil derfor vil disse kort bli presentert som relevant bakgrunn for oppgaven. Det ligger også mange og betydelige føringer i en så etablert institusjon som bibliotekene. Mange av disse føringene har blitt kraftig utfordret som en følge av den teknologiske utviklingen. Noen av konsekvensene for bibliotekene beskrives også som en del av bakgrunnen for oppgaven. Dessuten har både de statlige føringene og den teknologiske utviklingen store konsekvenser, både for de fagansattes bruk av biblioteket og for bibliotekarene. Det ønsker jeg derfor også å drøfte her. Med disse elementene som bakteppe presenteres oppgavens problemstilling. Problemstillingen har fokus på hvordan biblioteket presenterer en del av sine ressurser for fagansatte, i form av bibliotekets pedagogiske tekster, og på hvilken effekt dette kan ha på fagansattes bruk av de digitale ressursene biblioteket tilbyr.

2.1. Bibliotekene og Kvalitetsreformen

I føringene for statlige universiteter og høgskoler legges det stadig større vekt på forskningsproduksjon og forskningsbasert[6] undervisning. I stortingsmeldingen til Kvalitetsreformen, *Gjør din plikt – krev din rett* (Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet 2001), er ett av de sentrale tiltakene at det legges opp til en ny finansieringsordning for UH-sektoren[7]. Dette er et virkemiddel for blant annet å stimulere til økt forskningsvirksomhet og høy studentgjennomstrømming. Den nye finansieringsordningen er tredelt. Den består av en basisbevilgning, en bevilgning i forhold til forskning publisert av institusjonens personale, og en bevilgning i forhold til avlagte studiepoeng. Dermed blir produksjon og publisering av forskning mer sentralt[8]. I det videre redegjøres for noen aspekter av hvordan Kvalitetsreformen påvirker bibliotekene.

Meldingen om Kvalitetsreformen vier bibliotekene svært liten plass, bibliotek i universitet og høgskoler er knapt nevnt. I to avsnitt i kapittel 11: *Finansiering* nevnes bibliotekene sammen med blant annet små fag og museer. Disse viser man til som eksempler på at det er nødvendig med en

---

[6] Begrepet forskningsbasert undervisning er ikke entydig definert. Norgesnettrådet ga i 2001ut en rapport om emnet (Berit Hyllseth: Forskningsbasert undervising), men det diskuteres fortsatt hva som skal kreves for at undervisning skal kunne kalles forskningsbasert. Blant annet ble forskningsbasert undervisning diskutert på det nasjonale seminaret Forskning i utdanning, som ble avholdt ved Universitetet i Bergen 3. april 2008 (www.uib.no/form/aktuelt/forskning-i-utdanningen/, lest 11.5.2008)

[7] UH-sektoren er forkortelse for Universitets- og høgskolesektoren

8 Hvilke konsekvenser de endrede rammevilkårene for sektoren har fått for finansieringen av sektoren og forskningsproduksjon fører det for langt å kommentere i denne sammenhengen.

langsiktig og stabil grunnfinansieringen til sektoren. Implisitt gir likevel reformen føringer for bibliotekenes virksomhet, fordi biblioteket er en viktig ressurs i forhold til forskning og forskningsbasert undervisning. Endringene er særlig aktuelle for profesjonsutdanningene, som i hovedsak foregår på høgskolene. Her har økt vektlegging av forskningsbasert undervisning bidratt til at det er blitt viktigere enn før at studentene bruker aktuell forskning i sine studier. Dette vil øke studentenes behov for bruk av artikler fra forskningstidsskrifter, og høyne etterspørselen av bibliotekarenes kompetanse.

En annen følge av reformen er den økte betydningen av forskningsproduksjon. Satsingen på forskning er tema i stortingsmeldingen *Vilje til forskning* (Utdannings- og forskningsdepartementet 2005). Her er forskning ved universiteter, høgskoler og helseforetak viet et eget kapittel. Det heter det blant annet at: "Forskningsprogrammer og prosjekter rettet mot høyskolene skal videreføres og styrkes" (Utdannings- og forskningsdepartementet 2005, s. 156). Økt forskningsproduksjon fører til at flere ansatte i universitet og høgskoler får større behov for å ha tilgang til mer relevant forskningslitteratur.

Den tredje vesentlige endringen for mange bibliotek i universitets- og høgskolesektoren er det nye systemet for registrering av publisert forskning. Etter reformen ble alle statlige universitet og høgskoler pålagt å registrere forsknings- og utviklingsarbeid. Ved alle høgskolene, bortsett fra Høgskolen i Oslo[9], gjøres dette i databasen ForskDok[10]. Ut fra disse registreringene beregnes avgitte forskningspoeng for institusjonen, som er grunnlag for en del av den statlige bevilgningen. Selve registreringen er stadig oppe til debatt, blant annet har Sigbjørn Hernes påvist vesentlige feilregistreringer (2007), ved å analysere registrering av vitenskapelige monografier i ForskDok for 2005. Han forklarer de fleste av feilregistreringene med at brukergrensesnittet i ForskDok ikke er godt nok, og at registrator ikke har tilstrekkelige bibliografisk kunnskap. For å redusere slike feilregistreringer har man på mange høgskoler overlatt registreringen til biblioteket, eller pålagt biblioteket å kontrollere registreringen. For disse bibliotekene har oppgaven blant annet medført pedagogiske utfordringer. Selve systemet skal forklares og bekjentgjøres overfor brukerne, på en måte som både er instruktiv og forståelig. Man er avhengig av et godt samarbeid med den enkelte forsker som skal ha registrert sin forskning. Biblioteket står overfor en

[9] Universitetene har, sammen med Høgskolen i Oslo, Nasjonalt folkehelseinstitutt og Nasjonalt kunnskpssenter for helsetjenesten, etablert sin egne database for denne registreringen, Frida (http://frida.uio.no). Det er et arbeid i gang for å vurdere mulighetene for å ha et felles system for forskningspublisering. Utvalget skal levere sin innstilling i juni 2008.
[10] BIBSYS ForskDok er et system for dokumentasjon av forsknings- og utviklingsarbeid ved norske forskningsinstitusjoner (hentet fra http://bibsys.no/), lest 3.2.2008.

formidlingsoppgave her, i forhold til den enkelte forsker, i forhold til institusjonens ledelse, og i forhold til kollegiet. Mye av denne formidlingen skjer via bibliotekets vebbsider, og er dermed også en del av bibliotekets pedagogiske tekster[11]. Siden registreringene er grunnlag for statlige bevilgninger, vil graden av dens suksess også ha betydning for institusjonens økonomi.

I dette avsnittet har jeg vist at Kvalitetsreformen blant annet har medført økt vekt på forskningsbasert undervisning og publisert forskning fra universiteter og høgskoler. Bibliotekene er ikke mye omtalt i dokumentene til reformen. Likevel synes det klart at biblioteket må spille en sentral rolle når forskning og forskningsbasert undervisning blir stadig viktigere. Bibliotekene må legge ytterligere vekt på å gjøre nødvendige ressurser tilgjengelig for fagansatte og studenter, og tilby opplæring i bruk av dem. Biblioteket kan også være en viktig samarbeidspartner i forbindelse med kvalitetssikring av registreringen av publisert forskning.

2.2. Bibliotekene og den digitale utviklingen

Mange av oppgavene i et bibliotek er godt egnet for automatisering, for eksempel katalogisering, som dreier seg om å vedlikeholde oversikten over hvilke ressurser biblioteket råder over. Dette er en av grunnene til at bibliotekene var blant de virksomhetstypene i samfunnet som raskest tok i bruk digital teknologi. I tillegg til at bibliotekets katalog er et viktig arbeidsredskap for de ansatte i bibliotekene, kan den også ses som en pedagogisk tekst i møtet med brukere: Enten i små skuffer fylt av katalogkort, eller i form av en database på vebb, er katalogen brukerens inngang til bibliotekets samlinger. På midten av 60-tallet startet utviklingen av de første digitale biblioteksystemene i Norge. De første som sette i gang med dette arbeidet var Norsk senter for informatikk og Universitetsbiblioteket i Oslo. Stiftelsen Bibsys ble etablert i 1972 (Fagerli 1995), og den første versjonen av biblioteksystemet Bibsys[12] ble lansert i 1978. I 2001 var 86 % av den totale bestanden i norske bibliotek registrert i digitale kataloger (Egeland og Myrvang 2005). De interne bibliotekrutinene ble i stor grad automatisert i løpet av 80-tallet. I de påfølgende årene har det vært brukernes tilgang til bibliotektjenestene som har vært i sentrum (Fagerli 1995). *ABM-skrift 31: Bibliotekreform 2014* kom i 2006. Den var et resultatet av lengre tids arbeid med kartlegging av norske biblioteks situasjon nå, og forventet utvikling framover. Rapporten omtaler alle de forskjellige bibliotektypene i Norge, og den beskriver både situasjonen for bibliotekene i

[11] Informasjon om forskningspublisering ved Høgskolen i Vestfold har biblioteket samlet på denne vebbsiden: http://www-bib.hive.no/fou/publisering/index.htm.
[12] Bibsys er et biblioteksystem som brukes av alle bibliotek i universitets- og høgskolesektoren i Norge (hentet fra forskningsnett.uninett.no/uninytt/2003-1/tov.html, lest 29.10.2007).

dag, og vurderer forskjellige senarier for den videre utviklingen. Om universitets- og høgskolebibliotek heter det blant annet:

> For universitets- og høgskolebibliotekene er det digitale bibliotek ikke en visjon, men en virkelighet. Bildet av det tradisjonelle utlånsbiblioteket blitt mindre og mindre synlig. Tilgangen til både digital og konvensjonell informasjon og dokumentasjon har økt kraftig. (ABM-utvikling 2006, s. 78)

Fra 1972 ble store databaser med tidsskriftslitteratur tilgjengelige via modem og datalinjer, blant annet databasene fra Dialog Information Retrieval Services i USA, Data-Star i Sveits og Questel i Frankrike. De ulike databasevertene opererte med forskjellige søkespråk[13], og det var liten eller ingen grad av standardisering av brukergrensesnittene. Dette gjorde datasøkene svært utfordrende. Databaseverten Dialog hadde i 1990 ca. 350 ulike baser i sin litteraturdatabase, med mer enn 200 millioner poster, mange av dem i fulltekst. Man koblet seg opp til databasene via modem og telefonlinje, og betalte pr. minutt for tiden man var inne og søkte. Søkeprosessen ble dermed meget kostbar og tidkrevende. Søkespråk og metode var avansert, og krevde spesialkompetanse. Bibliotekarene ble ofte søkespesialister, og utførte søk på vegne av institusjonens fagansatte (Hjørland 1992).

Følgende beskrivelse fra en bibliotekar som jobbet aktivt med litteratursøk på denne tiden illustrerer hvordan datasøk fungerte på 1980-tallet:

> Oppdrag: Finn de siste 2 års publiseringer på "gate insulated bipolar transistors", eller igbt (dette feltet hadde alltid mye forkortelser). Et greit søk, med pregnante søkebegrep, men dyre baser måtte brukes for å få tak i både det faglige stoffet, og der teknologien var rapportert brukt i nye produkter (dette siste ofte i dyre fulltekst næringslivsbaser). Søket kunne koste 1500 kroner. Bruker vurderte så resultatet ut fra kilde og abstracts samt ofte klassekoder, hovedemneord. Fremskaffelse av dokumentene var neste prosess. Et søk som dette kunne komme på 3-4000 kroner, med dokumentfremskaffelse. Men ofte ville bruker ha mange utskrifter med abstracts og klarte ofte å få en oversikt over feltet med bare et par bestillinger av primærkilde.[14]

Beskrivelsen er en illustrasjon av hvor komplisert og kostbart det var å framskaffe forskningslitteratur for bare 20 år siden. En grunnleggende endring i bibliotekenes drift og oppgaver skjedde i løpet av de første årene etter at Internett med Word Wide Web ble lansert i

[13] Et søkespråk er samlingen av kommandoer brukeren måtte beherske for å få den ønskede responsen fra databasen.
[14] Sitatet er fra bibliotekar Sissel Andrup, som var blant pionerene med å ta i bruk digitale databaser i høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. Hun har vært avdelingsbibliotekar og hovedbibliotekar ved Høgskolen i Vestfold.

første halvdel av 90-tallet. Blant annet ble tilgjengeligheten for stadig mer forskningsmateriale langt bedre, og mye enklere. Hypertekst og vebb ble lansert første gang i 1991. Den første nettleseren (Mosaic) ble lansert i 1993 (Egeland og Myrvang 2005). Da bibliotekenes kataloger ble tilgjengelig via vebb, økte også mulighetene for fjernlån[15] vesentlig. Det ble etter hvert etablert store databaser med referanser til tidsskriftslitteratur og annen forskningspublisering, disse var og er tilgjengelig via vebb gjennom abonnementsordninger. I tillegg blir stadig mer gjort tilgjengelig på den åpne vebben[16].

Tilgangen på tidsskrifter via bibliotekene har økt kraftig som følge av digital publisering:

Tabell 1: Tilgjengelige tidsskrifter i norske universitet og høgskoler

	Trykte tidsskrift	Digitale tidsskrift	Totalt
2002	19 766	42 335	62 101
2007	14 549	177 209	191 758

Kilde: (Statistisk sentralbyrå 2008)

Et annet eksempel på resultatet av den digitale utviklingen er at i 2006 forvaltet fag- og forskningsbibliotekene 670 millioner digitale dokumenter, en økning på 90 % fra året før (Statistisk sentralbyrå 2007). Den kraftige økningen i tilgangen til informasjon omtales også i stortingsmeldingen til Kvalitetsreformen:

> IKT øker mengden og tilgjengeligheten av kunnskap. Enorme mengder opplysninger, meninger, data og forskningsresultater som tidligere var forbeholdt et fåtall, blir tilgjengelig for alle. Dette globale informasjonssamfunnet demokratiserer mye kunnskap, og stiller de nasjonale akademiske autoriteter og institusjoner overfor nye krav og utfordringer. Samtidig krever det økt evne til å finne og sile ut relevant informasjon. (Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet 2001, s. 16).

Digitale tidsskrifter som erstatning for trykte utgaver gir mange fordeler for bibliotekene. Abonnement på trykte tidsskrifter medfører mange manuelle arbeidsoppgaver, som faller bort ved digitale abonnement. Man kan dermed i større grad konsentrere personalressurser om å formidle bruk av de digitale tjenestene. I tillegg har tilfanget av tidsskrifter som biblioteket kan tilby, blitt mye større. Det er også klare ulemper ved denne utviklingen. Mange brukere foretrekker fortsatt å lese de trykte tidsskriftene, både på grunn av lesbarhet, og at de kjenner mediet. Brukerterskelen er for mange langt lavere for å benytte trykte enn digitale ressurser. Det

[15] Fjernlån er lån av materiell fra andre bibliotek til bestillerbibliotekets egne lånere.
[16] Begrepet den åpne vebben brukes her om ressurser som er tilgjengelig for alle som har tilgang til Internett og vebb, det vil si ressurser som ikke krever noen form for abonnement for å få tilgang til.

er også en ulempe at digitale abonnement kan fjernes med den følge at også tidligere utgaver ,som institusjonen har betalt for, blir gjort utilgjengelige. For bibliotekets del kan overgang fra papirbaserte til digitale tidsskrifter også føre til at kontakten med brukerne endres, ved at brukerne får tilgang til tidsskriftene uten å oppsøke biblioteket fysisk.

Overgangen til digital publisering har gjort det billigere å produsere mange forskningstidsskrift, fordi trykke- og distribusjonskostnadene har blitt redusert, eller har falt bort. Samtidig har antallet vitenskapelige tidsskrifter økt kraftig, og gjort konkurransen sterkere, hevder Carol Tenopir og Donald King i et sammendrag av sin egen bok *Towards electronic journals* (Tenopir og King 2000). Det bør nevnes at det også er mange kostnader som ikke er endret som følge av digitaliseringen, for eksempel fagfellevurdering av artikler. Likevel har det vært en sterk prisøkning på tidsskriftsabonnement etter at tidsskriftene ble digitalisert. Tenopir og King formulerer det slik: "Journal prices have increased far more than one would expect based on inflation and their increase in size" (Tenopir og King 2000, s. 10 av 13). Mange hevder at de toneangivende tidsskriftsforlagene utnytter den situasjon at de sentrale tidsskriftene er helt nødvendige for forskere og undervisere, ved å øke prisene kraftig. Forlagene selv sier at prisøkningen er en nødvendig konsekvens av endringene i markedet for forskningstidsskrifter, ved at antall abonnenter har sunket, og antall konkurrerende tidsskrifter har økt.

Universitets- og høgskolebibliotek erfarer at forskere i stadig høyere grad foretrekker de digitale kildene. Dette er en av grunnene til at for eksempel Universitetet i Oslo i 2004 endret sin akkvisisjonspolitikk[17] for tidsskrifter. De velger nå å abonnere på de digitale utgavene av tidsskrifter der dette er mulig (Sundby 2006). Mange fagbibliotek følger i dag dette prinsippet for innkjøp, og det er ventet at flere vil komme etter. Budsjettering i bibliotekene har blitt en stor utfordring, som følge av at disse digitale ressursene som er nødvendige for fagansatte og studenter i et moderne utdanningsbibliotek. Brophy sier: "With the need to aquire electronic resources the pressure on budgets have intensified, and selection decisions has become much more difficult …" (2005, s. 115). Abonnement på de digitale databasene har kommet som et tillegg til bibliotekets andre mediebehov. Selv om bibliotekene i stadig større grad avslutter sine abonnement på trykte tidsskrifter, tilsvarer ikke denne reduksjonen økningen i utgifter til de digitale databasene. Universitetsbibliotekar Pål Bakka beskriver dagens situasjon i en kronikk i Dag og Tid (Bakka 2008). På Universitetsbiblioteket i Bergen er utvalget av tidsskrifter firedoblet

[17] Akkvisisjon brukes av bibliotekarer som betegnelse på innkjøp av materiell til bibliotekene.

siden 2000, uten at bevilgningene har økt. Utviklingen har ført til at tidsskriftsabonnementene i stor grad fører til reduksjon av bibliotekenes bokbudsjett. Dette er en situasjon som alle bibliotek på universitet og høgskoler erfarer. Ved Høgskolen i Vestfold hadde man like mye midler disponibelt til medieinnkjøp i 2002 og i 2006. I samme periode økte utgiftene til digitale abonnement med 60 % (Høgskolen i Vestfold 2007). Til tross for at bibliotekenes rolle i forhold til forskning ikke er viet stor plass i stortingsmeldingen *Vilje til forskning* (Utdannings- og forskningsdepartementet 2005), omtales likevel den økonomiske utviklingen for tidsskriftsabonnement. Stortingsmeldingen beskriver det som et problem at abonnementene har blitt mye dyrere, med den ulempen at forskerne etter hvert får tilgang til færre tidsskrifter.

Noen mener at Open Acces-bevegelsen vil lette det økonomiske presset på bibliotekene, siden et hovedmål for denne bevegelsen er å sikre allmennheten tilgang til offentlig finansiert forskning gratis, via vebb. Andre mener at dette bare vil være et supplement til de eksisterende vitenskapelige tidsskriftene[18].

I det foregående har jeg vist at den digitale utviklingen har ført til at mengden forskningslitteratur som er tilgjengelig via bibliotekene har økt kraftig. Dette har medført grunnleggende endringer i bibliotekenes mediebestand, ved at en stadig større andel av anskaffelsene er digitale medier. De økonomiske prioriteringene i bibliotekene har blitt svært krevende som følge av utviklingen. Den store tilførselen av digitale ressurser i bibliotekene gjør også at bibliotekets pedagogiske tekster blir svært viktige i forhold til fagansatte og studenter. Siden det er en vesentlig andel av bibliotekenes økonomiske ressurser som brukes til dette, må bibliotekene legge til rette for at disse ressursene blir utnyttet så godt som mulig. Det kan i neste omgang støtte opp under økt forskning og forskningsbasert undervisning.

2.3. Bibliotekarens rolle

En av utfordringene den digitale utviklingen har medført er behov for endringer i bibliotekarenes oppgaver i forhold til opplæring av brukerne. Tidigere var undervisningen bibliografisk. Det vil si at man underviste brukerne i å finne fram i bibliotekets egne, fysiske samlinger. Undervisingen besto som regel av en forelesning, eventuelt etterfulgt av oppgaver som dreide seg om brukerne skulle finne fram i bibliotekets fysiske samlinger. I dag er innholdet i undervisningen endret: forskjellige elementer av informasjonskompetanse (Information Literacy[19]) inngår i

[18] For mer informasjon om Open Access, se http://www.openaccess.no/.
[19] Informasjonskompetanse presenteres fra side 22.

læringsmålene. Et eksempel er undervisning av studenter i å beherske kvalitetssikring av informasjon (Grafstein 2002). Peter Jordan formulerer det slik:

> A major aim of user education is therefore to widen the use of a range of library resources which will enable academics to improve their teaching and research…(Jordan 1998, s. 116)

Nye former for formidling har også kommet til, ved at for eksempel vebb er tatt i bruk som formidlingsarena. Biblioteket skal med andre ord i stadig større grad produsere forskjellig typer pedagogiske tekster for å formidle både søkemetodikk og andre sider av informasjonskompetanse. Bibliotekarenes arbeidsoppgaver er vesentlig endret som følge av den teknologiske utviklingen. Formidlingen av bibliotekets ressurser har fått både nytt innhold, og foregår i nye former. Det økte fokuset på pedagogisk virksomhet i biblioteket har gjort at mange bibliotekarer har valgt å videreutdanne seg innen formidling og pedagogikk. Pedagogikk er fremdeles ikke et eget fag i bibliotekarutdanningen ved Høgskolen i Oslo[20], som er den eldste utdanningsinstitusjonen for bibliotekarer i Norge. På de to nyere utdanningsstedene for bibliotekpersonale finnes bibliotek og pedagogikk på timeplanen[21].

En viktig oppgave for bibliotekarene er å gjøre ressursene lett tilgjengelige for bruk, som i praksis å presentere dem ved hjelp av gode pedagogiske tekster. Å tilby tilstrekkelig brukeropplæring og brukerstøtte for ansatte, og studenter, er også en pedagogisk funksjon. Samtidig er det å gjøre relevante trykte medier tilgjengelig fremdeles en vesentlig oppgave for bibliotekarene. Alle de forskjellige ressursene biblioteket disponerer skal presenteres på bibliotekets vebbsider, på en tydelig og lett tilgjengelig måte. Brukerne kan finne mye av faglitteraturen fra egen pc, og behøver ikke oppsøke biblioteket for å finne den. Denne utviklingen, som forsterkes av at datateknologi generelt har gjort det enklere for forskere å jobbe fra andre arbeidssteder enn sitt kontor, gjør at møtestedet mellom bibliotekar og bruker i stadig økende grad er bibliotekets vebbsider. Denne utviklingen beskrives inngående blant annet i rapporten *Researchers' Use of Academic Libraries and their Services* og i artikkelen *A discipline-based approach to information literacy* (Grafstein 2002; RIN og CURL 2007). Det er ingen grunn til å tro at dette forholder seg grunnleggende annerledes i Norge, i hvert fall kan man anta at utviklingen her går i samme retning

[20] Dette er svaret pr. e-post på forespørsel til Høgskolen i Oslo, avd. for Journalist, bibliotek og informasjonsvitenskap: "Pedagogikk er ikke et eget fag ved vår bibliotekutdanning, men formidlingsaspektet står sentralt i all undervisning og er integrert i alle emnegrupper." (mottatt 3.1.08)
[21] Disse er dokumentvitenskap ved Universitetet i Tromsø og skolebibliotekarutdanningen ved Universitetet i Agder

Her har jeg vist at pedagogisk virksomhet har fått en viktigere plass i bibliotekene de siste årene. Tilrettelegging og formidling av digitale ressurser er sentralt i bibliotekene i dag, samtidig som bibliotekets trykte ressurser fortsatt skal ivaretas. For at fagansatte og studenter skal kunne utnytte de digitale ressursene godt, trenger de høy grad av informasjonskompetanse. Bibliotekets pedagogiske tekster er et viktig redskap for å bidra til det.

2.4. Brukernes kompetanse

Det er stadig en utvikling mot et mer ensartet og brukervennlig grensesnitt i de forskjellige databasene, noe som gjør brukerterskelen lavere. Det trengs ikke lenger avansert spesialkompetanse for å kunne søke og å finne fram i dem. Det er likevel nødvendig å ha en viss søkekompetanse for å kunne utnytte databasenes potensial. Det er ikke nok å beherske enkle søkemetoder som brukes i de generelle søkemotorene, for eksempel Google. Slik søkekompetanse omtales gjerne som en del av begrepet informasjonskompetanse. Mengden informasjon er uoversiktlig og stor, og det kan være krevende å søke presist nok. En fagansatt i høgskole- og universitetssektoren som skal drive forskningsbasert undervisning, i tillegg til å produsere egen forskning, trenger mange former for digital kompetanse. Uten denne kompetansen vil han ikke kunne utnytte de mulighetene som finnes, både i forhold til for å bruke dem selv, og i forhold til å kunne formidle dem til studenter.

Blant fagansatte er det store variasjoner både når det gjelder hvordan de forstår begrepet informasjonskompetanse, og hvordan de vurderer eget behov for denne kompetansen. Jeg vil hevde at mye av det som defineres inn i informasjonskompetanse er vesentlig å beherske for alle fagansatte i en høgskole. Dette er nødvendig både for å kunne finne fram til relevant forskning for egen del, og fordi studentene forventes å tilegne seg dette. For at underviserne skal kunne formidle til studentene hvordan de for eksempel kan finne forskningsartikler, må de også selv beherske søk i de samme kildene. Bibliotekene kan være en viktig samarbeidspartner her, særlig ved hjelp av de pedagogiske tekstene biblioteket tilbyr overfor studenter og fagansatte. Det er lett å anta at behovet for kompetanseheving kanskje særlig er stort i den overgangstiden vi lever i nå. Hoveddelen av den voksne befolkning har måttet lære seg grunnleggende nye måter å innhente og bearbeide informasjon på, mens nye generasjoner er oppvokst med vebbens muligheter for informasjonssøk. Samtidig viser ny forskning at nye generasjoners søkekompetanse ikke nødvendigvis er høyere, selv om de er erfarne brukere av vebb og Internett generelt. Funn tyder på at unge brukere har liten kunnskap om for eksempel kildekritikk og avanserte søkemetoder

(University College London 2008). Flere trekker fram manglende undervisning i informasjonskompetanse i skolen som en viktig grunn til dette.

Bibliotekarene har i mange miljøer fått posisjon som eksperter på søke- og informasjonskompetanse, fordi de selv i stor grad er avhengige av å beherske dette i utførelsen av sitt eget arbeid. Bibliotekarene har i stor grad også påtatt seg denne ekspertrollen selv, og har kanskje ikke vært bevisste nok i å invitere til samarbeid med fagansatte om dette emnet. Informasjonskompetanse bør være godt egnet for et aktivt samarbeid mellom undervisere og bibliotekarer, fordi fagansatte oftest er de som skal formidle kunnskapen til studentene.

Et eksempel på nytten av informasjonskompetanse er kompetanse til å kvalitetssikre informasjon funnet ved hjelp av generelle søkemotorer, som for eksempel Google. Søkemotoren kan finne sider som er på høyt akademisk nivå, sider som inneholder faktisk og etterprøvbar informasjon, sider som er laget med økonomisk inntjening som mål, og sider som er useriøse i det de presenterer. Lenker til disse forskjellige ressursene plasserer Google om hverandre i samme treffliste. For at denne informasjonen skal kunne brukes i forskning eller i en studentoppgave, må den kvalitetssikres. Brukeren må med andre ord beherske kildekritikk.

Jeg har her vist at det er forskjellige kompetanser som kreves av en bruker av vebb og Internett for at han skal kunne utnytte de ressursene som er tilgjengelig, på en hensiktsmessig måte. Det gjelder både for å gjøre seg nytte av digitale abonnementsdatabaser, og den åpne vebben. Biblioteket kan spille en viktig rolle i formidling av denne kunnskapen. I en høgskolesammenheng bør formidlingen ha som mål å bidra til at de fagansatte har tilstrekkelig kompetanse for å fylle eget informasjonsbehov, og å kunne bidra til å styrke studentenes informasjonskompetanse.

3. Problemstilling

Denne oppgaven dreier seg om fagansattes bruk av bibliotekets pedagogiske tekster. Det er særlig fokus på de pedagogiske tekstene som er rettet mot bruk av digitale databaser i forbindelse med fagansattes arbeid med undervisning, forskning og faglig utvikling.

Det finnes lite forskning på dette i Norge. I oppgaven vil jeg, ved hjelp av innsamlet data fra egen institusjon, og studier av relevant teori og forskning, prøve å finne ut hvilken rolle biblioteket kan ha i forhold til de fagansattes informasjonskompetanse.

Den konkrete problemstillingen for oppgaven er:

> Hvordan kan høgskolebibliotekets pedagogiske tekster bidra til å styrke fagansattes informasjonskompetanse ved bruk av digitale databaser?

De digitale databasene er i denne sammenhengen å forstå som abonnementsdatabaser som biblioteket gir brukerne tilgang til. Fagansattes kompetanse i forhold til bruk av generelle søkeverktøy er i liten grad er vurdert. Det er dermed bare er en liten del av det som vanligvis omfattes av begrepet informasjonskompetanse, som er belyst i undersøkelsene. De pedagogiske tekstene fra biblioteket er de tekstene som er rettet mot formidling og opplæring av søk i disse databasene.

For å kunne si noe om hvordan bibliotekets pedagogiske tekster på en god måte kan bidra til kunnskapsproduksjon, er det nødvendig å vite noe om hvordan både bruken av databasene og bruken av biblioteket fungerer i dag. Betydningen av tilgang til forskningslitteratur og et godt bibliotek på høgskolene, framheves i mange sammenhenger. Det brukes betydelige ressurser, både økonomisk og personalmessig, for å gi fagansatte tilbud om relevant faglitteratur. Likevel finnes det lite data om gevinsten av disse investeringene. Jeg valgte å samle inn slike data ved en høgskole, Høgskolen i Vestfold, for å belyse dette. Datainnsamlingen ble gjort ved hjelp av et nettbasert spørreskjema og to mindre gruppeintervjuer.

I forlengelsen av problemstillingen har jeg utviklet noen delspørsmål, som jeg vil prøve å finne svar på i disse undersøkelsene.

Hvordan vurderer fagansatte ved høgskolen bibliotekets virksomhet i forhold til tilbud og formidling av digitale ressurser?

For å kunne utvikle en tjeneste videre, er det vesentlig å vite hvordan tjenesten fungerer i dag. Bibliotekets pedagogiske tekster er i fokus her, ved å finne svar på dette delspørsmålet kan biblioteket ha et godt utgangspunkt for videre utvikling av gode pedagogiske tekster for de fagansatte.

Hvilken betydning kan biblioteket ved høgskolen ha i forhold til kompetanseutvikling av informasjonskompetanse?

Biblioteket skal være et serviceorgan innen høgskolen. Det er behovene til fagansatte og studenter som skal være utgangspunktet for tjenesten. Ved å finne svar på dette delspørsmålet, håper jeg å kunne bidra til at biblioteket fyller så stor del av de fagansattes behov som mulig.

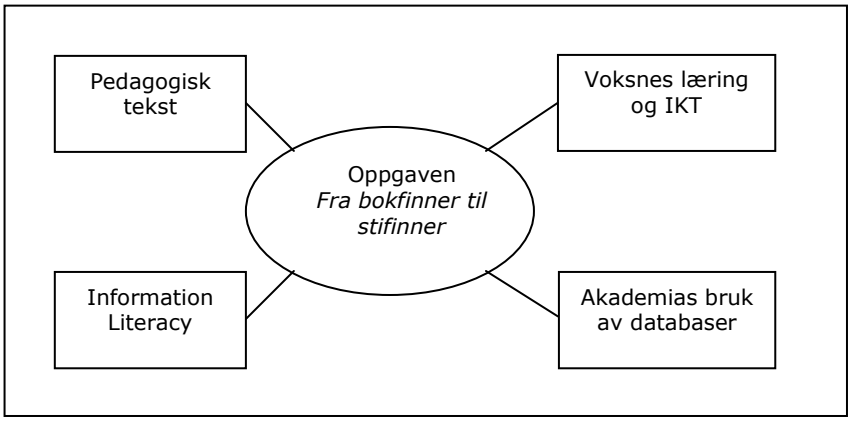
I hvilken grad brukes de digitale databasene av fagansatte, og finnes det skillelinjer i bruk i forhold til fagområde, stillingskategori, kjønn og alder?

Det finnes ingen spesifikk statistikk over fagansattes bruk av digitale databaser. Ved å kartlegge denne, kan biblioteket lettere se hvor det er viktig å satse framover, i forhold til formidlingen av ressursene. I den sammenhengen kan det være relevant å finne svar på om det eksisterer skillelinjer i forhold til fagområder, kjønn, alder og stillingskategori.

4. Teoretisk forankring

I dette kapitlet presenterer jeg de teoretiske perspektivene og den forskningen som er aktuell i forbindelse med bibliotekets rolle for fagansattes bruk av digitale databaser. Først er det naturlig å presentere begrepet *pedagogisk tekst*, som er det sentrale omdreiningspunktet for oppgaven. Tradisjonelt har pedagogisk tekst blitt oppfattet som tekst brukt i undervisningssituasjoner i skolen. I denne sammenhengen ses det på i forhold til formidling fra biblioteket i høyere utdanning. Mange av bibliotekets pedagogiske tekster finnes på vebbsider. Derfor er det naturlig å vise til noen viktige prinsipper for vebbdesign, og vise til noen brukerundersøkelser i den forbindelse. Videre presenterer jeg det viktigste teoretiske grunnlaget for, og historien bak, begrepet *informasjonskompetanse*. Mange av bibliotekets pedagogiske tekster dreier seg om informasjonskompetanse fra forskjellige vinkler. Fokus for oppgaven er som nevnt de fagansatte ved en høgskole. Det er derfor også naturlig å se på teorier innen *voksenpedagogikk* (andragogikk). I sammenheng med voksnes læring trekker jeg inn *TAM2-modellen* (Technological Acceptance Model 2), som beskriver hvilke elementer som er sentrale i forholde til hvordan nye digitale hjelpemidler og dataprogrammer tas i bruk. Her beskrives også *computer anxiety* (CA), som mange forskere mener er avgjørende for hvordan brukere forholder seg til dataverktøy. Avslutningsvis i dette kapitlet gjennomgås noen viktige forskningsprosjekter i forbindelse med akademiske bibliotek og deres brukere. Det jeg har funnet av forskning på dette feltet er i Norge er begrenset til kartlegging av bruk. Derfor er hovedvekten lagt på internasjonal forskning om temaet.

Oppgavens plassering i forhold til teori og forskning kan illustreres slik:

Figur 1: Illustrasjon av denne oppgavens teorigrunnlag

4.1. Pedagogisk tekst

Mange av bibliotekets tekster er intensjonelt pedagogiske. Det vil si at de har formidling som mål. Tekstene i seg selv er av mange forskjellige typer, for eksempel brukerhåndbøker, vebbsider og muntlige veiledninger. Selv om høgskolebibliotekets kontekst er en skole, er bibliotekets virksomhet ikke nødvendigvis koblet direkte til undervisningen. Konteksten er likevel pedagogisk, fordi den handler om å lære bort bruken av forskjellige verktøy.

Begrepet pedagogisk tekst har vært i sterk endring og utvikling de siste 20 årene. Tidligere har begrepet blitt brukt som sjangerbegrep om verbale tekster som er skrevet for bestemte kontekster: skole, kirke og akademia:

> Ein pedagogisk tekst er orientert mot informasjon, forståing og overtyding. Ordninga av stoffet er avgjerande for slike tekstar, som difor er prega av linjer og oversyn…. (Grepstad 1997: s. 116).

I den videre defineringen spisser Ottar Grepstad begrepet til blant annet bare å være egnet for verbalspråk. Betegnelsen pedagogisk tekst har også forutsatt at teksten er pedagogisk både intensjonelt og institusjonelt, altså at teksten er skapt for pedagogisk bruk og brukes i en definert pedagogisk sammenheng, for eksempel i skolen.

Forskeren Staffan Selander har en viktig posisjon i utviklingen av begrepet pedagogisk tekst. I 1988 ga han ut boka *Lärobokskunskap*, der pedagogisk tekst er definert som "… en text som är framställd för att användas i ett pedagogisk samanhang" (Selander 1988, s. 18). Denne definisjonen åpner for at andre tekster enn lærebøker kan ses som pedagogiske tekster. Senere har Selander blant annet gitt ut boka *Pedagogiske tekster for kommunikasjon og læring* sammen med Dagrun Skjelbred (Selander og Skjelbred 2004). Her utvides definisjon av pedagogisk tekst mer eksplisitt, slik at det kontekstuelle kommer i sentrum. I utgangspunktet opererer Selander og Skjelbred med et vidt tekstbegrep, noe som har blitt allment akseptert de siste årene (Aamotsbakken 2007). De definerer tekst som "sammenhengende ytringer som er bærere av mening og kan tolkes" (Selander og Skjelbred s. 28). Definert slik, vil mange forskjellige typer ytringer kunne defineres som tekst, ikke bare det verbale og skriftlige uttrykket. Selander og Skjelbred definerer pedagogisk tekst som en "spesiell kulturell artefakt" (Selander og Skjelbred s. 32). De knytter den til det institusjonelle, det vil si relatert til den sammenhengen der teksten brukes. En tekst blir da en pedagogisk tekst når den brukes i en undervisningssammenheng, selv om teksten i utgangspunktet ikke hadde pedagogiske intensjoner. Slik kan for eksempel en roman

eller en spillefilm leses som pedagogisk tekst. Selander og Skjelbred vektlegger tre aspekter i sin definisjon av pedagogisk tekst: "intensjon, tekst og kontekst" (Selander og Skjelbred 2004 s. 34).

I 2007 kom artikkelsamlingen *Tekst i vekst* (Knudsen m.fl. 2007) om pedagogiske tekster. I forordet til boka skriver redaktørene at det ikke er et mål å komme fram til en endelig definisjon av begrepet pedagogiske tekster:

> Ved å la konseptet eller begrepet framstå som åpent gjøres det også fleksibelt og inkluderende. Det åpnede begrepet gjør at vi kan unngå å ekskludere potensielle framtidstekster både sjangermessig og medialt. (Knudsen m.fl. 2007, s. 7).

I studiet *Master i pedagogiske tekster* ved Høgskolen i Vestfold har diskusjoner rundt definisjonen av begrepet pedagogisk tekst vært sentrale. Ett tema har vært gjennomgående: er *alt* pedagogisk tekst? Kan vi definere noe som pedagogisk tekst, hvis ingenting faller utenfor begrepet? Et stadig tilbakevendende argumentet er det samme som Selander og Skjelbred argumenterte for i sin bok fra 2004: At konteksten teksten leses i bestemmer om teksten kan defineres som pedagogisk tekst. Mange typer tekst, som en lærebok eller et nettsted som er skapt for bruk i skolen, er opplagt pedagogiske tekster. Tekst som ikke er intensjonelt pedagogisk, men som brukes i en pedagogisk institusjon, for eksempel en roman eller et maleri som brukes i en undervisningssituasjon, faller også naturlig inn under en slik definisjon. Den mest utfordrende diskusjonen om pedagogisk tekst som begrep, er kanskje den som dreier seg om tekst som befinner seg lenger unna disse etablerte formene. Kan en tekst være pedagogisk tekst hvis den verken er intensjonelt eller institusjonelt pedagogisk? Et eksempel er en tur i en ukjent by, der det vi ser i byen kan være utgangspunkt for å lære noe om dens historie eller sosiale struktur. Er byen, slik den framstår på denne turen, en pedagogisk tekst?

Pedagogisk tekst har noen typiske kjennetegn (Selander og Skjelbred 2004). Teksten er adaptert, det vil si at den er skrevet i en form som er tilpasset leseren. I mange tilfeller vil det innebære at det er brukt språklige virkemidler og tilrettelegging i teksten som innebærer at den har større bevissthet om sin mottaker enn annen tekst. Som nevnt er teksten også preget av informasjon, forståelse og overtalelse (Grepstad 1997). Grepstad sier også at "… definisjonar, typologiar og tener til å skape forståing og klargjer fremstillinga" (Grepstad 1997, s. 116). Disse kjennetegnene passer for mange tekster som er skapt for å lære noen noe, eller formidle noe, uten at arenaen er institusjonelt pedagogisk eller forekommer i en tydelig pedagogisk sammenheng. Inn i denne gruppen tekster kan vi blant annet plassere reklame, opplysningskampanjer, veiledinger på vebb

fra en offentlig tjeneste; for eksempel tekst utviklet av et bibliotek for å hjelpe brukerne til å kunne bruke tjenestene så effektivt som mulig. Et eksempel er en digital brukerhåndbok for programmet EndNote som er laget ved biblioteket på Høgskolen i Vestfold[22]. Mottakergruppen for bibliotekets pedagogiske tekster er svært sammensatt, i forhold til hvilket fagområde de er tilknyttet, og i forhold til erfaring og motivasjon i bruk av dataverktøy. Det krever pedagogiske tekster som både er varierte i form og innhold. Bibliotekene i høgskolesektoren bruker mye ressurser, både personalmessig og økonomisk, på å produsere disse tekstene.

Her har jeg vist at innholdet i begrepene tekst og pedagogisk tekst har vært i utvikling de siste årene. Det er nå mulig å definere inn flere typer tekst i begrepet pedagogisk tekst, og dermed vurdere disse "nye" tekstene i forhold til kjennetegn ved pedagogisk tekst. Det gir mulighet for et nytt blikk på tekstenes tilpasning til deres målgruppene, og tekstenes formidlingspotensial. Begrepet pedagogisk tekst er anvendelig i biblioteksammenheng. Mange av bibliotekets tekster, med en vid definisjon av tekst, skapes med informasjon og formidling som mål.

4.2. Vebbdesign

I denne oppgavens definisjon av pedagogisk tekst er vebbsidene til biblioteket definert som et eksempel på en slik. Et grunnleggende prinsipp i all vebbdesign er at nettstedet skal være brukersentret. Det vil si at den potensielle brukeren må stå i sentrum for all design (Badre 2002). For bibliotekets vebbsider betyr det at sidene skal oppleves som brukervennlige og nyttige, både av en ny student og en erfaren forsker. Det bør analyseres hva nettstedet skal brukes til, og hvilke oppgaver det forventes å fylle. Det innebærer vesentlige utfordringer for nettsteder med en sammensatt målgruppe, som for eksempel et høgskolebibliotek, å følge et slikt prinsipp. Det skal ikke være nødvendig å forklare en bruker hvordan vedkommende skal finne fram. Strukturen skal være intuitiv og transparent (Badre 2002; Fleming 1998). Bibliotekene i UH-sektoren er avhengig av moderinstitusjonens valg i forhold til grunnleggende vebbdesign. Det er variabelt i hvilken grad enkeltseksjoner i institusjonen kan tilpasse denne designen til egne behov.

På bibliotekets vebbsider presenteres de ressursene som tilbys, her ligger det bruksanvisninger av forskjellig art, og det er i stadig større omfang det stedet biblioteket møter sine brukere. Utforming av vebbsidene blir derfor en sentral del av bibliotekets totale pedagogiske tekst. Fagansatte og studenter bruker bibliotekets ressurser fra egen pc, og henter stadig mer av det materiale de trenger på den måten. I tillegg til de faktiske tjenestene som er tilgjengelig via

[22] Håndboken finnes på denne adressen: http://www-bib.hive.no/fou/endnote/handbok/

vebbsidene, gir brukergrensesnittet brukeren et inntrykk både av bibliotekets tjenestetilbud og av hvordan biblioteket forholder seg til sine brukere.

Hva som er godt vebbdesign har vært et viktig forskningsfelt i hele den perioden vebben har eksistert. Tilbudet av tjenester på vebb og Internett har vært i kraftig utvikling siden lanseringen i 1992, og vi er vant til å tenke på Internett som noe som er i stadig endring. På tross av det, har mange av de grunnleggende prinsippene for god vebbdesign holdt seg lenge. Et eksempel er prinsippene for brukervennlige vebbsider som Jacob Nielsen står bak Han kom med den første boka om vebbdesign i 1993, og har fortsatt en viktig posisjon i forhold til hva som er godt brukergrensesnitt. Nielsen har beholdt mye av det samme grunnleggende budskapet i sine bøker senere (se blant annet Nielsen 2000). Han oppsummerer sin filosofi om vebbdesign med akronymet HOME-RUN:

> - Høy kvalitet på innholdet
> - Ofte oppdatert
> - Minimal nedlastingstid
> - Enkel bruk
> - Relevant for brukernes behov
> - Unikt for onlinemediet
> - Nettsentrert bedriftskultur
> (Nielsen 2000, s. 380)

Relatert til bibliotekets vebbsider er de fleste elementene fra denne listen aktuelle. Biblioteket skal, som en selvfølge, ha *Høy kvalitet på innholdet* av sine vebbsider. Sidene bør *oppdateres ofte*, men samtidig bare i den grad det faktisk er behov for det. Et viktig element i forhold til oppdatering for bibliotekets vebbsider er at det ikke finnes lenkeråte[23], og at de til en hver tid aktuelle ressursene er tilgjenglig derfra. *Enkel bruk* og *Relevant for brukernes* behov er relative begrep. Det vil være store ulikheter i forhold til hva forskjellig brukergrupper av vebbsidene mener er enkelt og relevant, målet for bibliotekets vebbsider bør være at så mange som mulig av brukerne oppfatter dem som det. *Nettsentrert bedriftskultur* kan også overføres til biblioteket, ved at det er vesentlig at de ansatte er opptatt av hva vebbsidene inneholder i hvilken grad de oppleves som aktuelle for brukerne.

I 2002 gjennomførte det danske firmaet UNI-C en grundig kartlegging av brukervennligheten til 5 store danske folkebiblioteks vebbsider (Madsen m.fl. 2003). Mange av erfaringene fra denne undersøkelsen kan trolig overføres til andre typer bibliotek, fordi det prinsipielt er mange

[23] Lenkeråte er lenker på vebbsider som ikke virker lenger, oftest på grunn av endringer på den vebbsiden lenken peker til.

likhetstrekk i de tjenestene de forskjellige bibliotektypene tilbyr. Den samlede konklusjonen i rapporten er blant annet:

> … at bibliotekernes websteder leverer en eftertragtet service med de nye muligheder for selvbetjening, men at bibliotekerne kan betjene lånerne bedre ved at gøre webstederne mer brugervenlige. [....] Undersøgelsen viser, at webstedernes øvrige sider og services, som bibliotekerne hver især og i fællesskab har udarbejdet, har et potentiale, der slet ikke udnyttes, fordi de ikke er integrerede med bibliotekskataloget. Brugerne opdager derfor ikke værdien af disse sider og services. (Madsen m.fl. 2003, s. 1)

Min erfaring, som bruker og som medredaktør for vebbsider, tilsier at dette like gjerne kunne vært sagt om mange høgskolebiblioteks vebbsider. Mange bibliotek har nedlagt mye arbeid i tjenester på sine vebbsider, kanskje uten å evaluere bruken godt nok, i forhold til det arbeidet som legges ned i tjenestene. Hvordan høgskolebiblioteket kan bidra til styrking av fagansattes informasjonskompetanse er fokus for denne oppgaven, og jeg mener at bibliotekets vebbsider kan spille en sentral rolle her. Biblioteket bør tilby gode pedagogiske tekster på sitt nettsted, med tydelige, logiske og tilstrekkelige bruksanvisninger og hjelpefunksjoner.

Vi har sett at bibliotekenes vebbsider blir stadig mer sentrale i relasjonen mellom biblioteket og brukerne. Da blir også et aktivt forhold til design og innhold på disse vebbsidene sentralt for bibliotekenes videreutvikling.

4.3. Informasjonskompetanse

Innholdet i mange av biblioteket pedagogiske tekster dreier seg om informasjonskompetanse, fra forskjellige vinkler. Begrepet *Information Literacy* er en del av et omfattende literacy-begrep. Literacy defineres kort som ”the ability to read and write” i Oxford Reference Online[24]. Inntil ganske nylig har begrepet blitt brukt både om den faktiske evnen til å kunne lese og skrive, og om kunnskap til å forstå og tolke tekst (”to be literate”). Unesco har definert begrepet slik: “Literacy is the ability to identify, understand, interpret, create, communicate and compute, using printed and written materials associated with varying contexts…..” (Unesco 2004). Som det framgår av denne definisjon brukes begrepet langt videre enn å lese og tolke verbal skriftlig tekst. Utviklingen med nye tekstformer, blant annet de digitale, har ført til en stadig pågående diskusjon rundt hva som skal legges i literacybegrepet. I rapporten Literacy for Life (Unesco 2006) drøftes begrepet literacy inngående. I utgangspunktet omtales det også her som ”evnen til å lese og forstå

[24] Oxford Reference online (www.oxfordreference.com), lest 8.11.07

tekst", og handler dermed fremdeles i stor grad om lese- og skriveopplæring i verden. Men også innen Unesco har det skjedd endringer i hvilke dimensjoner det er naturlig å koble til begrepet. På Unescos vebbside om literacy er begrepet blitt definert videre enn tidligere:

> UNESCO's concept of literacy has moved beyond the simple notion of a set of technical skills of reading, writing and calculating to one that encompasses multiple dimensions of these competencies. In acknowledging recent economic, political and social transformations - including globalization and the advancement of information and communication technologies (ICTs) - UNESCO recognizes that there are many practices of literacy embedded in different cultural processes, personal circumstances and collective structures. (Unesco 2007)

Mange forskere har de siste årene hevdet at det er ulike former for literacy der essensen er den samme, nemlig å kunne bruke og å forstå tekst, men nå med et utvidet tekstbegrep som basis. I forordet til boka *Handbook of Literacy and Technology* formuleres denne endringen slik:

> …These characteristics give electronic text a dynamic quality that is changing forever the nature of what it means to be literate. In consequence, this transformation has serious implications for literacy instruction in a post-typographic age. (Reinking 1998, s. 1)

Begrepet *Digital Literacy* brukes av mange som overbygning for mange av disse nye kompetansene, der begrep som *Information Literacy*, *Hypertext Literacy* og *Media Literacy* ofte defineres inn, nå gjerne i flertallsform. Forfatterne av boka *Information Literacy* (Eisenberg m.fl. 2004) mener imidlertid at hierarkiet skal ses "motsatt":

> Since information may be presented in a number of formats, the term "information" applies to more than just the printed word. Other literacies such as visual, media, computer, digital, network, and basic are implicit in information literacy. (Eisenberg m.fl. 2004, s. 11)

Det er diskutert hva begrepet skal oversettes med til norsk. Ofte brukes kompetanse, slik at for eksempel *digital literacy* oversettes til *digital kompetanse*. Blant andre mener Carl Dons at dette blir et for snevert begrep (Dons 2006). Han sier at "Kompetanse forstår vi gjerne som en kombinasjon av ferdigheter, kunnskaper og holdninger" (Dons s. 58).

I problemnotatet *Digital kompetanse: fra 4. basisferdighet til digital* dannelse hevder Morten Søby fra ITU[25] det samme, han tar til orde for å bruke begrepet digital dannelse, fordi dette gir uttrykk for

> … en helhetlig forståelse av hvordan barn og unge lærer og hvordan de utvikler sin identitet. I tillegg vil begrepet også omfatte og kombinere hvordan ferdigheter, kvalifikasjoner og kunnskaper anvendes. Slik peker digital dannelse mot en integrert helhetlig tilnærming som setter oss i stand til å reflektere rundt den innvirkning IKT har på ulike kvalifikasjoner som kommunikativ kompetanse, sosial kompetanse, elevenes kritiske holdninger m.m. (Søby 2003, s. 8)

Literacy brukes med forskjellig betydning i forskjellige lands kontekst, og dannelsesaspektet vises i flere av oversettelsene, for eksempel oversettes Literacy med Bildung på tysk (Aamotsbakken 2008).

Digital kompetanse er som sagt den vanligste oversettelsen, og dette begrepet har også fått sin plass i styringsdokumenter for norsk skole. I gjeldende læreplaner for norsk grunn- og videregående skole omtales elevenes digitale kompetanse som viktig. Ved innføringen av Kunnskapsløftet[26] definerte man fem grunnleggende ferdigheter elevene skal tilegne seg i alle fag. "Å kunne bruke digitale verktøy" er en av de fem (Utdanningsdirektoratet 2006). Digital kompetanse er dermed definert inn på linje med å kunne lese, kunne uttrykke seg skriftlig, kunne regne og kunne uttrykke seg muntlig. Digital kompetanse er bakt inn i det enkelte fags læreplan.

Information Literacy er etablert som et samlebegrep for ferdighetene som trengs for å finne, kvalitetssikre og bruke informasjon. Begrepet ble lansert av Paul Zurkowski i 1974, i forbindelse med at han foreslo etableringen av et nasjonalt program for utvikling av informasjonskompetanse i USA (Eisenberg m.fl. 2004). Information Literacy har vært et langt mer brukt og etablert begrep i USA og Australia enn i Europa (Virkus 2003), og mye av litteraturen innen emnet kommer som følge av dette, derfra. Oppmerksomheten rundt begrepet har tiltatt innen bibliotekmiljøet i Europa de siste årene. American Library Association står bak en av de definisjonene av Information Literacy som har levd lengst:

> Information Literacy is the set of skills needed to find, retrieve, analyze, and use information (American Library Association 2006a)

[25] ITU er forkortelse for Forsknings- og kompetansenettverk for IT i utdanning
[26] Kunnskapsløftet er en reform for grunn- og videregående skole, igangsatt i 2006.

I 1989 uttalte ALA Presidental Comittee on Information Literacy at "Ultimately information literate people are those who learned how to learn" (American Library Association 2006b, s. 1). I disse definisjonene er det det ferdighetsmessige, mestringen, som er i fokus, ikke dannelsesaspektet, se diskusjonen over. I det følgende velger jeg derfor å bruke informasjonskompetanse som betegnelse for Information Literacy.

Det er særlig etter at vebb ble allemannseie at oppmerksomheten rundt begrepet informasjonskompetanse har tiltatt. Det meste av litteraturen om informasjonskompetanse har vært sentrert rundt eller skrevet av bibliotekarer, og handler om formidling av informasjons-kompetanse til elever og studenter. Et element som er lite omtalt i litteraturen er utvikling av undervisernes egen informasjonskompetanse. Ann Grafstein legger vekt på at formidlingen av informasjonskompetanse i større grad må baseres på samarbeid og arbeidsfordeling mellom bibliotekarene og underviserne (Grafstein 2002). For at underviserne skal kunne formidle informasjonskompetanse som en naturlig del av sine fag, må de ha denne kompetansen selv:

> Disciplines have different epistemological structures, and, for this reason, the research process is not identical across disciplines. [….] An understanding of the disciplines, and not simply abstract critical thinking skills, is what provides students with the tools to evaluate research critically in that discipline (Grafstein 2002, s. 201).

Grafstein legger vekt på at innholdet i emnet informasjonskompetanse slett ikke er et nytt fenomen, men har vært omtalt som vesentlig i bøker om læring i hele det forrige århundre. Forskjellen er kanskje bare begrepet som betegner fenomenet:

> However, considerably older works on the philosophy of liberal education have advanced both critical thinking skills and the capacity for independent learning as important goals of a good education (Grafstein 2002 s. 198).

Bibliotekarene bør ifølge Grafstein undervise i de delene av informasjonskompetanse som er felles for alle fag, som generelle kriterier for kildekritikk, for eksempel forfatterens etos, publiseringskildens troverdighet og informasjonens validitet. Underviserne bør ta for seg de delene av informasjonskompetansen som er fagspesifikke: å evaluere innholdet i argumentene som er fremført og sannhetsgehalten i det som er fremlagt. Samtidig påpeker hun at bibliotekarene muligens i for høy grad ser på informasjonskompetansefaget som "sitt", og i for liten grad prøver å finne samarbeidsformer på dette feltet. Det er ikke enighet om dette, en del

hevder at bibliotekarene i større grad må anse informasjonskompetanse et fagfelt der de er ekspertene. For eksempel hevder Ellen Lilleaasen at:

> Bibliotekarprofesjonene må møte denne utviklingen og i sterke grad forfekte et eierforhold til informasjonskompetanse og stille kvalitetskrav til innholdet i begrepet. (Lilleaasen 2004, s. 6)

Dette er en pågående diskusjon blant bibliotekarer. Noen mener det er fare for at bibliotekarene i for stor grad isolerer seg og sin kompetanse, i stedet for å invitere til samarbeid, slik Grafstein argumentere for. Andre vil, som Lilleaasen, mene at det er viktig for bibliotekarene å argumentere for at dette er en kjernekompetanse hos bibliotekarene som de bør ha hånd om formidlingen av.

Grafstein mener at informasjonskompetanse må forankres på det høyeste nivå i utdanningsinstitusjonene, og integreres i av alle fagplaner. Å få informasjonskompetanse inn i sentrale plandokumenter og fagplaner har vært et prioritert mål for bibliotekene både i videregående skole og i høyere utdanning i mange år, både nasjonalt og internasjonalt. Det er fremdeles langt igjen på dette området. Som et eksempel kan nevnes at bare på én av Høgskolen i Vestfolds fem avdelinger inngår informasjonskompetanse i læreplanene i noen vesentlig grad[27]. Sett fra bibliotekets side ser det ut til at der informasjonskompetanse har blitt inkludert i læreplanene, har nivået av informasjonskompetanse blant avdelingens fagansatte økt.

Informasjonskompetanse er en viktig form for kompetanse i høgskolene, både for fagansatte og studenter. Biblioteket bør, sammen med de fagansatte, arbeide for at bygging av informasjonskompetanse blir en integrert del av skolens virksomhet.

4.4. Teori om voksnes læring

I forbindelse med de fagansattes informasjonskompetanse er det naturlig å se på hva som er vesentlig for voksnes læring. Begrepet "voksnes læring" omfatter et stort felt: alt fra voksne som starter på en utdanning eller videreutdanning, voksne som melder seg på eller får kurs via sin arbeidsplass, til voksne som bruker en eller annen form for tekst for å lære seg noe på egen hånd. Kjennetegn ved fagansatte ved en høgskole er blant annet at de er voksne og har høy utdanning. Formidlingen fra biblioteket skjer på en rekke ulike måter, blant annet i form av kurs og presentasjoner gitt av bibliotekarer. Mye av litteraturen om voksnes læring handler om voksne

[27] Denne avdelingen er betegnet som avdeling A i resultatkapitlet.

som deltar i en mer tradisjonell skolesammenheng. I det følgende er det som er relevant for denne oppgavens problemstilling, tatt med.

Forskere har diskutert, og diskuterer fortsatt, om det er prinsipielle forskjeller på å undervise voksne og barn. Fram til midten av forrige århundre var fagstoff om voksnes læring i stor grad utledet av teorier om barns læring, forsøkt overført til en annen aldersgruppe. Malcolm Knowles' andragogi regnes av mange som en av de viktigste teoriene. Han bygger sine teorier blant annet på Eduard C. Lindeman, som la en del av grunnprinsippene for forskning rundt voksnes læring på 1920-tallet (Knowles m.fl. 1998). Lindemans viktigste antakelser om voksnes læring har han beskrevet i fem punkter, som Knowles har oppsummert slik:

> - Adults are motivated to learn as they experience needs and interests that learning will satisfy
> - Adults' orientation to learning is life-centered
> - Experience is the richest source for adults' learning
> - Adults have a deep need to be self-directing
> - Individual differences among people increase with age
>
> (Knowles m.fl. 1998, s. 40)

Begrepet *andragogi* ble første gang brukt av den tyske grammatikklæreren Alexander Kapp i 1833 om voksnes læring. I boka *Platon's Erziehungslehre* skriver han blant annet om livslang læring som en nødvendighet i alle yrker (Reischmann 2004). Andragogi ble omtalt av forskjellige forfattere gjennom de neste hundre årene, før det ble forsøkt etablert som et fagbegrep som motsats til pedagogikk på 1950-tallet. Grunntanken var at det er grunnleggende annerledes å undervise barn enn voksne. Pedagogikken er basert på et system der læreren er den styrende, mens i andragogikken har den lærende en annen og mer selvstyrende rolle. Andre elementer blir vesentlige, som for eksempel å ta utgangspunkt i de lærendes egne erfaringer.

Heinrich Hanselmann var en viktig teoretiker innen andragogikk. I boka *Andragogik: Wesen, Möglichkeiten, Grenzen der Erwachsenenbildung* fra 1951 omtaler han begrepet slik (Loeng 2004):

> Pedagogikken forsøker å bevirke barn og unges modning til livslang streben etter selvoppdragelse gjennom videre utdanning; andragogikkens oppgave er å bevare våkenheten hos den voksne og gi støtte i denne streben, for å forsøke å beskytte mot de mangfoldig farer i seg selv eller faren ved å stivne i "ferdighetens" stillstand. (Hanselmann i Loengs oversettelse, Loeng 2004, s. 36)[28]

Hanselmann hevder her en vesentlig forskjell på læring hos barn og voksne som er relevant for denne oppgaven. Pedagogisk tekst for skolen (for barn) er preget av asynkron tilnærming, formidling fra en som vet til en som ikke vet (Selander og Skjelbred 2004). I følge Hanselmann må læring for voksne være preget av autonom læring, med utgangspunkt i den lærendes egne forhåndskunnskaper.

Knowles hevder at den typisk voksne lærende motiveres av å dekke et konkret behov eller interesse. Voksnes læring er særlig orientert mot arbeid eller interesser i hverdagen, for eksempel en praktisk løsning på noe, ikke nødvendigvis den teoretiske overbygningen. Læringsmotivasjonen er dermed mer problemsentrert enn emnesentrert. For den som skal undervise, betyr det at vekten ikke skal legges på å informere den voksne lærende, men støtte ham i hans søking etter informasjon.

Knowles' definisjoner av andragogikk er kritisert av mange. Han blir blant annet anklaget for å ha et individbasert, i stedet for et samfunnsbasert, menneskesyn som utgangspunkt. Videre for å ha et for optimistisk og enkelt syn på voksnes læring. I tillegg er han kritisert for å lage unaturlige sammenstillinger mellom voksnes og barns læring, og for å kalle noe en teori som egentlig er en ønsketekning om hvordan voksne burde fungere i forhold til læring (Ahl 2004; Loeng 2001).

I forhold til teori om voksnes læring trekkes det fram at mange voksne er redde for å vise sin mangel på kunnskap, særlig i en arbeidssammenheng der de kan oppleve å komme til kort overfor sine kolleger. Grassian og Kaplowitz formulerer det slik:

> The adult learner fears failure, and is especially afraid of looking foolish before his or her peers…. Adult learners must be encouraged to share their

[28] Hanselmanns bok er ikke oversatt fra tysk, og siden jeg ikke behersker tysk på dette nivået, har jeg brukt Loengs oversettelse av sitatet.

> experiences and opinions, and be reassured that everyone's opinions will be valued and respected. (Grassian og Kaplowitz 2001, s. 78)

Et annet element er at man kan tenke seg at det er høy forekomst av det Knud Illeris beskriver som ikke-læring blant ansatte i høyere utdanning. Illeris siterer Jarvis' begrepet om dette, og sier at "Han bruger begrebet ikke-læring (non-learning) for alle situationer hvor mulig læring ikke finner sted" (Illeris 2003, s. 90). Særlig to av kategoriene for ikke-læring kan tenkes å være aktuelle for fagansatte. Forforståelse beskriver en situasjon der den lærende mener at han har en forståelse av noe, og dermed ikke merker seg mulighetene for læring. Ikke-overveielse innebærer å registrere nye muligheter, men ikke forholde seg ikke til dem, for eksempel fordi man har det travelt, eller er usikker på hva det kan føre til (Illeris 2003). Fagansatte ved en høgskole har høy utdanning og kompetanse på mange felt. De kan kanskje overse kunnskap innen det de oppfatter som elementære felt som ikke direkte angår deres fagområde direkte. Mange av dem har travle arbeidsdager, og kan oppleve det som problematisk å sette av tid til egen kompetanseheving, innen for eksempel søk i databaser.

Motivasjon er et sentralt begrep i litteraturen om voksnes læring. Det omtales som regel som en absolutt enhet, en kraft, som finnes i mennesket, og som må søkes fram for eksempel for å få voksne til å lære mer. Knowles legger stor vekt på personlig motivasjon og ønsket om å lære i sitt arbeid om voksnes læring, og han bruker en tradisjonell tolking av begrepet motivasjon. I boka *Motivation och vuxnas lärande* argumenterer Helene Ahl for en annen måte å bruke begrepet på, ved å se på motivasjon som et relasjonelt i stedet for et essensielt begrep. Hun mener at sett slik, blir det tydelig hvor utfordringene ligger i forhold til motivasjon:

> Individen som vill nogot och gör detta (eller inte vill och låter bli) som i exemplen ovan, har ju knappast några motivtionsproblem. Det är när nogon vill at nogon annan skal göra nogot och denna andre inte är med på noterna, som motivationsproblem uppstår.. [....] I båda fallen, med en yttre identifierbar andre och med en indre, internaliserad andre handlar "motivationsproblem" om disciplinering. (Ahl 2004, s. 99)

Inntar vi Ahls har rett i sin måte å se på motivasjon på, oppstår motivasjon idet man oppfatter at noe er viktig å tilegne seg. I denne sammenhengen vil det bety at et viktig element i bibliotekets bidrag til kompetanseutvikling hos fagansatte bør bestå i å motivere. Dette kan for eksempel gjøres ved å formidle hva den fagansatte kan oppnå ved å ha høy informasjonskompetanse. Uansett hvilken definisjon man bruker på begrepet motivasjon, kan ordet brukes for å beskrive et av de sentrale momentene for opplæring av fagansatte i en høgskole. Et eksempel: Hvis

fagansatte ikke selv opplever et behov for å øke sin kompetanse angående litteratursøk, vil bibliotekets tilbud om opplæringstiltak trolig forbli ubenyttet. I bunnen må det derfor ligge formidling av hva som er hensikten, og særlig hvilke fordeler den enkelte kan oppnå ved å øke sin kompetanse. Sett fra bibliotekets side er begrunnelsen å øke den enkeltes tilgang på informasjon, å øke deres kompetanse i forhold til opplæring av studenter, og å utnytte de ressursene biblioteket har tilgang til så godt som mulig. Behovet for opplæring for fagansatte kan bestå i alt fra grunnleggende informasjon til fortløpende oppdatering og vedlikehold.

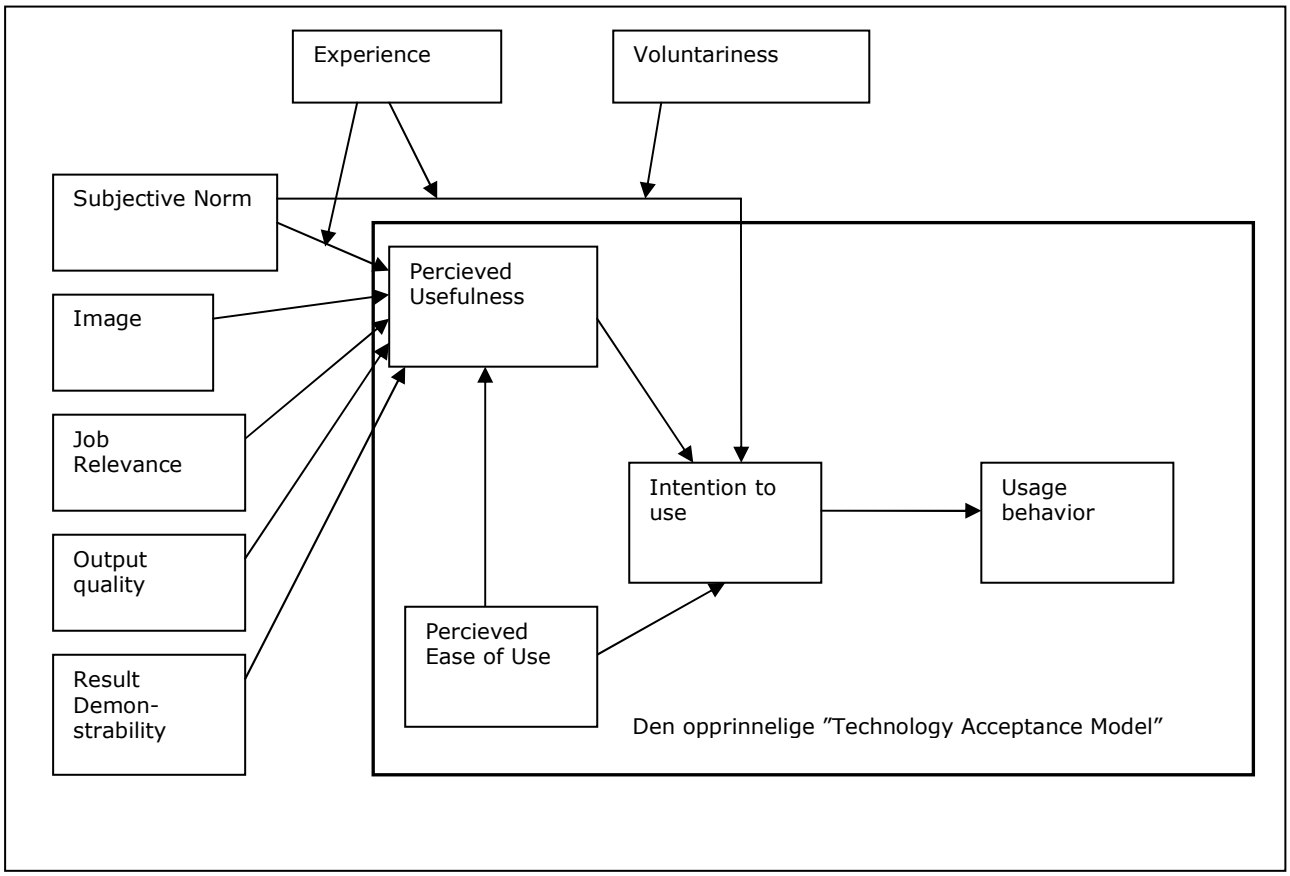
For å nå fram til så mange som mulig må informasjonen ha forskjellige former. Tjenester fra biblioteket skal være tilbud hver enkelt ansatt kan velge ut fra sine behov for kunnskap og veiledning. Sentrale utfordringer for biblioteket er derfor å møte de faglig ansatte der de er, og å finne ut hva slags læringstilbud de ønsker seg.

Her har jeg vist at når biblioteket skal drive formidlingsarbeid overfor fagansatte, er det nødvendig å ta andre hensyn enn ved undervisning av studenter. Det bør tas med i betraktning at voksnes læring burde baseres på den lærendes egne erfaringer, og motivasjon i form av hvilket utbytte den fagansatte kan få i forhold til sitt arbeid. Effektiv formidling er også viktig, siden de fagansatte har liten tid til disposisjon for denne typen kompetanseheving. Det må legges vekt på differensierte pedagogiske tekster, slik at de fleste kan finne en form som passer dem.

4.4.1. Technology Acceptance Model

Bruk av digitale verktøy er av relativ ny dato. Bruk av digitale databaser har grunnleggende fellestrekk med andre typer dataprogram. Brukeren må lære seg hvordan programmet fungerer, hva slags kommandoer som er hensiktsmessige å bruke, og først og fremst føle seg trygg i sin håndtering av det. Det har vært forsket mye på hva som påvirker brukeren i møtet med et nytt dataprogram. Hensikten med denne forskningen er som oftest å gjøre brukerterskelen så lav som mulig. Richard Bagozzi m.fl. utviklet modellen Technology Acceptance Model (TAM) for å beskrive hva som ligger til grunn for om sluttbrukere tar i bruk og utnytter mulighetene i dataprogrammer (Bagozzi m.fl. 1992). Modellen er videreutvikling av Ajzen og Fishbein's Theory of Reasoned Action (TRA). I TAM-modellen ble det definert to parametere, brukervennlighet (*ease of use*) og nytteverdi (*usefulness*), som de avgjørende elementene i forhold til i hvor stor grad programvare tas i bruk. Modellen kan brukes både i forhold til teknologi som sådan, og relatert til et enkelt dataprogram.

Modellen er videreutviklet av Viswanath Venkatesh og Fred Davis. De hevder at det er mange flere momenter som avgjør om et datasystem tas i bruk eller ikke (Venkatesh og Davis 2000). Den opprinnelige TAM-modellen er inkorporert i deres TAM2-modell:

Figur 2: Illustrasjon av TAM2-modellen (Venkatesh og Davis 2000, s. 188)

Grunnlaget for den videre utviklingen av modellen er erfaringer og forskning med utgangspunkt i TAM-modellen. Forfatterne hevder at forskningen har vist at det er forventet nyttighet (*percieved usefulness*) som viser seg som det avgjørende i forhold til hvordan datasystemer tas i bruk. De har derfor søkt å identifisere hvilke utenforstående elementer som påvirker forventet nyttighet. Forskerne deler inn disse påvirkningselementene i to grupper: sosiale innflytelsesprosesser (*social influence processes)* og kognitive, instrumentelle prosesser. Den første gruppen består av subjektive normer (*subjective norms*), frivillighet (*voluntariness*) og selvbilde (*image*). Et av elementene handler om at sosiale roller i forhold til kolleger påvirker i hvilken grad en ønsker å ta et system i bruk. Dette innebærer at hvis kolleger med stor faglig autoritet forventer at man bruker et datasystem, øker det sjansen for at det faktisk tas i bruk. Den andre gruppen er de kognitive, instrumentelle prosessene. Disse omfatter blant annet jobb relevans (*job relevance*), kvaliteten på det man kan hente ut av systemet (*output quality*) og antatt brukervennlighet (*percieved ease of use*).

TAM2-modellen er relevant for forståelsen av ansattes bruk av digitale databaser. I arbeidet for å bidra til kompetanseheving for fagansatte, og studenter, kan det være god hjelp for biblioteket å kjenne til disse mekanismene. Noen av elementene fra TAM2-modellen, som jobb relevans og forventet nytteverdi, kan brukes aktivt i forhold til å motivere fagansatte til å styrke sin søkekompetanse. I tillegg kan bevisstheten om de subjektive normene som er nevnt over gjøre at biblioteket i større grad kan forholde seg til fagmiljøer, og bruke aktive bibliotekbrukere som ressurspersoner overfor sine kolleger.

4.4.2. Computer self-efficacy og computer anxiety

For forskere som har engasjert seg i dataopplæring, er begrepene *computer self-efficacy* og *computer anxiety* sentrale. I denne sammenhengen er de relevante, fordi mye av bibliotekets utfordring er å bidra til at fagansatte blir fortrolig med, og bruker, de digitale verktøyene tidsskriftsdatabasene er. Begge disse begrepene er omfattende og komplekse, og har vært gjenstand for mye forskning. Blant andre Harald Fardal og Henning Tollefsen har presentert en del av denne forskningen i *Motivational factors in computer traing* (Fardal og Tollefsen 2005). Innenfor rammen av denne oppgaven er det ikke rom for en grundig gjennomgang av begrepene, men jeg vil kort vise hvordan de kan være nyttige i en vurdering av bibliotekenes formidling.

Det er vanskelig å finne gode oversettelser for begrepene, så i det følgende bruker jeg derfor de engelske. Self-efficacy betegner en persons tro på egne ytelsesmuligheter (i motsetning til selvtillitt, som handler om personens tro på egen verdi). Self-efficacy har sin opprinnelse i sosial læringsteori, og er utviklet av Albert Bandura. Hans definisjon av self-efficacy er "… how well one can execute courses of action required to deal with prospective situations" (Bandura 1982, s. 122). Computer self-efficacy betegner dermed en persons tro på egne muligheter til å beherske dataverktøy, enten som sådan eller i form av et enkelt dataprogram.

Computer anxiety kan best beskrives som "datauro" eller "dataengstelse", en usikkerhet overfor både maskiner og programvare. Det innebærer usikkerhet i forhold til hvilke følger databruk kan ha, for eksempel tap av data og feil bruk av dataprogrammer (Fardal og Tollefsen 2005). Flere forskere har funnet at computer anxiety kan være et reelt hinder for effektiv bruk av dataprogrammer. Tidligere forskning har vist at computer anxiety ikke nødvendigvis fører til at man bruker lenger tid på å fullføre en oppgave, men at brukeren i mindre grad er i stand til å utnytte programvarens muligheter. Usikkerhet ved feilmeldinger og uventede "reaksjoner" fra

programmet får andre konsekvenser enn for en bruker som har et avslappet forhold til computer anxiety. Graden av nytte blir dermed mindre. Personer med høy computer anxiety kan forventes å mestre et mer begrenset utvalg av oppgaver i dataprogrammet enn andre. Forskning viser at økt erfaring med bruk av dataprogram vil bare redusere computer anxiety i den grad bruken fører til økt computer self-efficacy. Økt databruk reduserer dermed ikke nødvendigvis computer anxiety (Brosnan 1998). Fardal og Tollefsen mener det er viktig å være oppmerksom på computer anxiety ved dataopplæring:

> Computer anxiety is an important factor to consider in computer training. Practitioners and trainers need to acknowledge the influence computer anxiety has on learners' performance and outcome of training. (Fardal og Tollefsen 2005, s. 32)

Gjennom egen undervisning av voksne, både i spesifikke dataprogrammer og generell bruk av vebb, har jeg erfart at begrepene computer self-efficacy og computer anxiety er svært relevante. I utarbeidelsen av pedagogiske tekster for biblioteket bør begrepene være vesentlige. Mange fagansatte føler seg ikke kompetente til å prøve ut en digital database, og er usikre på hvilken ende de skal begynne i for å komme i gang. For mange, både fagansatte og studenter, er det første møtet med databasesøk ikke en positiv opplevelse. De opplever kanskje at de ikke finner den typen litteratur de er ute etter, at de ikke forstår søkemetodikken i databasen, eller at de ikke finner de artiklene de trenger i fulltekst. Noen velger, ut fra denne typen erfaringer, å ikke forsøke igjen. For mange er det viktig å få hjelp til å komme over det første møtet, slik at de kan prøve videre på egen hånd med større muligheter for å lykkes. Her er bibliotekets rolle lett å se, ved å tilby pedagogiske tekster av mange forskjellige typer kan denne formidlingen hjelpe flere til å komme i gang med å bruke de digitale ressursene.

4.5. Forskning på bruk av digitale databaser i akademia

Det finnes en del internasjonale studier av akademikeres bruk av digitale ressurser. Et utvalg av disse er presentert i det følgende. Forskning på informasjonskompetanse har i stor grad konsentrert seg om studentene i høyere utdanning. Slike er ikke tatt med i presentasjonen nedenfor. Studiene som presenteres her, har i stor grad undersøkt ansatte ved universiteter, ikke annen høyere utdanning. Det gjør at de ikke helt ut kan sammenliknes med situasjonen ved en høgskole i Norge, fordi universitetene har hatt mer fokus på forskning enn for eksempel profesjonsutdanningene. Jeg har ikke funnet omfattende forskning på feltet i Norge, men beskriver noen undersøkelser fra andre nordiske land.

Carol Tenopir: Use and users of electronic library resources

Carol Tenopir har, på oppdrag fra Council on Library and Information Resources, gått gjennom 200 publikasjoner med forskning på bruken av digitale bibliotek i perioden 1995 til 2003 (Tenopir 2003). Hovedfokus for studiene er hvordan studenter og akademikere bruker digitale og trykte ressurser, og hvor viktige de forskjellige ressursene er for brukeren. I studiene som er beskrevet har det blitt brukt en rekke forskjellige metoder, fra spørreskjemaer og intervjuer til logging av bruk i databasene. Selv om man har brukt til dels svært forskjellige metoder, og kommet til dels forskjellige resultater, finner Tenopir en del fellestrekk.:

> - Both faculty and students use and like electronic resources and most rapidly adopt them if the sources are perceived as convenient, relevant and time saving to their natural workflow
> - Experts in different subject disciplines (work fields) have different usage patterns and preferences for print or electronic. There is no one right solution for services or system design for every subject discipline

(Tenopir 2003, s. iv)

Man kan anta at dette fortoner seg liknende for norske forskere. Den viktigste konklusjonen å trekke er kanskje at det er avgjørende at den pedagogiske teksten som skapes for å formidle ressursene, er tilpasset forskjellige brukere og fagdisipliner.

Information behaviour of the researcher of the future

En ny britisk studie tar for seg trender når det gjelder hvordan man mener framtidens forskere vil søke informasjon (University College London 2008). Studien finner at selv om de nye generasjonene har vokst opp med vebb og Internett, er det ikke slik at de dermed har gode nok kunnskaper i å navigere i informasjonsflommen på vebben. Det er stadig mer utbredt, både blant unge og voksne, at den eneste måten de søker etter informasjon på er ved å bruke søkemaskiner som for eksempel Google. De mer sofistikerte metodene for å finne informasjon, som bruk av digitale databaser, mister terreng. Det er heller ikke slik at kunnskapene om hva som er god og dårlig kvalitet av det man finner på vebb er større blant unge. Brukernes utålmodighet etter å finne det man leter etter i fulltekst er stor. Forfatterne av rapporten mener, i likhet med mange andre, at nå haster det for bibliotekene å forstå hva som foregår for å kunne følge med på utviklingen. Faren for å bli utkonkurrert av andre tjenester på nettet er stor.

Denne studien viser hvor viktig det er å være oppdatert på utviklingen for alle som har informasjonsyrker. Rapporten konkluderer blant annet med at:

> Gradually, the Internet is sinking into the background as a tool that everyone takes for granted – but libraries are not keeping up with the demands of students and researchers for services that are integrated and consistent with their wider internet experience. (University College London 2008, s. 30)

I denne forskningen har de også funnet store forskjeller på metodene man bruker for å finne informasjon, i forhold til fagområder, kjønn og arbeidsoppgaver. De konkluderer med at bibliotekenes "one size fits all" ikke er en brukbar strategi: "…. there is as much […] diversity in today's scholarly population as is likely to exist between today's scholars and tomorrows" (University College London 2008, s. 30). Noen av forslagen til strategi for bibliotekenes vebbsider er:

- they need to make their sites more highly visible in cyberspace by opening them up to search engines
- they should abandon any hope of being a one-stop shop
- they should accept that much content will seldom or never be used, other than perhaps a place from which to bounce. (University College London 2008, s. 31)

I forbindelse med utarbeidelsen av denne rapporten har man samlet et omfattende bakgrunnsmateriale som grunnlag for konklusjonene. En nærmere studie av dette materialet, vil sannsynligvis resultere i mange nye tanker for bibliotekene framover. For at bibliotekenes pedagogiske tekster skal være effektive, er det helt grunnleggende at de som arbeider med disse tekstene har nok bakgrunnskunnskap om søkeatferd hos brukerne.

Ángel Borrego: Use and Users of Electronic Journals at Catalan Universities

I 2007 undersøkte Àngel Borrego m.fl. i hvor stor grad ansatte på catalonske universitet brukte digitale tidsskrifter (Borrego m.fl. 2007). En spørreskjemaundersøkelse var sendt ut til alle fagansatte i universitetene under The consortium of Academic Libraries of Catalonia, og til sammen 18 % (2862) av de spurte forskerne svarte. De finner store forskjeller mellom ulike fagdisipliner i denne undersøkelsen, der fagansatte innen naturvitenskapene er de mest aktive brukerne. Fagansatte bruker digitale tidsskrifter stadig mer, og ønsker å ha tilgang til kildene via egen pc. De finner signifikante forskjeller på bruken i forhold til alder, der de yngre fagansatte er langt mer aktive enn eldre. Respondenter under 40 år bruker hovedsakelig elektroniske kilder,

mens de over 50 bruker trykte tidsskrifter i stor grad. Det konkluderes blant annet med at dette ikke bare handler om datakompetanse og eventuelt computer anxiety, men like mye om forskningsproduksjon og faglige ambisjoner. Forskerne finner videre at brukerne aksepterer at antallet trykte tidsskrifter går ned når antallet digitale øker. Brukernes hovedbegrunnelse for å bruke digitale tidsskrifter er forskning, i liten grad søking i forhold til behov i egen undervisning.

Researchers' Use of Academic Libraries and their Services

Reasearch Information Network og Consortium of Research Librarian gjennomførte i 2007 en omfattende studie blant bibliotekansatte og forskere i Storbritannia (RIN og CURL 2007). Denne undersøkelsen er presentert relativt inngående, fordi den er relevant for denne oppgavens problemstilling. Utgangspunktet for undersøkelsen var de store endringene i informasjonstilfanget de siste årene. Man ønsket å skaffe et omfattende grunnlag for å vite hvordan bibliotekene har endret sin service og strategi, og hvordan forskerne bruker bibliotekenes tjenester. Man ønsket også å se framover i forhold til hvordan bibliotekarer og forskere ser på utviklingen videre. En av metodene som ble brukt, var en nettbasert spørreundersøkelse. Med denne ønsket man å nå alle forskere i Storbritannia, til sammen ca. 100.000. Ved denne typen åpne spørreundersøkelser med nettbasert spørreskjema er vanlig med en respons på ca. 2 % i følge rapporten (RIN og CURL 2007, appendix 1). Svarprosenten som ble oppnådd i denne undersøkelsen var 2,25 %. I tillegg til denne kvantitative spørreundersøkelsen, ble også intervjuer og fokusgrupper brukt for å samle inn data. Undersøkelsen er svært omfattende. Mer enn 2200 forskere og omtrent 300 bibliotekarer har vært informanter i prosjektet.

Undersøkelsen viser at det har vært store endringer i hvordan forskere jobber de siste årene, med stadig mer digitalt basert forskning og samarbeid, på tvers av disipliner og institusjoner. Mengden forskning som publiseres digitalt, har økt sterkt. En av utfordringene framover blir hvordan bibliotekene kan betjene forskernes informasjonsbehov på best mulig måte, men også hvordan de skal ordne og gjøre tilgjengelig den forskningen som publiseres digitalt. Her trengs det samarbeid og en rollefordeling mellom forskermiljøene og bibliotekene, både på nasjonal og institusjonelt nivå.

I denne undersøkelsen finner man at de fleste forskerne i alle disipliner har tatt i bruk de digitale ressursene som er tilgjengelig fra deres eget skrivebord. Forskerne vil gjerne ha tilgang på mer digitalt innhold, og bibliotekene vil gjerne tilby det. Noe av utfordringen er bibliotekenes økonomiske rammer: nesten alle forskerne mener at biblioteket bør være blant de høyest

prioriterte områdene økonomisk. I virkeligheten har bibliotekene en moderat andel av institusjonenes budsjett, og de kan ikke tilby brukerne de tjenestene de ønsker å kunne. Begrensede ressurser fører også til en konflikt ved at forskerne mener at bibliotekene prioriterer undervisning før forskning, noe bibliotekarene i undersøkelsene til dels sier seg enige i.

Andelen forskere som oppsøker biblioteket fysisk, har gått sterkt ned de siste årene, i følge respondentene i denne undersøkelsen. Dette er tydeligst i naturvitenskapene, men gjelder også i andre fagdisipliner. Forskerne foretrekker å hente ressursene fra sitt skrivebord, hjemme eller på kontoret. Bare innen kunst og humaniora er viktigheten av det fysiske biblioteket like sterk som tidligere. De fleste forskere finner materiell, både trykt og digitalt, via digitale gjenfinningssystemer. Dette viser viktigheten av at biblioteket har gode metadatabaser[29] for egne samlinger, også for ikke-digitalt materiale. De fleste forskere, særlig innen naturvitenskap, ønsker ikke å vente på fulltekstutgave av materiale når de først har lokalisert det. Dette er sannsynligvis en viktig årsak til at det er registrert nedgang i bestilling av fjernlån. Hvis ikke bibliotekets kanaler kan brukes for å finne kilden i fulltekst umiddelbart, er det stadig vanligere at forskeren prøve å finne andre kanaler til kilden enn via biblioteket.

En viktig del av studien ser på bibliotekarenes støttefunksjon i forskerprosessen, og hvordan forskerne ser på dette. Både bibliotekarer og forskere forventer at biblioteket skal ha en nøkkelrolle som husholdere og administratorer av digitale ressurser. Bibliotekarene forventer at deres nåværende rolle, som ekspertrådgiver og underviser i informasjonskompetanse, vil fortsette å være sentral framover. Selv om mange forskere er enige i det, må bibliotekarene sikre at innsatsen settes inn på sentrale områder for forskernes behov.

Studien viser at bibliotekene har gjort stor innsats i forhold til å optimalisere bruken av eget arkiv- eller spesialmateriale ved hjelp av digitalisering. Dette settes det stor pris på av forskerne, men mange informasjonsressurser er fremdeles brukt "for lite", mye fordi de er i trykt versjon, eller er gjort for dårlig tilgjengelig. Forskeres bevissthet om nye måter for akademisk kommunikasjon, særlig Open Access, er lav. Større oppmerksomhet og kjennskap til dette vil kreve mer effektivt samarbeid mellom forskere, bibliotekarer og ledelsen både og nasjonalt og institusjonelt.

[29] En metadatabase er i denne sammenhengen en database med metadata om de forskjellige delene av bibliotekets samlinger, både fysiske og digitale sådanne.

For bibliotekarer gir samarbeidet med forskersamfunnet mange utfordringer. Man trekker særlig fram bibliotekenes avhengighet av samarbeid med biblioteksinteresserte enkeltpersoner, den økte tendensen til å bruke bibliotekets tjenester fra andre steder, og forskeruavhengigheten. Det er signifikante forskjeller mellom forskernes og bibliotekarenes tilnærming, forventninger og oppmerksomhet om sentrale spørsmål. Mange mener informasjonskanalene må forbedres, men dette viser seg ikke enkelt å oppnå. Det er en fare for at bibliotekene kan settes til side når forskerne, særlig de yngre, går over til å bruke egne forskernettverk for utveksling av informasjon som erstatning for biblioteket.

Nordiske studier

Det er drevet lite forskning på dette feltet i Norge. I andre nordiske land er det gjort noe mer, blant annet har finske Pertti Vakkari og Sanna Talja gjennomført en studie av akademikeres bruk av det finske nasjonale digitale biblioteket (FinELib), med særlig vekt på å kartlegge eventuelle forskjeller koblet til akademisk grad og fagfelt (Vakkari og Talja 2006). Denne studien er ikke direkte relevant for denne oppgaven, fordi det er forskernes søkestrategier som er studert.

Karolinska Institutet i Stockholm sto som ansvarlig for en undersøkelse av unge forskeres behov for informasjonssøk og it-støtte (Haglund 2006). Metoden var deltakende observasjon fulgt av et kort intervju av til sammen 24 unge forskere fra tre forskjellige universitet[30]. Resultatene viser blant annet at:

> - Google är föstahandsvalg – räddaren i nöden – och man söker efter vetenskapelig information den vägen [….]
> - Forskarnas sökmetodik kännetecknas av "trial and error"
> - Man sällan använder bibliotekets webbplats som ingång när man ska söka efter information
> [....]
> - Det saknas en aktiv eller fungerande relation til biblioteket
> - Många tycker att man inte har behov av kurser i informationssökning
> [....]
> - Forskarna ofta avstår från att skaffa material som inte finns tilgängligt i elektronisk form
>
> (Haglund 2006, s. 1).

Man konkluderer med at funnene i undersøkelsen innebærer at bibliotekene har store utfordrnger foran seg for å oppnå at "… forskare ska placera biblioteket högt upp i listan över sina kunskapskällor och partners" (Haglund 2006, s. 24). Ett av mange momenter for å oppnå dette er

[30] Deltakerne var Karolinska Institutet, Kungliga tekniska högskolan og Stockholms universitet

å arbeide for endring av bibliotekarenes holdning til hva som er den riktige måten å søke etter informasjon på.

Det hybride bibliotek set med brugernes øjne er en rapport fra DEFF-prosjektet *Lånernes forventninger og krav til det hybride bibliotek* i Danmark (Akselbo 2006). Dette er en kvalitativ studie av studenter og forskeres bruk av biblioteket. 16 utvalgte forskere og studenter deltok i en feltstudie der de ved hjelp av dagbøker, utskrifter og fotografier dokumenterte sitt arbeid og forhold til biblioteket[31]. Dette materialet ble senere brukt som grunnlag for et kontekstuelt intervju[32] med deltakerne. Det ble også gjennomført kvalitative intervjuer med bibliotekarer. Data fra feltstudiene og intervjuene ble senere brukt som utgangspunkt for to arbeidsseminarer. Et av resultatene av studien er at man har konstruert tre modellbrukere, det vil si brukertyper: drive-in-brukeren, arbeidsbien og biblioteksentusiasten. Det vil føre for langt å gå inn i hva som kjennetegner disse modellbrukerne her. Forskerne bak undersøkelsen mener at ved å identifisere noen typer brukere, vil biblioteket lettere kunne komme brukernes behov i møte. Undersøkelsen gir flere funn som er aktuelle i forhold til denne oppgaven. Den dominante metoden for å søke etter litteratur er ikke bibliotekets databaser, men generelle søkeverktøy som Google, særlig fordi disse brukerne mener bibliotekdatabasen inneholder for lite metainformasjon om litteraturen. Brukerne velger som regel sin litteratur uten assistanse fra biblioteket, mens biblioteket kommer inn når litteraturen skal skaffes. Brukerne gir uttrykk for at bibliotekets tilbud i forhold til digitale ressurser er svært viktig. De vet lite om hva bibliotekarene kan bistå med, og opplever også at bibliotekets personale er helt usynlig på vebbsidene. De opplever ikke at bibliotekarene har en tydelig faglig profil. Dette går igjen i brukernes karakteristikk av bibliotekopplæringen, de mener at søkekurs er interessante bare i den grad de er faglig rettet.

Denne typen studie er sjelden i bibliotekforskning. Ved å bruke den typen metoder man har gjort her er det er mulig å komme nær innpå hvordan brukerne faktisk bruker biblioteket. I selvrapporteringsstudier får man ofte bare data om hvordan man tror man bruker biblioteket, fordi man alltid har mye taus kunnskap er usynlig for brukeren selv.

Norske studier

Hanne Dybvik har studert hva lærere og studenter ved noen utvalgte høgskoler mener om betydning av biblioteket og informasjonskompetanse for studentene (Dybvik 2006). Hun har

[31] Disse studiestedene deltok i feltustudien: Det kongelige bibliotek, Handelshøjskolens bibliotek i Århus, Statsbiblioteket og Syddansk Universitetsbibliotek. Det var fire deltakere fra hver av disse.

[32] Et kontekstuelt intervju er et intervju som foregår på respondentens vanlige arbeidsplass, der intervjueren har mulighet til å observere framgangsmåter i tillegg til å stille spørsmål.

samlet inn data om dette ved hjelp av et spørreskjema. Skjemaet ble sendt til alle lærere ved lærerutdanningen og sykepleierutdanningen ved tre forskjellige høgskoler, samt til bibliotekarene ved de samme tre skolene. Det som er relevant for denne oppgaven i Dybviks studie, er respondentenes syn på informasjonskompetanse. Hun finner at et stort flertall av respondentene i undersøkelsen hennes mener at informasjonskompetanse er svært viktig.

I 2007 gjennomførte Læringssenteret ved Høgskolen i Oslo en brukerundersøkelse (Strøm 2007). Tema for denne undersøkelsen var bruken av HiOs læringssenter blant masterstudenter og faglig ansatte. Undersøkelsen ble gjennomført ved hjelp av et nettbasert spørreskjema, der mange sider av respondentenes bruk av læringssenteret ble kartlagt, både fysiske og virtuelle tjenester.

I rapporten *Det automatiserte utdanningsbiblioteket* ser forfatterne på utdanningsbibliotekets nye hverdag (Egeland m.fl. 1999). De mener at endringene i høyere utdanning, blant annet vekten på studentenes egen læring i stedet for tradisjonell undervisning, vil føre til økt etterspørsel av bibliotektjenester. Relevant for denne oppgaven er hvordan forfatterne vurderer bibliotekets tjenester for ansatte i høyere utdanning framover. De hevder blant annet at bibliotekene skal fortsette å tilby å utføre litteratursøk for forskerne, ikke forvente at forskerne skal behøve å ha nok kompetanse til å utføre dem selv. Årsaken til dette er at de mener dette er mest kostnadseffektivt for organisasjonen, og fører til at både fagansatte og bibliotekarer kan gjøre det de er best til.

Det finnes også noen andre kartlegginger av bruken av enkeltbibliotek i Norge som ikke er tatt med i denne oversikten, fordi de ikke er relevante for oppgavens problemstilling.

Som denne gjennomgangen har vist, mangler det i stor grad forskning om fagansattes bruk av bibliotek og digitale ressurser innen høyere utdanning i Norge. Fagansatte er en viktig brukergruppe for bibliotekene. Ved å begynne å kartlegge dette feltet, ønsker jeg å finne ut mer om hvordan biblioteket kan bidra til de fagansattes informasjonsbehov og informasjonskompetanse på en best mulig måte.

5. Forskningsdesign, metode og undersøkelsesgjennomføring

Det forelå ikke et eksisterende datagrunnlag som kunne brukes som utgangspunkt for å svare på denne oppgavens problemstilling. Derfor var det nødvendig å samle inn primærdata, definert som "… data eller informasjon som blir samla med det primærformål å danne analysegrunnlag i ei undersøking" (Befring 2007, s. 119). Det ligger en rekke metodiske valg og etiske vurderinger til grunn for undersøkelsene. Disse valgene presenteres i dette kapitlet. Først beskrives og begrunnes valg av forskningsdesign og innsamlingsmetoder, deretter omtales forskningsetiske vurderinger. Disse er særlig knyttet opp til min posisjon som ansatt, student og forsker ved den institusjonen jeg undersøker, og omhandler både generelle og spesielle etiske vurderinger i forbindelse med denne oppgaven. Videre presenteres fakta om gjennomføringen for de to undersøkelsene, etterfulgt av en gjennomgang av undersøkelsesgruppen fra de to undersøkelsene. Avslutningsvis vurderes fordeler og ulemper ved de metodiske valgene som er gjort.

5.1. Forskningsdesign

Målet med datainnsamlingen til denne masteroppgaven er å kartlegge hvordan fagansatte oppfatter og bruker deler av bibliotekets ressurser. Enhetene som skal undersøkes er entydig, ved at fagansatte er definert som forskere og undervisere i de fem fagavdelingene ved Høgskolen i Vestfold. Vekten ligger særlig på bibliotekets pedagogiske tekster, i form av informasjon på bibliotekets vebbsider, i veiledningssituasjoner, og ved presentasjoner og opplæring. Designen som er brukt representerer deskriptiv tverrsnittsundersøkelse, det vil si en undersøkelse som beskrivelse situasjonen på ett bestemt tidspunkt (Johannessen m.fl. 2006). Denne designen har ikke som mål å påvirke respondentenes atferd. Edvard Befring bruker begrepet empirisk-kvantitative design om gruppen "forskningsmetodiske tilnærmingar av empirisk og ikkje-eksperimentell karakter" (Befring 2007, s. 41). Ved denne typen design kartlegges noe som allerede har skjedd, og plasserer blant annet survey i denne gruppen. Surveymetodikk, som er en metode i denne gruppen, er særlig kjennetegnet ved at "… det omfattar ei stor mengde data med mange informantar (personar) og relativt mange opplysningar frå kvar enkelt informant (variablar)" (Befring 2007, s. 43). Spørreundersøkelser er en av teknikkene man kan bruke for å foreta en survey. Kvantitativ innsamling av data kan åpne for generaliserbarhet.

I tillegg bruker jeg kvalitativ design for å tilgang til informanters egenformulerte framstilling av emnet. Dermed ble det også mulig å triangulere de innsamlede dataene for "… å styrke grunnlaget for valide konklusjonar" (Befring 2007, s. 190). Ved å gjøre det mulig å triangulere

dataene var målet å kunne få et bilde som både hadde en viss bredde og en viss dybde i forhold til problemstillingen.

Som metode for å samle inn kvantitative data valgte jeg en et strukturert spørreskjema. Ved slike undersøkelser er det vanlig å velge et representativt utvalg fra populasjonen som skal undersøkes. Et mål med denne delen av datainnsamlingen er å få en så bred kartlegging som mulig, gjerne ved å kunne spørre hele populasjonen, ikke bare et utvalg. Et nettbasert spørreskjema egner seg godt til slik datainnsamling. Det er tidseffektivt i forhold til bearbeiding av respons, siden ingen data skal registreres manuelt. Dermed ble det mulig å oppnå at populasjonen for spørreundersøkelsen i utgangspunktet er identisk med utvalget.

Et nettbasert spørreskjema har også andre fordeler framfor ett i trykt form, for eksempel ved at det er mulig å legge inn obligatoriske spørsmål. Det er også enkelt å hindre at respondenten velger flere alternativer på spørsmål der ett alternativ skal velges, eller at et svar fra respondenten fører direkte til neste relevante spørsmål. Å bruke et spørreskjema som sendes til respondentene har både fordeler og ulemper i følge Ronald Powell og Lynn Connaway (2004). Siden respondenten svarer anonymt, kan man forvente ærlige svar som ikke er påvirket av spørreren. Det er mulig å spørre et stort antall, og man er sikret at alle respondentene svarer på nøyaktig samme spørsmål. Viktige ulemper er at det er enklere å la vær å svare siden henvendelsen ikke kommer personlig, at det ikke er mulig å oppklare uklarheter i spørreskjemaet underveis, og at det kan være vanskelig å kartlegge nyanser i respondentenes svar. I tillegg viser forskning at:

> …. persons that are highly opinionated regarding the subject of a questionnaire are more likely than others to be motivated enough to complete and return it. This phenomenon tends to result in a biased sample or return, as the less opinionated members of the sample will be underrepresented and may well have certain characteristics in common. (Powell og Connaway 2004, s. 126)

Dermed kan man forvente at respondentene representerer et skjevt utvalg av populasjonen. Det er ikke mulig å måle en eventuell skjevhet ved de metodene som blir brukt her.

Et dilemma ved å bruke et nettbasert spørreskjema er at mediet i seg selv kan styre hvem som svarer. Det er forskjeller blant fagansatte i hvor aktivt de bruker IKT i sin daglige jobb. En del fagansatte bruker ikke digitale verktøy som en del av sin undervisningsvirksomhet. Selv om alle ansatte har egen datamaskin, og bruker funksjoner som e-post, har man ved innføring av

administrative verktøy sett at den digitale kompetansen er varierende fordelt. Dette kommer tydelig fram ved introduksjon av ny administrativ programvare som berører den enkelte ansatte,. Da digitalt kalendersystem og reiseregningssystem nylig ble innført, skapte dette motstand og usikkerhet hos en del ansatte. På dette grunnlaget er det sannsynlig at det også er en viss skepsis til andre dataverktøy. For at slik skepsis ikke hindrer at digitale verktøy tas i bruk, må brukeren oppleve verktøyet som nyttig for egen arbeidssituasjon. Denne sammenhengen er klart vist i TAM2-modellen, som er presentert på side 30.

Den kvalitative metoden som ble valgt er et ustrukturert, dels semistruktruert, gruppeintervju, fordi den metoden kan gi egne seg for å samle data med utgangspunkt i informantenes eget utgangspunkt. Ved denne typen kvalitativ metode kan man oppnå større dybde og et rikere datamateriale. Ulempen med metoden er at datamateriale nødvendigvis omfatter færre informanter. Gruppeintervjuene gjøres etter at spørreundersøkelsen er gjennomført, for å ha mulighet til å bruke dem til utdyping og videre utvikling av aktuelle emner fra spørreundersøkelsen.

5.2. Forskningsetiske vurderinger

Forskning på personer forutsetter at en del etiske krav følges. I Norge finnes tre nasjonale forskningsetiske komiteer med et felles sekretariat, innen fagområdene medisin og helsefag, naturvitenskap og teknologi, og samfunnsvitenskap og humaniora. De sier om seg selv at "Forskningsetiske komiteer er frittstående, uavhengige organer for forskingsetiske spørsmål innen alle fagområder" (Forskningsetiske komiteer u.å.). I sine retningslinjer sier komiteen for samfunnsfag og humaniora at "Begrepet «forskning» omfatter også studentarbeider i form av avhandlinger på master- og doktorgradsnivå" (Forskningsetiske komiteer 2006, s. 5).

Personvern er svært viktig i all forskning på mennesker. I de forskningsetiske normene sies det at:

> Aktsomhet er særlig påkrevet: […]
> - når individet aktivt bistår med å skaffe informasjon til veie, for eksempel ved å la seg observere eller intervjue
> - når individet kan identifiseres, for eksempel når personer og miljøer kan gjenkjennes i forskningsrapportene
> (Forskningsetiske komiteer 2006, s. 11)

I følge de forskningsetiske retningslinjene skal det informeres om undersøkelsens mål. I forbindelse med spørreundersøkelsen ble respondentene orientert om dette både i den skriftlige

invitasjonen og i selve spørreskjemaet. I e-posten som inviterte deltakere til gruppeintervjuene ble intervjuets formål beskrevet, samt at det ble sagt ved begynnelsen av intervjuet.

Anonymiteten til personer som inngår i en undersøkelse er svært viktig i å ivareta. Som det fremkommer i retningslinjenes punkt 14:

> Forskeren må hindre bruk og formidling av informasjon som kan skade enkeltpersonene det forskes på. Forskningsmaterialet må vanligvis anonymiseres, og det må stilles strenge krav til hvordan lister med navn eller andre opplysninger som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner oppbevares og tilintetgjøres. (Forskningsetiske komiteer 2006, s. 18)

Resultatene fra både spørreundersøkelsen og intervjuene er kun tilgjengelig for meg og min veileder ved at filene er lagret på passordbeskyttede områder på datamaskinen. I oppgaven presenteres det for øvrig ingen identifiserbare data på individnivå, og det vil ikke være mulig å identifisere enkeltpersoner i noen av de presenterte resultatene.

I tillegg til de generelle forskningsetiske kravene undersøkelser som handler om mennesker skal følge, finnes det en del spesielle etiske dilemmaer i forbindelse med denne oppgaven. Datainnsamlingen skal gjennomføres på min egen arbeidsplass, hvor jeg også er student, og i denne sammenhengen forsker. Det er sentralt for meg å prøve å unngå at min posisjon som ansatt skal påvirke resultatet av undersøkelsene, likevel kan en slik påvirkning ikke utelukkes. Påvirkning kan skje både fra min, og fra deltakerne i undersøkelsesgruppens, side. Eventuelle personlige sympatier eller antipatier kan påvirke resultatene fra spørreundersøkelsen. Det samme kan være aktuelt i forbindelse med gruppeintervjuene, både i forhold til hvem som melder seg som informanter og hva som sies i intervjuet.

Min kunnskap om kollegiet, faglige miljøer og holdinger ved skolen vil kunne påvirke utarbeidelsen av spørreskjemaet, både ved bevisste valg og ved ubevisst påvirkning. Et eksempel på et bevisst valg som følge av egen kjenneskap til institusjonen, er at respondentene blir spurt om å oppgi hvorvidt de har publisert noe, og hva slags publisering det er snakk om. Bakgrunnen til ønsket om å innhente denne informasjonen, er min kunnskap om at publisering er skjevt fordelt både i forhold til fagansatte og avdelingsvis. Vurderingen er at dette kan være en interessant variabel å koble både med hvem som svarer på undersøkelsen, og respondentenes bruk av biblioteket. Et eksempel på en mulig ulempe med å være en del av det kollegiet som undersøkes, er fagansattes kunnskap om min person eller posisjon som eventuelt kan påvirke om

de svarer på undersøkelsen, og hva de eventuelt svarer på spørsmål om sitt forhold til biblioteket. Under forberedelsene til datainnsamlingen ble det vurdert om jeg i tillegg skulle undersøke situasjonen på en annen institusjon enn min egen arbeidsplass. Dette ble valgt bort av to grunner: Det ville vært vanskelig å gjennomføre med den tidsrammen jeg hadde tilgjengelig, og jeg prioriterte derfor å tilstrebe en viss dybde i dataene fra den gruppen jeg undersøkte.

Emnet for undersøkelsene kan være ømtålig for enkelte. Det er stort press fra sentralt hold, og fra institusjonen, om at forskning og forskningsbasert undervisning skal ha en stadig økende betydning i høgskolene. En viktig måte å holde seg faglig oppdatert på er for mange å bruke digitale databaser for å følge med på forskning. Faglig ansatte som ikke, eller i liten grad, benytter seg av de digitale databasene, kan oppleve spørsmålene som ubehagelige eller truende. For spørreskjemaet fjernes alle muligheter for å spore besvarelsene til enkeltpersoner før undersøkelsen gjennomføres. Det blir også eksplisitt sagt at undersøkelsen er anonym i innledningen til spørreskjemaet. Programvaren som blir brukt til det nettbaserte spørreskjemaet har en innebygget funksjon for å kunne sende ut en påminnelse til de som ikke svarer på undersøkelsen innen en viss tid. Denne funksjonen tas ikke i bruk, fordi det ville innebære mulighet for å spore den enkelte respondent via avsenderadressen. I spørreskjemaet spørres det etter enkelte personlige data. Detaljeringsnivået i disse er så lavt som mulig for at anonymiteten skal ivaretas. I hvilken grad anonymiteten i realiteten ble ivaretatt, drøftes på side 102.

5.3. Utarbeidelse av nettbasert spørreskjema

Et spørreskjema kan ses som pedagogisk tekst. Både skjemaet som sådan og enkeltspørsmål kan være intensjonelt pedagogiske. Et eksempel fra dette spørreskjemaet er spørsmålet om betydningen av informasjonskompetanse[33]. Her var hensikten å presentere begrepet for respondentene, siden dette er et begrep som er lite kjent blant andre enn bibliotekarer. Det er begrepet som ikke er så utbredt, det begrepet beskriver er noe de fleste fagansatte forholder seg til både som undervisere og forskere. Spørreskjemaet kan også ses som en indirekte pedagogisk tekst ved at respondentene må reflektere over sin bruk av biblioteket og de digitale ressursene når skjemaet fylles ut.

[33] Spørsmålet har en innledning som forklarer begrepet, og lyder: Begrepet "Information Literacy" (ofte oversatt til informasjonskompetanse) betegner ferdighetene som trengs for å se når man har et informasjonsbehov, evnen til å vite når og hva slags informasjon som trengs, og kunnskap om hvordan man finner, evaluerer og bruker informasjon.

Spørreskjemaet er utarbeidet i programmet KeyPoint versjon 5[34] (*Keypoint user guide* 2006). Dette er et dataprogram som inneholder funksjoner for å lage både papirbaserte og digitale skjemaer. Programmet inneholder også et statistisk analyseverktøy for bearbeiding av de innsamlede dataene.

Språkbruk er vesentlig ved innsamling av empiriske data, og særlig ved bruk av et spørreskjema der intervjueren ikke har mulighet til å korrigere eventuelle misforståelser underveis. Spørsmål og svar skal være "… relevante, enkelt formulert og entydige" (Johannessen m.fl. 2006, s. 229). Entydigheten er en stor utfordring. Spørsmålene skal ikke være ledende. Det betyr at alle ord som innebærer argumenter i én retning, eller formuleringer som er positivt eller negativt ladede, må unngås. Det er også vesentlig å stille spørsmål som oppfattes som meningsfylte av respondentene (Hellevik 2002). En prototyp av spørreskjemaet ble sendt til ni fagansatte til utprøving, med forespørsel om kommentarer til utkastet (vedlegg 1). Fire personer svarte på henvendelsen. Kommentarene var i stor grad språklige, det vil si ord og formuleringer som disse respondentene fant flertydige eller vanskelig å forstå. Noen kommentarer dreide seg om uklarheter i de svaralternativene som var satt opp. De fleste forslagene til endringer ble tatt hensyn til i det endelige spørreskjemaet, før dette ble sendt ut.

I utgangspunktet var det ikke gitt hvilke variabler som skulle brukes i spørreskjemaet. Ottar Hellevik bruker betegnelsen dimensjon om "det settet av beslektede variabler som kan ses som ulike aspekter ved samme egenskap" (Hellevik 2002, s. 129). Spørreskjemaet består av flere dimensjoner som til sammen er ment å gi data i forhold til oppgavens problemstilling. Den første dimensjonen inneholder variabler med personlige data. Det vil si opplysninger som kjønn, alder og faglig tilhørighet, samt informasjon om respondentens aktivitet i forhold til publisering. De øvrige dimensjonene er identifisert ut fra studier av forskning og teorigrunnlag for oppgaven. Den andre dimensjonen fokuserer mer spesifikt på de av bibliotekets pedagogiske tekster der temaet er bibliotekets opplæring og brukerstøtte (Grepstad 1997; Knudsen m.fl. 2007; Selander og Skjelbred 2004). Hvilke faglige kilder respondentene finner viktige for egen faglig oppdatering og for publisering utgjør den tredje dimensjonen, og respondentens bruk av forskjellige databaser er en fjerde. Både den tredje og fjerde dimensjonen ble identifisert ut fra studier av forskningen om akademia og databasebruk (Borrego m.fl. 2007; Haglund 2006; RIN og CURL 2007; University College London 2008). Skjemaet inneholder endelig en generell dimensjon hvor

[34] Programmet KeyPoint er utviklet av Cambridge Software Publishing.

respondentens syn på viktigheten av informasjonskompetanse tematiseres (Eisenberg m.fl. 2004; Grafstein 2002; Reinking 1998; Unesco 2007).

Spørreskjemaet inneholder hovedsakelig faste svaralternativer, men har også noen åpne spørsmål med plass til respondentens kommentarer. Dette gir et semistrukturert skjema (Johannessen m.fl. 2006). De fleste av svaralternativene består av en vurderingsskala, der for eksempel verdiene fra en til fem kan velges, med *fem* som meget godt og *en* som ikke godt. Mange av disse spørsmålene har også en *Vet ikke* kategori. Spørreskjemaet er gjengitt i vedlegg 3.

5.4. Gruppeintervju - metodebeskrivelse

Ved datainnsamling med et strukturert spørreskjema er det spørreren som bestemmer rammen for hvilke data som samles inn, mens i et intervju kan man legge til rette for at informantene kan ta utgangspunkt i egne erfaringer og oppfatninger (Johannessen m.fl. 2006). I boka *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* beskrives intervju som en egnet metode for å supplere en kvantitativ undersøkelse: "Kvalitative intervjuer kan brukes som en supplerende metode, for å få svar på forskningsspørsmål eller se dem fra en annen synsvinkel" (Johannessen m.fl. 2006, s. 137). Det er denne innfallsvinkelen som ligger til grunn for å gjennomføre gruppeintervjuer i tillegg til spørreundersøkelsen. Gruppeintervjuene gjennomføres som ustrukturerte, delvis semi-strukturerte intervjuer. Kjennetegn ved et ustrukturert intervju er at det er "… uformelt med åpne spørsmål der man på forhånd har et gitt tema, men spørsmålene tilpasses den enkelte intervjusituasjonen". Et semi-strukturert intervju har "… en overordnet intervjuguide som utgangspunkt for intervjuet, mens spørsmål, temaer og rekkefølge kan varieres" (begge sitater Johannessen m.fl. 2006, s. 137). Til disse gruppeintervjuene foreligger det ingen detaljert intervjuguide, men hovedemne og noen delemner gis informantene på forhånd. Det er ikke et mål at rekkefølgen skal være identisk for de to intervjuene, heller ikke at det ska være mulig å sammenlikne de to intervjuene. Intervjuene skal gjennomføres i en uformell form. Gruppeintervju, i stedet for individuelt intervju, ble valgt fordi målet var å få i gang en samtale mellom informantene der intervjuerens rolle ble underordnet. Målsettingen er å få fram informantenes egne vurderinger av bibliotekets pedagogiske tekster og biblioteket generelt.

5.5. Gjennomføring av spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen ble som nevnt gjennomført ved hjelp av et nettbasert spørreskjema. Invitasjonen til å delta i undersøkelsen ble sendt via e-post til alle fagansatte ved Høgskolen i

Vestfold ved hjelp av skolens e-postlister. Denne bruken av e-postlistene var klarert med skolens ledelse.

De fagansatte mottok den første e-posten 23.10.2007[35]. Den hadde en innledende tekst med beskrivelse av undersøkelsen, samt lenke til det digitale spørreskjemaet. En uke senere (30.10.07) ble det sendt ut en påminnelse, også denne gangen med lenke til spørreskjemaet. Ytterligere en uke senere (5.11.07) mottok alle fagansatte igjen en e-post. Denne gangen med takk for besvarelsene, og med en utvidet svarfrist på to dager for fagansatte som ønsket å svare. To fagansatte ved en av skolens avdelinger ba om ytterligere en ukes svarfrist for sin avdeling, på grunn av spesielle omstendigheter i avdelingen. Disse to sendte på eget initiativ en oppfordring til kollegene i avdelingen om å svare. Resultatet var ytterligere 4 respondenter.

E-postene ble sendt til 320 ulike e-postadresser. I etterkant viste det seg at skolens e-postlister ikke var presise nok i forhold til den målgruppen undersøkelsen hadde. En av årsakene er at avdelingene har forskjellige prinsipper for hvem som er inkludert i deres e-postliste over fagansatte. Dette ble oppdaget før utsendelsen, og oppdagelsen resulterte i de 320 ulike adressene. Dessverre var heller ikke disse ryddede listene helt korrekte. Noe av forklaringen på denne forskjellen, er at det finnes er en del stillinger som er definert som støttestillinger til undervisningen, blant annet ingeniørstillinger. Slike stillinger er med på e-postlistene over fagansatte, men var ikke i undersøkelsens målgruppe. I tillegg viste det seg at e-postlistene ikke var à jour i forhold til de faktisk ansatte på undersøkelsestidspunktet. Etter gjennomføringen av spørreundersøkelsen ble tallet 320 sammenhold med tall fra *Database for statistikk for høgre utdanning* (DBH) [36]. Sammenlikningen viste et stort avvik, i følge DBH var det 258 ansatte i undervisnings- forsknings- og formidlingsstillinger på intervjutidspunktet[37].

Ved svarfristens utløp var det 114 respondenter. Med tallene fra DBH (korrigert populasjon) gir det en svarprosent på 44. Dette var noe lavere enn forventet, men likevel en svarprosent som kan gi et troverdig bilde. Til sammenlikning kan det nevnes at i undersøkelsen til Borrego m.fl. hadde man en respons på 18 %, som ble vurdert som svært godt siden det var en frivillig undersøkelse (Borrego m.fl. 2007). Responsen på spørreundersøkelsen til denne oppgaven gjør at det

---

35 E-postene som ble sendt ut i forbindelse med spørreundersøkelsen er samlet i Vedlegg 2.

36 Database for statistikk om høgre utdanning er et oppdragsprosjekt som Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) utfører på vegne av Universitets- og høgskoleavdelingen i Kunnskapsdepartementet (KD). Fullstendig statistikk finnes på DBHs nettsted: http://dbh.nsd.uib.no/dbhvev/

37 HVEs offisielle tall for ansatte i slike stillinger er 262. De fire stillingene som utgjør differansen er undervisnings- forsknings- og formidlingsstillinger i skolens fellesadministrasjon. Disse var ikke med i målgruppen for denne undersøkelsen.

fremdeles ikke finnes data om bruk av biblioteket og databaser for over halvparten av de faglig ansatte. Siden spørreundersøkelsen er anonym er det ikke mulig å finne ut hvilke personer som ikke har svart, for eventuell videre oppfølging av dem.

5.5.1. Respondentene

I det følgende presenteres respondentene fra spørreundersøkelsen. For å få et bilde av hvilke fagansatte som svarte, er det relevant å se på fordeling mellom skolens fag og avdelinger, og parametere som kjønn og stillingskategori. Særlig er dette interessant for å vurdere i hvilken grad respondentene kan sies å være representative i forhold til populasjonen, som er alle fagansatte ved HVE. Respondentene fordeler seg slik på avdelingene:

Tabell 2: Fordeling av respondenter etter avdeling og svarprosent fordelt på avdeling. Prosenttall og absolutte tall.

Avdeling	A	B	C	D	E	Totalt
Fordeling av respondentene (n=114)	**26 %** 30	**39 %** 44	**8 %** 9	**11 %** 13	**16 %** 18	**100 %** 114
Andel respondenter i forhold til alle fagansatte ved HVE (prosenttall og totaltall)	**63 %** 48	**42 %** 105	**64 %** 14	**25 %** 53	**47 %** 38	**44 %** 258

Det er store variasjoner i svarprosenten mellom avdelingene, fra 63 % på avdeling A til 25 % på avdeling D. Det viser at representativiteten vil variere avhengig av avdeling. Kvinner er noe overrepresentert blant respondentene i forhold til alle fagansatte, ved at 51 % blant respondentene er kvinner, mens kvinneandelen i hele populasjonen er 46 %.

Det ble ikke tatt hensyn til DBHs inndeling i aldersgrupper ved utarbeidelse av spørreskjemaet. Aldersfordelingen blant respondentene er slik:

Tabell 3: Aldersfordelingen blant respondentene

Eldre enn 52 år	37 til 51 år	Yngre enn 37 år
39 %	**46 %**	**15 %**
45	52	17

Når disse tallene relateres til tallene fra DBH, må ulikhetene i aldersinndelingen tas i betraktning. Hvis man antar at to års forskjell i aldersgruppeinndelingen ikke gir store utslag, kan tallene sammenlikes: 53 % av de fagansatte ved HVE er 50 år eller mer, 36 % mellom 35 og 49 år, og 10 % er yngre enn 35 år. Sammenliknet med respondentgruppen ser vi at det er underrepresentasjon

i den eldste aldersgruppen (differanse på 14 %), mens begge de yngre gruppene er overrepresentert (henholdsvis 10 % og 5 %). Med andre ord er spørreundersøkelsen ikke helt representativ for de fagansatte med hensyn til alderssammensetning.

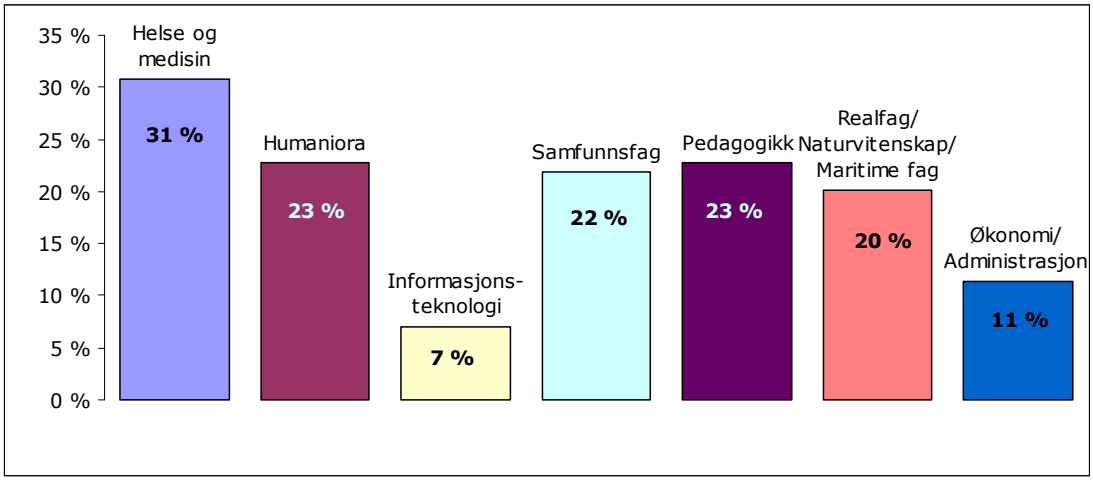
En annen måte å vurdere representativitet på er å se om respondentene her likt fordelt i stillingsgrupper:

Tabell 4: Fordeling av respondentgruppen og alle fagansatte ved HVE etter stillingskategori. Prosenttall og absolutte tall.

	Fordeling av respondenter etter stillingskategori (n=114)	Fordeling blant alle fagansatte etter stillingskategori (n=258)
Høgskolelærer	**7 %** 8	**6%** 15
Høgskolelektor	**49 %** 56	**53%** 135
Førstestilling/ professor	**33 %** 38	**32%** 82
Stipendiat	**11 %** 12	**10%** 26

Tabellen viser at fordelingen av respondenter etter stillingskategori korresponderer godt med den samme fordelingen i hele populasjonen. Dermed er det grunn til å tro at respondentgruppen til en viss grad er representativ med hensyn til stillingskategoriene.

Det er et bredt spekter av fagområder som er representert i respondentgruppen:

Figur 3: Fordeling av respondenter etter respondentens egen oppfatning av sine fagområder (flere svar mulig). Prosenttall.

Det er ikke mulig å lage en korresponderende oversikt over fagområder for alle fagansatte ved høgskolen. Grunnen er at her har den enkelte respondent oppgitt sin oppfatning av hvilke fagområder vedkommende jobber med, det er dermed en subjektiv beskrivelse. For eksempel kan en ansatt som underviser i helsefag ha valgt både helsefag og pedagogikk.

Som beskrevet på side 5 er det økende vekt på publisering blant fagansatte i universitet og høgskoler, særlig etter at Kvalitetsreformen ble iverksatt. Publisering ved høgskolene registreres i databasen ForskDok, som er nærmere beskrevet på side 6. Tabellen nedenfor viser hvor stor andel av respondentene som har publisert, fordelt på avdeling. Begrepet publisert i denne sammenhengen er totale registreringer. Det vil si at det kan være alt fra forskningsartikler i fagfellevurderte tidskrift (refereetidsskrift) til aviskronikker. Det er til dels ulik praksis blant de fagansatte hva de leverer til registrering, men pr. i dag registrerer biblioteket ved HVE alt som leveres.

Tabell 5: Fagansattes publisering, sammenlikning av respondentene og alle fagansatte ved HVE (de siste i følge ForskDok). Sortert etter avdeling. Prosenttall og absolutte tall.

	Andelen av respondenter som har publisert	Andelen av alle fagansatte i avdelingene som har publisert
A (n=30/48)	**73 %** 22	**60 %** 29
B (n=44/105)	**86 %** 38	**68 %** 71
C (n=9/14)	**56 %** 5	**36 %** 5
D (n=13/53)	**85 %** 11	**42 %** 22
E (n=18/38)	**94 %** 17	**89 %** 34

Tabellen viser en høyere andel av fagansatte som har publisert blant respondentene enn blant alle fagansatte ved skolen. Andelen i de forskjellige avdelingene som har publisert, varierer fra 36 % i avdeling C til 89 % i avdeling E.

I spørreundersøkelsen ble respondentenes publisering kartlagt mer detaljert. I forbindelse med presentasjonen av data om søkeatferd senere i denne oppgaven, brukes detaljdataene om publisering for se om det finnes differanser i bruk av databasene med utgangspunkt i hva

respondentenes har publisert. Respondentenes publisering kan deles opp i ulike kategorier av publikasjoner:

Tabell 6: Andelen av respondentene som har vært forfatter for publikasjoner, sortert etter publikasjonstype (flere svar mulig) (n=114, svarprosent 100)

Fagbok/Lærebok (hele eller deler)	**38%** 43
Vitenskapelig monografi	**8%** 9
Artikkel i nasjonalt tidsskrift med fagfellevurdering	**18%** 20
Artikkel i internasjonalt tidsskrift med fagfellevurdering	**27%** 31
Artikkel i fagtidsskrift	**41%** 47
Rapport i HVEs skriftserie	**31%** 35
Andre publikasjoner	**39%** 44
Har ikke vært forfatter	**18%** 21

Det er stor bredde i typen publikasjoner, og en stor andel av respondentene har publisert. Bare 18 % svarer *Nei* på spørsmålet. Det framgår ikke av dataene hvor mye den enkelte respondent har publisert i de forskjellige kategoriene. Å generere tilsvarende tall for hele populasjonen ville vært et omfattende arbeid, og har ikke vært mulig å gjennomføre innenfor tidsrammen til denne oppgaven.

Det er noe usikkerhet knyttet til disse tallene. Registreringene i ForskDok startet i 2003, fire år tilbake i tid. I spørreskjemaet spørres det etter publisering de siste fem årene. Det er en svakhet i spørreskjemaet at disse tidsperiodene ikke stemmer overens. I tillegg er det grunn til å tro at registreringene i ForskDok ikke er komplette. Det er som nevnt ulik praksis blant fagansatte hva man leverer til registrering, særlig begrunnet i at det bare er få av publikasjonskategoriene som gir økonomisk uttelling. Selv om tallene fra ForskDok ikke er fullstendig sammenliknbare, tyder dataene på at det er en overrepresentasjon av fagansatte som har publisert blant respondentene. Det å skrive fagartikler eller drive med annen form for publisering er sannsynligvis en inspirasjonskilde for å bruke biblioteket aktivt, blant annet for å lete opp andre forskeres arbeid.

Omtrent en femtedel av respondentene har hatt redaktøransvar for en eller annen form for publikasjon, mens 15 % hatt oppdrag som fagfellevurderer (referee) i løpet av de sist fem årene. Her finnes det ikke parallelle tall for hele populasjonen fra ForskDok eller andre kilder.

Det er store variasjoner i andelen respondenter både mellom fagområder og avdelinger. Dette gjenspeiler til en viss grad de forskjellene som finnes i forhold til hvilken rolle biblioteket har overfor ulike fagmiljøer ved skolen. Ulike fagområder har ulikt behov for bibliotekets tjenester. I tillegg er det ulikheter i forhold til den faglige diskursen i den enkelte avdeling, og på tradisjon i forhold til bruk av biblioteket. Man kan anta at ansatte fra et fagmiljø der biblioteket er en aktiv faktor, i større grad vil svare på denne typen spørreskjema, i og med at spørreskjemaet er sendt ut av en ansatt ved biblioteket og handler om en del av bibliotekets tjenester.

Både kjønn og stillingskategorier er så godt som helt likt representert i respondentgruppen og i hele populasjonen (alle fagansatte ved HVE). Dette kan gi utgangspunkt for en viss grad av generaliserbarhet.

5.5.2. Ikke-respondentene

Det eksisterer ingen statistikk på hvem som bruker bibliotekets tjenester på en eller annen måte blant alle fagansatte. Det er derfor ikke mulig å vite sikkert om de som svarte er bibliotekbrukere i større grad enn ikke-respondentene. Man vet heller ikke om ikke-respondentene bruker andre deler av bibliotekets ressurser enn databasene, og dermed ikke oppfattet spørreundersøkelsen som relevant. Forskning viser at en persons forhold til emnet for en undersøkelse har stor påvirkning på om han velger å svare (Powell og Connaway 2004). Dermed kan man anta at responsgruppen er mer aktive bibliotekbrukere enn gjennomsnittet blant fagansatte.

Det er ikke foretatt noen bortfallsanalyse av dataene. Bortfall forklares med differansen mellom bruttoutvalg og nettoutvalg (Johannessen m.fl. 2006). I denne spørreundersøkelsen var bruttoutvalget identisk med populasjonen, derfor ble en bortfallsanalyse i den vanlige betydningen ikke mulig å gjennomføre. I stedet er det gjennomført en del sammenlikninger av respondentgruppen i forhold til hele populasjonen ut fra noen kjente kriterier, som avdelingstilknytning, stillingskategori og alder.

5.6. Gjennomføring av gruppeintervjuene

Deltakelse i gruppeintervjuene var basert på selvseleksjon. Forespørselen om å delta ble sendt ut til alle fagansatte ved en av skolens avdelinger, og fem personer meldte seg som informanter. Hellevik presiserer at "Utvelging ved selvseleksjon innebærer per definisjon at enhetene i utvalget atskiller seg fra de øvrige i ett henseende, nemlig at de fant grunn til å delta i undersøkelsen" (Hellevik 2002, s. 122). Tidspress gjorde at det ikke var mulig å gjennomføre et felles intervju

med alle informantene, de ble derfor delt i to mindre grupper på henholdsvis 3 og 2 deltakere. Informantene i gruppeintervjuene er ikke representative for hele populasjonen av fagansatte, noe som heller ikke kan forventes ved innsamling av data med en kvalitativ metode. Det viste seg at alle informantene driver fou-arbeid i større eller mindre grad, dette gjelder ikke alle fagansatte ved skolen. De hadde selv meldt seg som informanter. Man kan dermed anta at de i utgangspunktet har en viss interesse for spørsmål relatert til biblioteket. Gjennom intervjuene viste det seg også at alle i større eller mindre grad er aktive bibliotekbrukere. HVE er lokalisert på to forskjellige studiesteder. Alle informantene i gruppeintervjuene er brukere av den samme av skolens to bibliotekavdelinger. Det kan også ha betydning at siden alle tilhører den samme avdelingen er de en del av den samme diskursen hva gjelder bruk av biblioteket og dets ressurser.

Intervjuene ble gjennomført på et møterom, med enkel servering, for å signalisere at jeg ønsket en uformell intervjusituasjon. Intervjuene ble registrert med en digital diktafon, og ble senere transkribert i sin helhet til et tekstbehandlingsdokument. Det var ikke ressurser til å ha en observatør under intervjuene, derfor var ikke-verbal transkribering[38] ikke mulig å gjennomføre. I transkriberingen er heller ikke uttrykk som ja og mmm tatt med. Vurderingen var at det som var vesentlig i denne sammenhengen var de klare verbale uttrykkene, siden det som ble søkt samlet inn var data som i liten grad har følelsesmessig valør. I forbindelse med analysen av intervjuene, ble de mest relevante utsagnene ordnet i åtte forskjellige kategorier, for bedre å kunne relatere informantenes utsagn til funnene fra spørreundersøkelsen[39].

Utskriftene av intervjuene er ikke vedlagt denne oppgaven, fordi de inneholder lett gjenkjennelige data om informantene. Funn fra gruppeintervjuene er plassert sammen med resultatene fra spørreundersøkelsen, ut fra en vurdering av hvor de innholdsmessig passer best. Utsagn fra gruppeintervjuene er anonymisert i presentasjonen av dem.

Det ble i liten grad tatt direkte utgangspunkt i spørreundersøkelsen og resultatene fra den under intervjuene. Det ble i større grad en åpen diskusjon om bruk av bibliotekets ressurser og tilbud, for om mulig også å få nye synspunkter inn.

[38] Ikke-verbal transkribering vil si registering av kroppspråk, uttrykk som er registrerbare men ikke verbale
[39] De åtte kategoriene er: Det fysiske biblioteket, bibliotekets ansatte, det virtuelle biblioteket, fagansattes bibliotekbehov, bibliotekets opplæringstilbud, bibliotekets informasjonsvirksomhet, bibliotekets vebbsider og nytt læringssenter (åpnes i 2010)

5.7. Undersøkelsenes kvalitet

Det er flere faktorer som bestemmer en undersøkelses kvalitet. Sentrale begrep er reliabilitet, validitet og representativitet.

Reliabilitet betegner "graden av målepresisjon eller målefeil" (Befring 2007, s. 116), det vil si hvilken grad dataene representerer de reelle forholdene. Reliabilitet er særlig relevant ved kvantitativ forskning (Johannessen m.fl. 2006). Det kan særlig oppstå to typer målefeil ved denne typen datainnsamling. For det første kan det oppstå feil i datagrunnlaget ved at respondenten misforstår spørsmål eller svaralternativer. For det andre er dataene basert på respondentenes egen rapportering om sin egen virksomhet. Dette gir ikke like høy grad av reliabilitet som for eksempel observasjon eller logging av søkeatferd, en kritikk som kan være relevant både for spørreundersøkelsen og gruppeintervjuene. Her kan datagrunnlaget bli feil, for eksempel ved at respondenten oppgir en hyppigere bruk av databaser enn det som er reelt. En annen feilkilde kan være at opplysninger det spørres etter ligger tilbake i tid, og derfor ikke huskes korrekt. Ved slike spørsmål kan det også spille inn elementer som at respondenten gjerne ville ha brukt databasene mer enn han faktisk gjør.

Spørreundersøkelsen til denne oppgaven var et nettbasert selvutfyllingsskjema, og forskning viser at intervju og selvutfylling kan gi forskjellige resultater (Hellevik 2002). For å unngå misforståelser i spørsmålene eller svaralternativene i spørreundersøkelsen ble skjemaet testet, og kommentert, av en gruppe fagansatte på forhånd. Det lå også mulighet for respondentene til å kommentere eventuelle uklarheter i selve skjemaet. Ut over dette er det ikke foretatt noen reliabilitetstest av dataene fra spørreundersøkelsen.

En undersøkelses validitet innebærer i hvilken grad man har brukt metoder som har målt det som er relevant for det man vil undersøke. Hellevik formulerer det slik: "Validiteten betegner altså datas relevans for problemstillingen i undersøkelsen" (Hellevik 2002, s. 183). Triangulering kan være en måte å teste validiteten på (Befring 2007). I datainnsamlingen til denne oppgaven, er det samlet inn både kvantitative og kvalitative data, og dermed gitt mulighet for en triangulering av dataene. For at trianguleringen skulle hatt større tyngde i forhold til validitetsvurderingen, ville det vært ønskelig med noe mer data fra flere og bredere sammensatte gruppeintervjuer. Det er ellers ikke foretatt validitetsmåling av datagrunnlaget.

Representativiteten i responsgruppen i forhold til alle fagansatte ved HVE er relativt tilfredsstillende på noen områder. Det gjelder blant annet kjønnssammensetning og stillingskategori. På andre områder synes spørreundersøkelsen mindre representativ, særlig i forhold til enkelte av avdelingene og respondentenes fagområder.

Det kan være relevant å vurdere i hvilken grad innsamlede data fra Høgskolen i Vestfold kan tenkes å være overførbare til andre liknende institusjoner. HVE er en middels stor norsk høgskole. Sammensetningen av fag er relativt ensartet for denne typen høgskoler i Norge, med unntak av spesialområder som de fleste høgskoler har ett eller flere av. For eksempel har de aller fleste høgskoler på samme størrelse utdanning for lærere, sykepleiere og ingeniører, mens resten av fagkretsen vil variere. Fra Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) fikk jeg data om sammensetningen av de fagansatte ved høgskolene i Norge. Hensikten var å undersøke i hvilken grad Høgskolen i Vestfold er representativ med hensyn til sammensetningen av kjønn, stillingskategori og alder. Alle de statlige høgskolene, bortsett fra Samisk høgskole, er med i tallgrunnlaget nedenfor[40].

Det er noe mindre andel kvinner ved Høgskolen i Vestfold enn blant alle fagansatte i høgskolene, henholdsvis 46 % og 51 %. Ved å sammenliken stillingskategorier får vi denne oversikten:

Tabell 7: Sammenlikning av fagansatte fordelt på stillingskategorier mellom Høgskolen i Vestfold og alle statlige høgskoler. Tallgrunnlag fra NSD

	Høgskolen i Vestfold	Alle statlige høgskoler
Høgskolelærere totalt	6 %	9 %
Høgskolelektorer	53 %	46 %
Førstestillinger*	32 %	34 %
Stipendiater	10 %	8 %

*Kategorien Førstestillinger omfatter summen av fagansatte i stillingsbetegnelsene som førsteamanuensis, høgskoledosent, professor, professor II og førstelektor

[40] Årsaken til at Samisk høgskole er utelatt er feil i tallgrunnlaget fra denne skolen.

Tallmaterialet fra NSD ga også mulighet for å sammenlikne alderssammensetningen for de forskjellige stillingsgruppene:

Tabell 8: Sammenlikning av fagansattes alderssammensetning i stillingskategorier mellom Høgskolen i Vestfold og alle statlige høgskoler. Tallgrunnlag fra NSD

	Høgskolen i Vestfold	Alle statlige høgskoler
Høgskolelærerer		
< 35 år	0 %	10 %
35 – 49 år	38 %	44 %
> 50 år	62 %	46 %
Høgskolelektor		
< 35 år	9 %	8 %
35 – 49 år	36 %	36 %
> 50 år	55 %	56 %
Førstestillinger*		
< 35 år	4 %	3 %
35 – 49 år	33 %	30 %
> 50 år	63 %	68 %
Stipendiater		
< 35 år	47 %	42 %
35 – 49 år	43 %	46 %
> 50 år	10 %	12 %

*Kategorien Førstestillinger omfatter summen av fagansatte i stillingsbetegnelsene førsteamanuensis, høgskoledosent, professor, professor II og førstelektor

Ut fra disse tallene kan vi si at sammensetningen av de fagansatte ved Høgskolen i Vestfold er relativt representativt i forhold til andre statlige høgskoler hva gjelder fagansattes alder, stillingskategori og kjønn. Dermed kan man sette opp en hypotese om at undersøkelsene kan være representative, det vil si kan ha en viss overføringsverdi, til andre høgskoler. Det er selvsagt mange andre elementer som er svært viktige i forhold til om undersøkelsesgruppen kan sies å være representativ. Noen eksempler er bibliotekets posisjon i institusjonen, bibliotekets økonomiske rammer og den enkelte høgskoles fysiske rammebetingelser.

6. Resultater

I dette kapitlet presenteres resultatene fra de to undersøkelsene som er foretatt for å samle inn data til oppgaven, samt et eksempel på en analyse av en av bibliotekets pedagogiske tekster.

Den primære metoden for datainnsamlingen til denne oppgaven var en spørreskjemaundersøkelse som ble sendt ut til alle fagansatte ved Høgskolen i Vestfold. Undersøkelsen ble gjennomført ved hjelp av et nettbasert spørreskjema (vedlegg 3). Sekundært ble det foretatt to mindre gruppeintervjuer. Metodikken for datainnsamlingen er presentert fra side 45. Resultatene fra disse to undersøkelsene er vist sammen i dette kapitlet, gruppert etter hvilke emner de omhandler. For alle emnene vises først en deskriptiv beskrivelse av resultatene fra spørreundersøkelsen. Deretter følger en analyse og drøfting av disse resultatene, sammen med uttalelser fra gruppeintervjuene. Denne fremgangsmåten er valgt for at resultatene fra de to undersøkelsene skal ses i sammenheng. Spørreskjemaet inneholdt noen åpne kommentarfelt, kommentarer herfra er innarbeidet i drøftingen der det er naturlig.

I første del er temaet bibliotekets pedagogiske tekster, det vil si respondentenes oppfatning av disse. I forlengelsen av dataene om pedagogiske tekster følger et kapittel med et eksempel på en analyse av en av bibliotekets pedagogiske tekster: en side fra bibliotekets nettsted (s. 69). I forhold til hvordan biblioteket prioriterer sine ressurser er det vesentlig å vite noe om hvilke kanaler som er de viktigste for å finne ny litteratur og publisere ny forskning. Respondentenes syn på dette presenteres derfor i et eget kapittel (side 73). Den neste delen handler om informasjonskompetanse: I spørreskjemaet ble det både informert om begrepet og spurt om respondentenes syn på viktigheten av det (side 79). Et viktig mål med denne oppgaven er å se på fagansattes bruk av digitale databaser. Resultatene på spørsmålene om bruk av Bibsys Ask og andre databaser er presentert sammen (side 83). Det ble samlet inn en del informasjon om hvilke databaser respondentene søkte i, hyppighet og i hvilken grad respondentene fant det de var ute etter (side 91). I den siste del av datapresentasjonen er det samlet en del generelle kommentarer og synspunkter i forhold til bibliotekets virksomhet (side 100).

6.1. Bibliotekets pedagogiske tekster

Som vist i kapitlet om pedagogiske tekster på side 18 finnes det et vidt spekter av slike tekster i et høgskolebibliotek. For brukerne har mange av tekstene en pedagogisk funksjon i et begrenset tidsrom, fram til det tidspunktet hvor han behersker det teksten beskriver. Et eksempel er bibliotekets vebbsider. De skal være bygget opp slik at brukeren intuitivt finner fram i den, se mer

om prinsipper for vebbsider på side 20. For brukere som bruker vebbsidene sjelden, vil en intuitiv design på nettstedet være svært viktig. Den er ikke like vesentlig for en som bruker sidene ofte, fordi vedkommende blir kjent på nettstedet. På side 69 er det et eksempel på analyse av en av bibliotekets vebbsider som pedagogisk tekst. En annen type pedagogisk tekst er den som brukes og oppstår i en presentasjons- eller veiledningssituasjon. Der er teksten muntlig, eventuelt med støtte i skriftlig materiale. Et eksempel er de situasjonene der en bibliotekar demonstrerer bruk av ressurser.

6.1.1. Deskriptiv framstilling

Som utgangspunkt for å analysere respondentenes syn på bibliotekets pedagogiske tekster kan man se på hvordan respondentene oppfatter bibliotekets tilbud om brukerstøtte og presentasjoner.

Tabell 9: Respondentenes oppfatning av bibliotekets tilbud om presentasjoner, opplæring og brukerstøtte for fagansatte. Prosenttall og absolutte tall. (n=114)

	Bra*	Nøytralt**	Dårlig***	Andelen respondenter som har svart
Brukerstøtte til søk i databaser	**66 %** 75	**21 %** 25	**3 %** 3	90 %
Presentasjoner og opplæring i søk i databaser	**66 %** 75	**19 %** 23	**3 %** 4	89 %
* Kategori 4 og 5	** Kategori 3			*** Kategori 1 og 2

Respondentene er relativt jevnt over fornøyd med bibliotekets pedagogiske tekster i form av presentasjoner, opplæring og brukerstøtte for fagansatte, ved at 66 % har svart *Meget bra* eller *Bra*.

Biblioteket ved HVE mener at det å drive formidling og opplæring av de digitale ressursene er en sentral del av bibliotekets drift. Dette kommer blant annet fram i bibliotekets serviceerklæring (Høgskolen i Vestfold 2003). Hvordan de fagansatte vurderer dette er viktig.

Tabell 10: Respondentenes syn på om biblioteket bør bruke ressurser på formidling og opplæring i bruk av databaser for ansatte. Prosenttall og absolutte tall. (n=114, svarprosent: 96)

Ja, det bør være en sentral oppgave	**59 %** 67
Ja – men ikke i stor grad	**20 %** 23
Det bør ikke prioriteres	**2 %** 2
Vet ikke	**2 %** 2

Til sammen 79 % mener at dette skal være en viktig oppgave for biblioteket, mens svært få, 2 %, mener at dette ikke bør prioriteres. Dette er så entydige tall at de bør brukes som grunnlag i bibliotekets diskusjoner om prioriteringene i sin drift.

En del respondenter har gitt kommentarer i forhold til bibliotekets tilbud om brukerstøtte og opplæring:

Tabell 11: Kommentarer fra respondentene i forhold til bibliotekets brukerstøtte og opplæring*

- Vil gi skryt for både engasjement, vilje og kompetansen i biblioteket på dette.
- Veldig fint at dere pusher på. Det gir signal om at oppdatering og forskning er viktig. jeg har hatt lite tid / overskudd til å være med på organisert opplæring, men har fått veldig god hjelp på individuell basis.
- Alle spm. fra 17-29 er på en måte ikke spm. som treffer min hverdag. Som jeg skrev i en tidligere kommentar, så er bibliotekets tjenester helt eminente og fungerer utmerket, men jeg er allikevel ikke borte i bibsys eller søkedatabaser.
- Kunnskap om ulike databaser må ut til fagstaben, det gir også større mulighet for tilbakemeldinger om hva som er bra og hva som er mindre bra og ikke minst hva man bør skaffe seg av databaser man ikke har...
- Jeg syns biblioteket gjør en flott jobb. Er flinke med å komme med tilbud og tilpasser og utvikler hjemmesiden på en god måte. Mulig at det kan brukes flere metoder for å styrke personalets bruk av databaser og andre digitale verktøy.
- Flott å få hjelp til å finne aktuelle kilder - både hvor og hvordan.
- Veldig bra med oppfølging når vi jobber i spesielle prosjekter
- Bra med kjapp fellesorientering på seksjonsmøter
- Alle ansatte burde få invitasjon til opplæring/fornyelse en gang pr halvår
- Jeg synes bibliotekets tilbud er meget godt
- Svært reflektert. Biblioteket er åpen for dialog.
- Meget oppdatert med god personlig veiledning der det trengs og der man ber om hjelp.

*Svarene er gjengitt ordrett fra responsen i spørreskjemaet

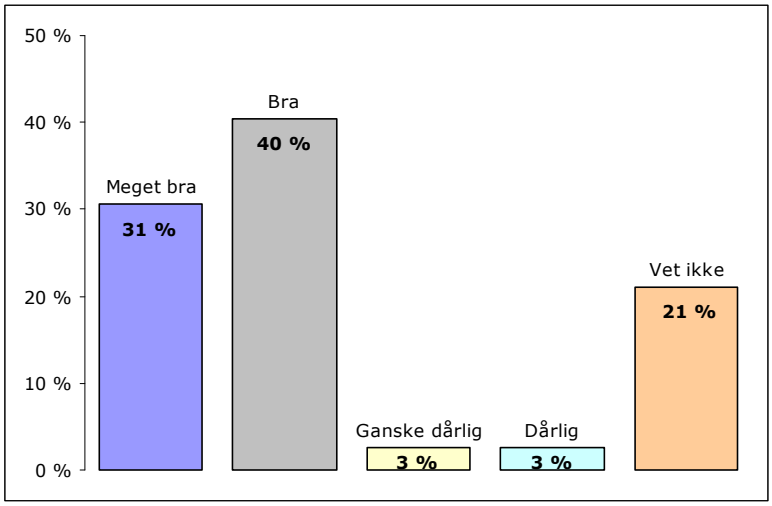
Med utgangspunkt i at respondentene ønsker at biblioteket skal prioritere formidling og brukerstøtte, er det aktuelt å se på hvordan de mener informasjon om databaser og digitale ressurser skal formidles. Det som er tema her er ikke inngående presentasjoner, men informasjon om nyheter og tips om bruk.

Tabell 12: Hva respondentene oppfatter som hensiktsmessige former for informasjon om databaser og digitale ressurser. Prosenttall og absolutte tall. (n=114, flere svaralternativer mulig)

På bibliotekets hjemmeside	**54 %** 61
Nyhetsbrev til interesserte ansatte	**58 %** 66
Informasjon på fag/seksjonsmøter	**35 %** 40
Informasjon i biblioteket	**17 %** 19
Slik informasjon er ikke aktuell for meg	**2 %** 2

Her går det fram at interessen og behovet for en aktiv rolle fra biblioteket er stor, bare 2 % mener at slik informasjon ikke er aktuell. Noen av de nevnte formene for informasjon, for eksempel på bibliotekets hjemmeside, eksisterer allerede til en viss grad. Andre former, som nyhetsbrev til interesserte ansatte, eksisterer ikke ved Høgskolen i Vestfold i dag.

Vebbsidene er en sentral del av bibliotekets pedagogiske tekster. Det er vesentlig for bruken av de ressursene biblioteket tilbyr at det er enkelt for brukerne å finne fram på sidene. Det var ikke rom for en omfattende brukerundersøkelse av bibliotekets vebbsider innenfor rammen av denne oppgaven. Det eneste som er berørt, er hvordan databasene er presentert på vebbsidene. En mer omfattende brukerundersøkelse ville kunnet avdekke mer detaljert hvordan vebbsidene fungerer.

Figur 4: Respondentenes oppfatning av hvor godt databasene er presentert på bibliotekets vebbsider. Prosenttall. (n=114, svarprosent 97)

Som det går fram av figuren, mener 71 % av respondentene at presentasjonen er *Meget bra* eller *Bra*. Med andre ord er respondentene ganske fornøyde med måten databasene er presentert på på bibliotekets vebbsider. Hele 21 % svarer *Vet ikke* på dette spørsmålet.

En vesentlig del av bibliotekets pedagogiske tekster er presentasjoner og veiledning i forhold til ansatte og studenter. Både i spørreskjemaet og i gruppeintervjuene var dette tema, for å søke å finne ut mer om hvilke former for slik undervisning fagansatte foretrekker.

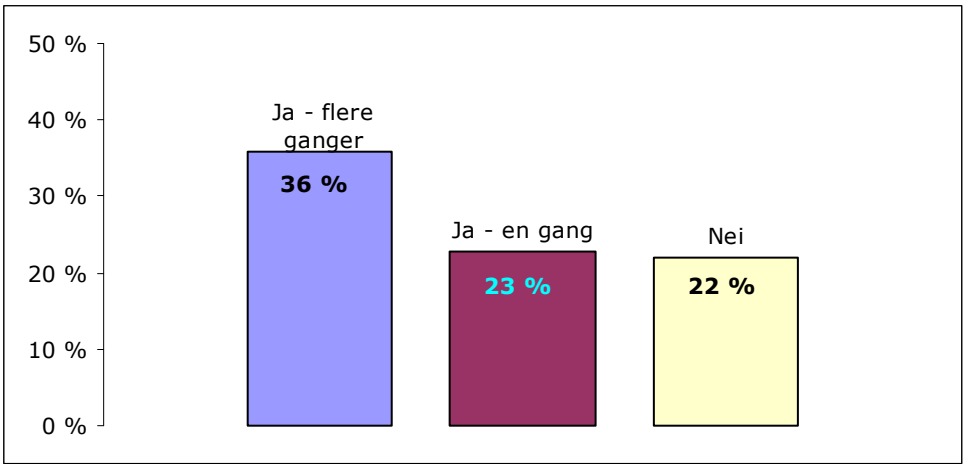
Tabell 13: Respondentenes preferanser av forskjellige metoder for presentasjon og opplæring. Prosenttall og absolutte tall.

	Viktig	Nøytral	Ikke viktig
Bestill en bibliotekar som én til én opplæring (n=107)	**62 %** 66	**14 %** 15	**24 %** 26
Forelesning på avdelings- eller faggruppesamlinger (n=99)	**54 %** 53	**22 %** 22	**24 %** 24
Egentrening med veiledning (datalab) (n=107)	**65 %** 70	**15 %** 16	**20 %** 21
Selvinstruerende kurs på Internett[41] (n=101)	**42 %** 42	**26 %** 26	**33 %** 33
Innføring / presentasjon i biblioteket (uten datalab) (n=102)	**40 %** 41	**20 %** 20	**40 %** 41
Opplæring er ikke nødvendig / aktuelt (n=95)	**20 %** 19	**22 %** 21	**58 %** 55

[41] Betegnelsen Internett er brukt i stedet for vebb her, fordi det var denne betegnelsen som ble brukt i spørreskjemaet.

Det er variasjon i hva slags type opplæring respondentene ønsker. Mange ønsker direkte kontakt med bibliotekarene og stor grad av tilgjengelighet fra bibliotekets side, for eksempel ønsker 67 % å kunne bestille en bibliotekar som én til én hjelp. Selvinstruerende kurs på Internett vurderes som viktig av 49 %, man kan anta denne formen for opplæring er formålstjenelig for de fagansatte som er mest fortrolig med bruk av digitale medier. Svarene viser at det er stort behov for differensiert pedagogisk tekst overfor fagansatte.

I forlengelsen av undersøkelsens spørsmål om hvilken form for brukerstøtte og opplæring respondentene ser på som mest hensiktmessig, er det interessant å se på tallene for deltakelse på bibliotekets presentasjoner av databaser. Formen på disse presentasjonene har de siste to årene vært en times demonstrasjon av én database av gangen. Det er variasjon i hvor ofte slike tilbud har blitt gitt, og variasjon i hyppigheten på de to avdelingene. På den ene avdelingen har det i noen år vært ambisjoner om å presentere alle de forskjellige ressursene minst en gang pr. semester, mens dette ikke har vært mulig å gjennomføre tilsvarende på den andre avdelingen.

Figur 5: Respondentenes deltakelse på bibliotekets presentasjoner av databaser. Prosenttall. (n=114, svarprosent 81)

Hele 59 % av respondentene har deltatt på bibliotekets presentasjoner, en eller flere ganger.

Fordelt på avdeling ser det slik ut:

Tabell 14: Respondentenes deltakelse på bibliotekets presentasjon av databaser, fordelt på avdeling. Prosenttall og absolutte tall. (n totalt = 114)

	Ja - flere ganger	Ja - en gang	Nei	Andelen respondenter som har svart fordelt på avdeling
A (n=30 *)	**53 %** 16	**17 %** 5	**13 %** 4	83 %
B (n=44*)	**27 %** 12	**25 %** 11	**25 %** 11	77 %
C (n=9*)	**33 %** 3	**22 %** 2	**11 %** 1	67 %
D (n=13*)	**15 %** 2	**31 %** 4	**46 %** 6	92 %
E (n=18*)	**44 %** 8	**22 %** 4	**17 %** 3	83 %

*n=antall besvarelser fra avdelingen

Tabellen viser en skjev fordeling mellom avdelingene. Mens 70 % av respondentene fra avdeling A har deltatt en eller flere ganger, er det samme tallet 46 % for respondentene fra avdeling D, som samtidig er den avdelingen med lavest deltakelse (25 %).

For å kunne analysere resultatet av deltakelse på presentasjoner og opplæring mer inngående, ble de respondentene som svarte *Nei* spurt om hva som var grunnen til at de ikke hadde deltatt.

Tabell 15: De respondentene som ikke har deltatt på opplæring: Årsaker. Prosenttall og absolutte tall. (n=25)

	Viktig*	Nøytral**	Ikke viktig***	Andelen respondenter som har svart
Jeg behersker søk i databasene	**40 %** 10	**8 %** 2	**32 %** 8	80 %
Tidspunktene passer ikke	**24 %** 6	**12 %** 3	**40 %** 10	76 %
Jeg har ikke behov for artikler	**0 %** 0	**8 %** 2	**72 %** 18	80 %
Utvalget av databaser er ikke relevant	**0 %** 0	**4 %** 1	**72 %** 18	76 %
Jeg var ikke klar over kurstilbudet	**28 %** 7	**8 %** 2	**40 %** 10	76 %
Jeg har ikke tid	**44 %** 11	**4 %** 1	**24 %** 6	72 %
* Kategori 4 og 5		** Kategori 3		*** Kategori 1 og 2

Omtrent like store andeler av disse respondentene oppgir at de ikke har tid eller ikke har behov for opplæring. Det er de respondentene som har vært ansatt kortest tid, opp til 5 år, som i minst grad har deltatt på opplæring (60 % av Nei-svarene). Det er disse som i størst grad angir at grunnen er at de ikke visste om tilbudet.

6.1.2. Analyse og drøfting

Respondentene i spørreundersøkelsen er i stor grad positive til det servicetilbudet biblioteket gir, og ønsker også at opplæring og presentasjoner skal være en viktig del av bibliotekets drift. Det samme kom fram i gruppeintervjuene, der informantene ga uttrykk for at de var svært fornøyde med den hjelpen de fikk av bibliotekpersonalet, når de for eksempel oppsøkte biblioteket for å få søkehjelp. Dette samsvarer også godt med det biblioteket opplever i hverdagen, det er mange positive tilbakemeldinger på tilbud og service. Ved HVE er alle bibliotekets tjenester gratis, og man søker i så stor grad som mulig å etterkomme brukernes forespørsler. Man kan anta at det er viktige grunner for slike positive tilbakemeldinger vi ser her. Personalets holdninger til de fagansattes behov blir trukket fram av mange.

Å drive formidling og opplæring i de digitale ressursene ses på som en sentral del av bibliotekets drift. I bibliotekets serviceerklæring heter det at "biblioteket skal tilby veiledning i bruk av bibliotekets samlinger og informasjonssøking i eksterne databaser" (Høgskolen i Vestfold 2003). Hvordan de fagansatte vurderer dette er viktig. Undersøkelsesgruppen gir klart uttrykk for at formidling og opplæring bør være sentrale oppgaver for biblioteket. Noen sitater fra gruppeintervjuene illustrerer dette:

> Jeg tror det er fint at dere er aktive med kurstilbud, for dere veit mye mer om sånne ting enn oss
>
> Mange famler, ikke sant, og søker litt i blinde, og det å få kurs og bli bedre tror jeg er kjempeviktig
>
> Men det er vanskelig å oppsøke noe du ikke vet hva er, da, det må være et offensivt tilbud fra deres side, tror jeg. (Sitat fra gruppeintervju)

Andelen av respondenter som har deltatt på bibliotekets presentasjoner er høyt, 59 %. Hvis man antar at de som har svart på spørreundersøkelsen samsvarer med den delen av de fagansatte som er mest aktive bibliotekbrukere, kan man anta at tallet ikke er representativt for alle fagansatte. I tilfelle er denne prosentandelen lavere i hele populasjonen. En del av de positive svarene er høyst sannsynlig deltakelse på presentasjoner i EndNote, et referansehåndteringsprogram som administreres av biblioteket. EndNote går ikke inn i begrepet database i denne oppgavens

definisjon av begrepet. Samtidig vil andre digitale ressurser også bli nevnt og demonstrert i forbindelse med presentasjon av EndNote. En av informantene fra gruppeintervjuene formelerte det slik:

> Det var tilfeldig at jeg kom borti EndNote-kurset med deg, for eksempel, og det åpnet seg en ny verden i forhold til søkemuligheter. Før var jeg på universitetsbiblioteket og satt der og søkte jeg visste ikke nok om mine egne muligheter her. (Sitat fra gruppeintervju)

En respondent fra spørreundersøkelsen beskriver sin erfaring med opplæring på denne måten:

> Har gått på et kort kurs i bruk av Bibsys og det var veldig nyttig. Sparer tid på å søke og bestille selv. Har fått opplæring i EndNote på egen pc, og det var ekstremt bra og nyttig. Bruker EndNote daglig, og derigjennom mange søk i ISI basen og Bibsys. skulle veldig gjerne hatt et personlig kurs på egen pc i å søke andre databaser, vet jeg ville hatt nytte av å bruke dem. (Sitat fra spørreundersøkelsen)

At EndNote ikke eksplisitt var utelatt fra spørsmålene, er en mulig feilkilde i spørreundersøkelsen, samtidig ser vi at presentasjon av EndNote kan føre til formidling og bruk av andre digitale ressurser.

Den positive posisjonen biblioteket har i institusjonen kan også bli en "sovepute", og føre til stagnasjon for nytenking og vilje til videre utvikling av tilbudene. Kommentarene som er gjengitt ovenfor beskriver noen av deltakerne i undersøkelsesgruppens forskjellige behov. Flere oppgir der at de ikke bruker opplæringstilbudene, men at de opplever at de får god service på individuell basis. I gruppeintervjuene ga flere deltakere uttrykk for dette. En av deltakerne formulerte det slik:

> Noe må vi jo ta på oss og lære oss selv, men det er så veldig mange ting som vi skal kunne som lærere. Så jeg syns det er fint om det er noe jeg kan slippe å lære, som jeg kan bruke fagpersoner til. (Sitat fra gruppeintervju)

Denne grenseoppgangen er en utfordring for biblioteket, i hvilken grad skal man forvente at fagansatte lærer seg å bruke ressursene selv? Et argument flere kom med er at mange jobber med fou-arbeid i perioder, og at de derfor ikke opparbeider god nok egen kompetanse på for eksempel litteratursøk. Dette er en illustrasjon av behovet for differensierte tekster fra bibliotekets side. Fagansattes bruksmåte vil variere. Derfor bør det være en stadig diskusjon blant

bibliotekpersonale om hva målsettingen med de pedagogiske tekstene er. Paul Jenkins gir en god beskrivelse av dette dilemmaet:

> In dealing with various requests, however, the academic librarian must sometimes wonder where to draw the line, where to make a distinction between providing good service and becoming the faculty member's servant. (Jenkins 2005, s. 24)

Med andre ord: Er målsettingen at brukerne i størst mulig grad skal blir selvhjulpne, eller er den at biblioteket skal yte den service ansatte forventer, uten å stille større krav til brukerne? Der er uenighet om hva som er riktig strategi i forhold til dette, blant annet hevder Lars Egeland m.fl. at det er vesentlig for bibliotekarene å fortsette å tilby å utføre søk for de fagansatte. Begrunnelsen er at dette kan bibliotekaren best, dermed er en slik fordeling mest kostnadseffektivt (Egeland m.fl. 1999).

I forhold til opplæring uttrykte deltakerne i undersøkelsesgruppen andre preferanser enn det tilbudet biblioteket har gitt hittil, og ga dermed nyttig korreksjon. Dagens tilbud om presentasjon og opplæring er for en stor del utviklet ut fra bibliotekarenes tro på hva som er gode metoder. Det eksisterende tilbudet er dermed i liten grad brukerstyrt. Egentrening med veiledning på datalab er den typen opplæring de fleste respondentene foretrekker. Dette er interessant, fordi de forsøkene biblioteket har gjort på å gi et slikt tilbud, har fått svært lav oppslutning. Det kan være flere forklaringer på dette, for eksempel at tilbudet har blitt kommunisert for dårlig, eller har vært plassert på tidspunkter som var lite egnet. Svarene gir klare indikasjoner på at dette bør biblioteket prøve igjen. En slik form for opplæring gir mulighet for flere typer pedagogiske tekster, ved at man både kan demonstrere funksjoner i fellesskap, og ved at man kan gi veiledning i den enkeltes aktuelle søkesituasjon. Særlig for brukere med computer anxiety (side 32) vil en slik form være hensiktsmessig (Brosnan 1998), ved at bibliotekaren kan gi en grunnleggende innføring i databasesøk, samtidig som brukeren får prøvd det ut selv. Denne formen for undervisning vil også gjøre at det blir mulig for bibliotekaren å demonstrere nytteverdien med databasen, og særlig legge vekt på de elementene som TAM2-modellen viser er de mest sentrale for at et datasystem tas i bruk (Venkatesh og Davis 2000). Når brukeren samtidig kan prøve ut søk i forhold til eget fag, vil formidlingssituasjonen kunne gi gode resultater.

En annen metode for opplæring som mange respondenter ønsker, er én-til-én opplæring. Biblioteket ved HVE lanserte våren 2007 tjenesten *Bestill en bibliotekar* som nettopp er tenkt som en slik type opplæring, hvor brukeren kan bestille en bibliotekar for å få veiledning. Denne

tjenesten er foreløpig svært lite brukt, det er derfor overraskende at 58 % av respondentene mener dette er et godt tiltak. En kan anta at manglende markedsføring av tjenesten er en viktig årsak til den lave responsen. En liknende type tjeneste ble nevnt av alle informantene i gruppeintervjuene: På et av skolens studiesteder finnes en tjeneste for brukerstøtte til ikt, tjenesten kalles fadderordning. Ikt-faddere er ansatte med god ikt-kompetanse som har fadderansvar for et visst antall kolleger i forhold til brukerstøtte i dataprogrammer. Fadderne har dette ansvaret som en del av sin stilling. Deltakerne på gruppeintervjuene mente det var en god idé til en type tjeneste fra biblioteket. Terskelen for å be om hjelp kan bli lavere når man har en fast person å spørre. Samtidig kan det være en utfordring for biblioteket å tilby en slik tjeneste, fordi det alltid vil være ulik grad av datakompetanse blant de bibliotekansatte. Litt under halvparten av respondentene er interessert i tilbud om virtuelle kurs på bibliotekets vebbside. Dette var også diskutert i gruppeintervjuene, der flere av informantene mente at det var en lite attraktiv variant: ”Jeg syns brukerhåndbok på nettet er slitsomt” og ”Kjøtt og blod er det beste”.

En annen type informasjon som deltakerne i undersøkelsesgruppen ønsket er orienteringer og presentasjoner på fag- og avdelingsmøter. På de fleste avdelingene er det ingen tradisjon for at biblioteket kommer inn med korte eller lengre presentasjoner i faglige møter, og det har til dels blitt opplevd som vanskelig å få innpass fra bibliotekets side. Interessen for denne typen informasjon fra biblioteket ble nevnt av alle i gruppeintervjuene, et typisk eksempel er

> Vi har jo halve planleggingsdager her i august. Hvis dere kommer med 20 minutter, da, hvor dere har en demonstrasjon, og hvor kanskje noen av våre kolleger som bruker disse databasene kunne ”vitnet” litt da… (Sitat fra gruppeintervju)

Det er stor forskjell mellom de forskjellige avdelingene i hvilken grad kontaktbibliotekaren[42] inkluderes i avdelingens fagpersonale. Deltakernes klare ønske om bibliotekinformasjon i fag- og seksjonsmøter bør være et insitament for biblioteket til å finne nye kanaler inn i møtene, og prøve å innarbeide rutiner i forhold til deltakelse. I den forbindelse bør det diskuteres grundig hva slags informasjon eller presentasjon som er hensiktmessig i en slik sammenheng. Slike møter er en arena der alle fagansatte er til stede, og vil være et møtested for å møte også de som ikke er aktive bibliotekbrukere.

[42] For noen avdelinger er det definert en kontaktbibliotekar, det vil si en bibliotekar som har særlig ansvar for oppfølging av fagansatte på avdelingen.

På spørsmålet om hvor fornøyde respondentene var med presentasjonen av databasene på bibliotekets vebbsider svarte svært mange *Vet ikke* (21 %). Dette kan ha flere årsaker. En av forklaringene kan være at respondentene ikke husker hvordan presentasjonen er gjort, fordi de bruker databasene sjelden, eller at de bruker vebbsiden så ofte og automatisk at de ikke legger merke til hvordan de er presentert. I gruppeintervjuene uttalte flere at de opplevde vebbsidene som "overfylt og vanskelig å orientere seg i".

Svarene på hvordan respondentene ønsker informasjon om endringer og nyheter om de digitale ressursene, gir også klare signaler om en ønsket utvikling. På bibliotekets hjemmeside er det i dag noe slik informasjon, men den er relativt begrenset. Respondentenes svar gir en utfordring som dreier seg å oppdatere denne informasjonen hyppig nok. 58 % svarte at de ønsket nyhetsbrev til interesserte ansatte. En slik tjeneste er ikke lansert ved HVE i dag, og bør dermed diskuteres. I det siste har en del akademiske bibliotek etablert andre former for slik informasjon, for eksempel ved at bibliotekarene bruker en blogg for å orientere om nyheter og aktuelle emner. Det er arbeidskrevende å vedlikeholde en aktuell blogg over tid, det bør derfor være en bevisst prioritering av biblioteket hvis man etablerer en slik tjeneste. Samtidig kan blogging være et godt medium for å legge ut nyheter, og spennende form for pedagogisk tekst. I blogger er det enkelt å legge inn kommentarer til de enkelte postene, og en kan håpe på at dette kan fungere som en ny form for kommunikasjon mellom bibliotek og bruker. På bloggen *Blogg og bibliotek* ble det nylig postet et forslag til retningslinjer for en slik type bibliotekarblogg[43]. Et annet eksempel er *nyhetsvarsling* (RSS)[44], som er en internettfunksjon for å motta varsel når noe nytt har skjedd på vebbsider man ønsker å følge med på. Biblioteket bør til enhver til vurdere de nye mulighetene som blir tilgjengelig på vebb og Internett, og dernest ta i bruk de som er hensiktsmessige.

6.2. Analyse av en av bibliotekets pedagogiske tekster

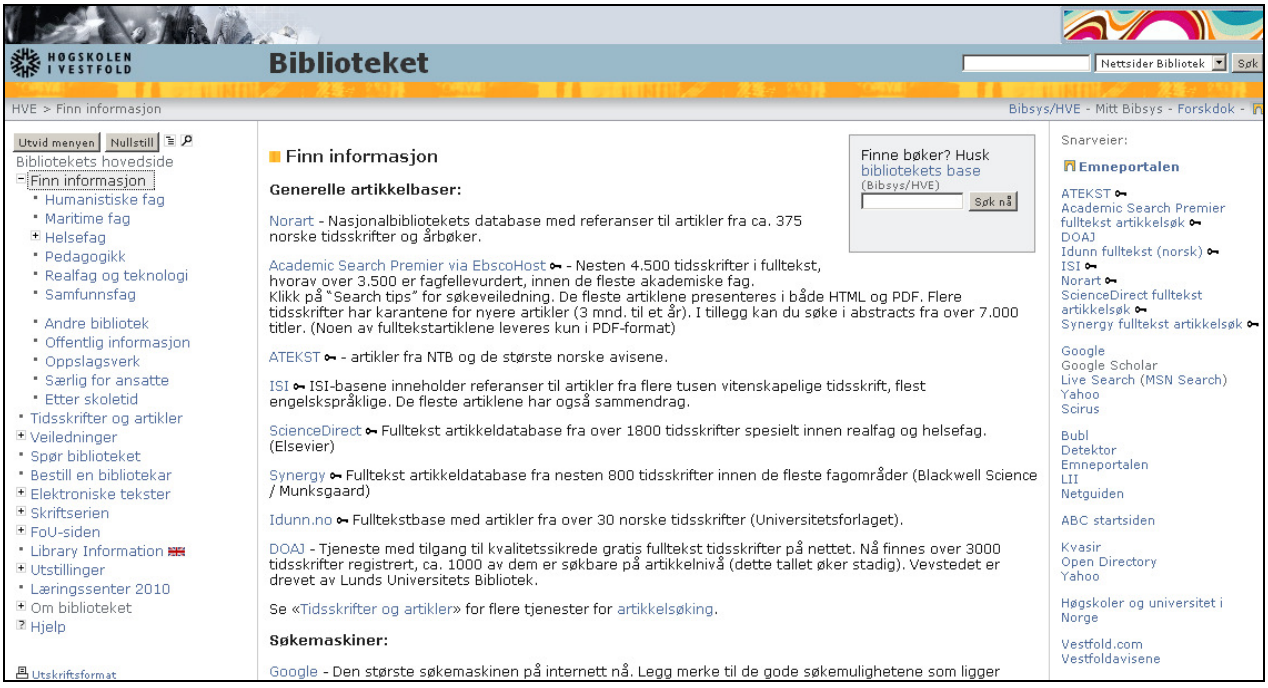
En av de viktigste arenaene for bibliotekets pedagogiske tekster er bibliotekets vebbsider. Det følgende er en illustrasjon fra et av gruppeintervjuene:

> Jeg har ikke vært i hyllene på mange år, ikke sant, har helt slutta med det. Men ellers så jobber jeg på biblioteket hjemmefra, jeg, jeg er mer hos dere når jeg sitter hjemme foran pc-en min enn når jeg er her på huset. (Sitat fra gruppeintervju)

[43] Blogginnførselen ble lagt ut 6. april 2008, finnes her: http://bloggbib.net/?p=118
[44] I svar fra Norsk språkråd 26.5.2008 forslår de det norske ordet nyhetsvarsling for RSS eller RSS-feeds

De fleste høgskolebibliotekene har omfattende nettsteder, også biblioteket ved Høgskolen i Vestfold. Mange av vebbsidene til biblioteket ved HVE er statiske sider, det vil si vebbsider som ikke endres, men består av en fast tekst, for eksempel en studentoppgave eller en rapport fra skolens skriftserie. De fleste vebbsidene er imidlertid samlinger med lenker og informasjon som oppdateres jevnlig. Det har ikke vært gjort grunnleggende endringer på nettstedet siden en større omlegging i 2003. I disse dager (våren 2008) har HVE satt i gang et prosjekt som skal gi skolen helt nytt vebbgrensesnitt, både når det gjelder design og interne rutiner for vedlikehold av vebbsidene. Denne omleggingen vil føre med seg at bibliotekets nettsted blir grunnleggende endret i løpet av 2008.

Nedenfor er et utsnitt fra en av vebbsidene til biblioteket ved HVE. I det følgende vil jeg vise hvordan denne enkeltsiden kan leses som en pedagogisk tekst. Siden har tittelen *Finn informasjon*, og er plassert hierarkisk på første nivå under bibliotekets hovedside. Det er inngang til denne siden fra den faste menyen, som står til venstre på alle bibliotekets vebbsider.

En vebbside som denne byr på store utfordringer for å fungere som en god pedagogisk tekst, nemlig å faktisk tilby leseren informasjon og forståelse (Aamotsbakken 2008). I følge Selander og Skjelbred er det tre hovedkjennetegn ved en pedagogisk tekst: Intensjon, tekst og kontekst (Selander og Skjelbred 2004). Intensjonen med vebbsiden *Finn informasjon* er å gi brukeren en inngang til de viktigste digitale databasene som er tilgjenglig ved HVE. Intensjonen er dermed

klart pedagogisk: siden formidler informasjon. Selve teksten består av en blanding av hyperlenker og kort informasjon om den ressursen lenken peker til. Det brukes et symbol i teksten, en nøkkel, som indikerer at noen av ressursene bare er tilgjengelig for skolens ansatte og studenter. Symbolet er kort forklart til høyre i skjermbildet. Konteksten er høgskolehverdagen for studenter og ansatte.

To aktuelle begreper å trekke inn i forhold til analyse av vebbsiden er *modelleser* og *empirisk leser*. Umberto Eco står bak den første definisjonen av disse begrepene (Tønnesson 2004), han har blant annet definert dem i boka *The role of the reader*. Eco beskriver modelleseren slik:

> To organize a text, its author has to rely upon a series of codes that assign given contents to the expression he uses. To make his text communicative, the author has to assume that the ensemble of codes he relies upon is the same as that shared by his possible reader. The author has thus to foresee a model of the possible reader. (Eco 1981, s. 7)

Modelleseren er dermed enkelt sagt den leseren forfatteren har tenkt at han skriver teksten for. Begrepet den empiriske leser betegner den faktiske leseren av kjøtt og blod som leser den aktuelle teksten (Tønnesson 2004). Begge disse begrepene fra Eco har vært gjenstand for videre drøfting og diskusjon av andre, blant annet av Johan Tønnesson. Modelleserne for bibliotekets pedagogiske tekster, også denne vebbsiden, er skolens ansatte og studenter. Den empiriske leser vil i stor grad være representanter for de samme gruppene. Det betyr at det kan være svært stort avstand mellom to empiriske lesere: fra en sykepleierstudent i første år av sin bachelorutdannelse til en erfaren forsker og underviser.

Teksten på vebbsiden krever at leseren behersker en del begreper, for eksempel hva termene referansedatabase og fulltekstdatabase betyr. Mine erfaringer fra undervisningssituasjoner med studenter og fagansatte tilsier at dette ikke er ord som nødvendigvis har noe reelt meningsinnhold for ikke-bibliotekarer. Dette er gode eksempler på noe av det vanskeligste ved å lage denne typen vebbsider: Teksten skal være kort og presis, men samtidig ha en språkbruk som alle brukere forstår. Eksemplene er også interessante fordi de ikke er presise nok: I de fleste referansedatabasene kan man finne lenker til fulltekstartikler som er etablert ved hjelp av krysslenking[45]. Det er irrelevant for brukeren hvilken kilde artikkelen hentes fra, hans eneste interesse er å få tak i selve artikkelen. På den annen side finnes det mange referanser til artikler i

[45] Krysslenking er kobling av informasjon mellom to forskjellige databaser, slik at en tilgjengelig fulltekstversjon av en artikkel kobles til en referanse til artikkelen i en annen database.

fulltekstdatabasene, der selve artikkelen ikke er tilgjengelig. Grunnen er at mange databaser opererer med embargo[46]. Det er helt umulig å forklare alle slike unntak i en kort informasjonstekst om en database, samtidig som det helt opplagt skaper stor frustrasjon hos brukeren.

Jeg mener at denne vebbsiden inneholder gode eksempler på viktige områder der biblioteket møter utfordringer i denne typen pedagogisk tekst: bruk av et bibliotekinternt språk, og at det lett tas med unødig informasjon av frykt for å unngå å si noe som er viktig.

Assymetri er et kjennetegn ved pedagogisk tekst: teksten skal formidle noe fra en som *kan* til en som *ikke kan* (Selander og Skjelbred 2004). Bibliotekets vebbsider vil dermed være en pedagogisk tekst i en begrenset tidsperiode for de leserne som bruker databasene ofte: Når leseren behersker innholdet, er ikke det pedagogiske elementet i teksten viktig lenger. Brukere som bruker databasene sjelden, vil derimot ha stort behov for mer grundig informasjon om den enkelte databasen. Disse brukerne får kun begrenset informasjon på denne vebbsiden

Det er ikke plass til en inngående analyse av vebbsiden i forhold til kunnskap om vebbdesign her, men det er interessant å se kort på noen av de viktigste elementene fra Nielsens oppsummering av kjennetegn ved en god vebbside (Nielsen 2000) (s. 20). Høy kvalitet på innholdet i vebbsidene er det første sentrale punktet i Nielsens HOME-RUN-liste. Siden *Finn informasjon* består av for en stor del av lenker til kvalitetsressurser, og oppfyller dermed dette kravet. Sidene bør oppdateres ofte, i følge Nielsen. På denne siden foretas det jevnlig lenkesjekk, både manuelt og automatisk. Oppdatering skjer som følge av eventuelle endringer i bibliotekets databaseportefølje.

Det er mer krevende å vurdere om vebbsidene oppfyller kravene om at den skal være enkel i bruk, og relevant for brukerne. For å kunne si noe kvalifisert om det, ville det være nødvendig å gjennomføre testing av sidene med forskjellige empiriske brukere, helst etterfulgt av intervju der relevans ble diskutert. En brukertest av bibliotekets vebbsider kunne vært svært nyttig. Et eksempel på en slik test, i lite format, er den som Stavanger bibliotek nylig har gjennomført, der en del brukere ble gitt oppgaver med utgangspunkt i bibliotekets vebbsider mens de ble observert. Hensikten var å teste vebbsidenes brukervennlighet (Risvand m.fl. 2008). Studien viste

[46] Embargo i denne sammenhengen brukes om at databasen opererer med en karanteneperiode for hvilke artikler som er tilgjenglig i fulltekst, typisk 3, 6 eller 12 måneder etter at tidsskriftet er publisert.

en del uventede problemer brukernes fikk da de skulle finne fram på sidene, og er et godt eksempel på at en brukerundersøkelse kan gi relevante funn, uten å måtte være veldig ressurskrevende.

Denne eksempelsiden består av mange forskjellige elementer, og kan være krevende å orientere seg i. Flere deltakere i undersøkelsesgruppen kommenterte at sidene er "overfylt", mens andre mente de fungerer utmerket. Her er det aktuelt å trekke inn at siden bibliotekets vebbsider skal dekke så mange forskjellige brukeres behov, er det svært krevende å finne en design som oppleves som enkelt og godt av alle. Nielsen trekker også fram at det er vesentlig at man har en nettsentrert bedriftskultur, for at vebbsidene skal bli gode. Her er det en utfordring for de fleste bibliotek, fordi det som regel er noen få av de ansatte som har kompetanse til å designe og endre sidene. Det kan være en utfordring å oppnå at alle ansatte i biblioteket opplever at de har et medansvar for vebbsidene.

Hvis vi ser nærmere på enkeltforekomster av tekst, kan dette være et typisk eksempel:

> Academic Search Premier via EbscoHost 🔑 - Nesten 4.500 tidsskrifter i fulltekst, hvorav over 3.500 er fagfellevurdert, innen de fleste akademiske fag. Klikk på "Search tips" for søkeveiledning. De fleste artiklene presenteres i både HTML og PDF. Flere tidsskrifter har karantene for nyere artikler (3 mnd. til et år). I tillegg kan du søke i abstracts fra over 7.000 titler. (Noen av fulltekstartiklene leveres kun i PDF-format)

Det vil være forskjell på i hvor stor grad forskjellige grupper av empiriske lesere vil forstå denne teksten. En fagansatt vil sannsynligvis forstå de fleste av ordene, men ikke alle fagansatte vil umiddelbart skjønne hva *presenteres både i HTML og PDF* egentlig innebærer. Ordet *fagfellevurdert* kan kanskje også by på problemer, siden *refereebedømt* er det vanligste begrepet i mange miljøer. For en student er eksempler på ord som kan by på problemer *fulltekst, fagfellevurdert, HTML og PDF, abstracts*. Selve lenketeksten består av disse ordene: *Academic Search Premier via Ebscohost*. En god pedagogisk tekst inneholder ikke mer informasjon enn leseren behøver, og det at databasen er plassert hos databaseverten Ebscohost, er uinteressant for den alminnelige empiriske leser.

6.3. Publiseringskanaler og kilder

I forbindelse med forskningsbasert undervisning, faglig oppdatering og forskning er det nødvendig for fagansatte å følge med på hva som publiseres innen deres fagområde

6.3.1. Deskriptiv framstilling

I spørreskjemaet ble det spurt om hva som var de viktigste kildene til forskningslitteratur og de viktigste publiseringskanalene. Hvordan en finner fram til ny og aktuell litteratur er forskjellig fra person til person. Via spørreskjemaet ble respondentenes preferanser kartlagt.

Tabell 16: Respondentenes vurdering av hva som er de viktigste kildene for å finne ny litteratur. Prosenttall og absolutte tall. (n=114)

Kilde	Viktig*	Nøytralt**	Ikke viktig***	Andelen respondenter som har svart
Bok	**84 %** 102	**6 %** 7	**2 %** 2	92 %
Digitale tidsskrift	**65 %** 79	**12 %** 14	**12 %** 15	89 %
Trykte tidsskrift	**62 %** 75	**17 %** 21	**9 %** 11	88 %
Tips fra kollegaer	**55 %** 67	**22 %** 27	**11 %** 13	88 %
Tips fra biblioteket	**34 %** 41	**19 %** 23	**32 %** 39	85 %
Referanser i litteratur	**79 %** 95	**12 %** 15	**1 %** 1	92 %
	* kategori 4 og 5		** Kategori 3	*** kategori 1 og 2

Det er referanser fra bøker, tidsskrifter og litteraturlister som er den viktigste kilden til ny litteratur for respondentene.

Siden HVE er en høgskole med mange fagområder, er det interessant å undersøke om det er markante forskjeller i hvor respondentene innen ulike fagområder finner ny litteratur. I tabellen nedenfor er de respondentene som har svart 4 og 5 (det vi se de viktigste) samlet og fordelt på fagområder:

Tabell 17: Respondentenes vurdering av hva som er de viktigste* kildene for å finne ny litteratur, fordelt etter fagområde. Prosenttall og absolutte tall.

	Bok	Digital tidsskrift	Trykt tidsskrift	Tips fra kollegaer	Tips fra biblioteket	Referanser i faglitteratur
Helse og medisin (n=35)	**89 %** 31	**91 %** 32	**57 %** 20	**63 %** 22	**57 %** 20	**91 %** 32
Humaniora (n=26)	**100 %** 26	**46 %** 12	**62 %** 16	**50 %** 13	**19 %** 5	**73 %** 19
Informasjonsteknologi (n=8)	**75 %** 6	**88 %** 7	**88 %** 7	**50 %** 4	**25 %** 2	**88 %** 7
Samfunnsfag (n=25)	**100 %** 25	**68 %** 17	**64 %** 16	**60 %** 15	**36 %** 9	**92 %** 23
Pedagogikk (n=26)	**96 %** 25	**81 %** 21	**62 %** 16	**65 %** 15	**42 %** 11	**92 %** 24
Realfag/ Naturvitenskap/ Maritime fag (n=26)	**91 %** 21	**70 %** 16	**70 %** 16	**62 %** 8	**26 %** 6	**83 %** 19
Økonomi/ Administrasjon (n=26)	**85 %** 11	**62 %** 8	**77 %** 10	**62 %** 8	**23 %** 3	**85 %** 11

* svarkategori 4 og 5

Tabellen viser at bøker er en svært viktig kilde for ny litteratur, men mindre viktig innen *Informasjonsteknologi* og *Økonomi og administrasjon* enn for andre fag. Digitale tidsskrifter har svært varierende viktighet, respondenter innen *Helse og medisin* og *Informasjonsteknologi* vurderer det høyt, mens innen *Humaniora* tilsier svarene at de er mindre vesentlig. De trykte tidsskriftene er jevnt over mindre viktige enn de digitale, bortsett fra for *Humaniora* og *Økonomi og administrasjon*. Tips fra kolleger fordeler seg jevnt mellom respondentene, mens tips fra biblioteket er svært ulikt fordelt. I fagområdene *Helse og medisin* og *Pedagogikk* anses dette som ganske viktig. Referanser i faglitteratur er også sentralt for alle, minst for humanistene.

Publisering av forskning er vesentlig for høgskolene, særlig som en følge av Kvalitetsreformen (s. 5). I spørreskjemaet er ett av spørsmålene rettet mot en kartlegging av hvilke kanaler som er de viktigste for forskningspublisering. Det gir også en pekepinn om i hvilke kanaler respondentene forventer å finne publisering av ny forskning de selv søker.

Tabell 18: Respondentenes vurdering av hva som er de viktigste publiseringskanalene. Prosenttall og absolutte tall. (n=114)

Publiseringskanaler	Viktig*	Nøytral**	Ikke viktig***	Andelen respondenter som har svart
Bøker	**72 %** 82	**15 %** 17	**9 %** 10	96 %
Norske tidsskrifter	**68 %** 77	**13 %** 15	**14 %** 16	95 %
Internasjonale tidsskrifter	**75 %** 86	**11 %** 13	**6 %** 7	93 %
Utstillinger eller annen kunstnerisk framføring	**9 %** 10	**12 %** 14	**61 %** 70	82 %
Konferanser og konferansepublikasjoner	**54 %** 61	**25 %** 29	**14 %** 16	93 %
Publisering på Internett	**55 %** 63	**22 %** 25	**16 %** 18	93 %
* kategori 4 og 5		** Kategori 3		*** kategori 1 og 2

Internasjonale tidsskrifter er den viktigste publiseringskanalen, etterfulgt av bøker og norske tidsskrifter. Konferanser og konferansepublikasjoner er også relativt sentralt, det samme med publisering på vebb (Internett). Angående vebbpublisering er det høye tallet sannsynligvis grunnet dårlig formulert spørsmål, se drøftingsdelen. Kategorien *Utstilling eller annen kunstnerisk framføring* var viktig bare for en liten del av respondentene, dette var ventet siden slike former bare brukes av noen få fagområder.

Nedenfor er de viktigste kanalene (svaralternativ 4 og 5) fordelt på fagområder, for å se om det er signifikante forskjeller her.

Tabell 19: Respondentenes vurdering av hva som er de viktigste* publiseringskanalene fordelt på fagområde. Prosenttall og absolutte tall.

Publiseringskanaler etter fagområde	Bøker	Norske tidsskrift	Inter-nasjonale tidsskrift	Utstilling	Konfranse	Publisering på Internett
Helse og medisin (n=35)	**77 %** 27	**80 %** 28	**97 %** 34	**0 %** 0	**34 %** 12	**66 %** 23
Humaniora (n=26)	**92 %** 24	**85 %** 22	**58 %** 15	**23 %** 6	**46 %** 12	**42 %** 11
Informasjonsteknologi (n=8)	**63 %** 5	**38 %** 3	**88 %** 7	**0 %** 0	**75 %** 6	**38 %** 3
Samfunnsfag (n=25)	**88 %** 22	**80 %** 20	**76 %** 19	**8 %** 2	**44 %** 11	**56 %** 14
Pedagogikk (n=26)	**88 %** 23	**88 %** 23	**65 %** 17	**12 %** 3	**62 %** 16	**62 %** 16
Realfag/ Naturvitenskap/ Maritime fag (n=23)	**48 %** 11	**36 %** 9	**91 %** 21	**5 %** 1	**77 %** 18	**55 %** 13
Økonomi/ Administrasjon (n=13)	**54 %** 7	**38 %** 5	**69 %** 9	**0 %** 0	**62 %** 8	**46 %** 6

* svarkategori 4 og 5

Som ved resultatene av hvilke type kilder som er viktige for å finne ny litteratur, kommer det også her fram store variasjoner mellom forskjellige fagområder. Norske tidsskrifter er svært viktige i noen fag, for eksempel *Helse og medisin*, *Humaniora*, *Samfunnsfag* og *Pedagogikk*, mens internasjonale tidsskrifter er viktigst for *Helse og medisin*, *Realfagene*[47] og *Informasjonsteknologi*. Igjen skiller kategorien *Utstilling* seg ut.

6.3.2. Analyse og drøfting

Ulikhetene mellom forskjellige fag i forhold til å finne ny litteratur, samsvarer godt med funnene til blant annet Ángel Borrego m.fl., når de undersøkte bruk av digitale tidsskrifter ved Catalonske universitet (Borrego m.fl. 2007). De finner store variasjoner mellom forskjellige fagområders bruk. Ansatte innen realfagene er klart mer aktive brukere enn eksempelvis lærere og forskere innen humaniora. Det samme finner forskerne i undersøkelsen *Researchers' use of Academic Libraries and their Service* fra Storbritannia (2007), selv om de også konkluderer med at bruken av digitale kilder er sterkt økende også innen disiplinene kunst og humaniora. Disse store generelle forskjellene forklares særlig med tradisjoner innen fagområdene. Naturvitenskapene var tidlig ute

[47] Begrepet Realfagene omfatter fagområdene "Realfag / Naturvitenskap / Maritime fag" fra spørreskjemaet

med å ta i bruk digitale verktøy, spesielt fordi databehandling er svært godt egnet for forskningsmetoder med skjematisk bearbeiding av store datamengder. Når digitale verktøy først er etablert innen en del av et fagområde, er veien til å ta i bruk andre typer digitale ressurser kortere. Det er naturlig å tenke seg en sammenheng mellom fagets generelle bruk av digitale hjelpemidler, og overgangen fra trykt til digital publisering og digitalt litteratursøk.

Det er verdt å kommentere forskjellen på bibliotekets rolle i formidling av ny litteratur mellom fagområdene. Her er tallene svært varierende, biblioteket spiller en vesentlig rolle for fagene pedagogikk (50 %), og særlig helsefag (63 %), mens det er rundt 25 % av respondentene i de andre fagområdene som mener dette er vesentlig. En nærliggende forklaring kan være at dette er fagområder som det finnes egenkompetanse på blant bibliotekarene ved HVE. I tillegg spiller det sannsynligvis inn at det for noen fagområder har etablert seg en sterk tradisjon i samarbeid mellom bibliotekansatte og avdelingen. Effekten av dette er tosidig, ved at et aktivt samarbeid mellom bibliotekansatte og avdelingen både vil påvirke bibliotekansattes innsikt i og ytelsesevne i forhold til fagansatte og studenter, og at de fagansatte har lettere tilgang til å komme med sine ønsker og behov til biblioteket.

Når det gjelder publisering av ny forskning, er de etablerte kanalene de viktigste, det vil si internasjonale og norske tidsskrifter og bøker. Den store vekten på norske tidsskrifter kan ha en forklaring i at en del av respondentenes fagområder er spesifikke for det norske språkområdet, som for eksempel undervising av lærerstudenter i grunnskolens fag. Det kan også forklares med tradisjon, innen en del fag er det sterk tradisjon for å konsentrere seg om norsk (eller nordisk) littertur. Imidlertid er det en stadig vridning mot større vekt på internasjonal forskning og publisering, man kan derfor vente en endring her. Den høye andelen som har markert at *Publisering på Internett* er en vesentlig publiseringskanal er overraskende. Sannsynligvis var dette spørsmålet formulert på en slik måte at det ble misforstått. Formuleringen kan kanskje forstås som publisering i digitale tidsskrift, mens meningen med svaralternativet var publisering på den åpne vebben. Det er heller unntaksvis at den åpne vebben brukes som primær publiseringskanal av forskning[48]. Dette er et godt eksempel på noe av det problematiske ved innsamling av data ved hjelp av spørreskjema. Spørreren har sannsynligvis hatt en forståelse av begrepet som ikke samsvarer med respondentenes, og formen på undersøkelsen gir ingen mulighet for å oppklare misforståelsen.

[48] Publisering på den åpne vebben vil sannsynligvis bli langt mer vanlig etter hvert som Open Access-bevegelsen får en mer framtredende plass i forskningsmiljøer i Norge. For mer informasjon om Open Access, se http://www.openaccess.no/.

Når publiseringskanalene fordeles på forskjellige fagområder vises fagspesifikke forskjeller som kan være viktige i forhold til bibliotekets videre akkvisisjonspolitikk.

6.4. Informasjonskompetanse

Begrepet informasjonskompetanse innebærer blant annet kunnskap om å søke, kvalitetssikre og bruke informasjon. Begrepet er ikke så godt kjent utenfor bibliotekmiljøet i Norge. Fra side 22 er bakgrunn, forskning og teori om informasjonskompetanse presentert.

Respondentene ble spurt om viktigheten av informasjonskompetanse:

Tabell 20: Respondentenes vurdering av hvor viktig informasjonskompetanse er i ulike sammenhenger (n=114)

	Meget viktig	Ganske viktig	Ikke viktig	Vet ikke	Andelen respondenter som har svart
Egen forskning	**84 %** 96	**11 %** 13	**1 %** 1	**1 %** 1	97 %
Egen undervisning	**71 %** 81	**21 %** 24	**1 %** 1	**2 %** 2	95 %
Egen faglig oppdatering og utvikling	**81 %** 92	**15 %** 17	**0 %** 0	**0 %** 0	96 %
Studentenes læring	**66 %** 75	**25 %** 28	**4 %** 5	**2 %** 2	96 %

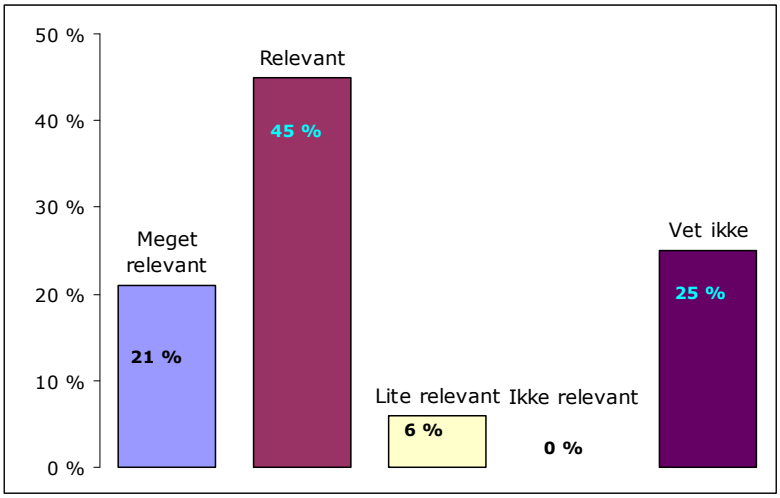
Respondentene oppfatter dette som et viktig felt. Den laveste skåren (men likevel 66 %) kommer overraskende nok på alternativet *Studentenes læring*. Her kunne man forvente det motsatte, at det ble sett på som det vesentligste i forhold til studenters bruk av vebb til å finne informasjon. I det meste av litteraturen rundt informasjonskompetanse er det studentenes informasjonskompetanse som står i sentrum, mens undervisere og biblioteket har en rolle som formidler av denne kompetansen. Informasjonskompetanse omtales ofte som en kompetanse som fagansatte og bibliotekarer har, og ikke trenger å tilegne seg. Dybvik finner den samme holdningen i sin studie, der 81 % av lærerne mener at det er svært viktig for lærere å ha høy informasjonskompetanse. 82 % av de samme respondentene svarer at det er svært viktig at studentene utvikler informasjonskompetanse. Blant de spurte bibliotekarene finner Dybvik at nær 100 % mener at informasjonskompetanse er svært viktig for både lærere og studenter.

6.5. Bibliotekets databaseportefølje

Å tilby et relevant og aktuelt utvalg av databaser er til enhver tid en utfordring for biblioteket, særlig siden skolens undervisning og forskning dekker mange forskjellige fagområder. Noen av disse områdene, for eksempel en del av realfagene, har behov for svært kostbare databaser. Med et begrenset budsjett må biblioteket gjøre vanskelige valg og prioriteringer her.

6.5.1. Deskriptiv framstilling

Respondentene skulle oppgi hvor relevant de mente bibliotekets tidsskriftsportefølje var:

Figur 6: Respondentenes oppfatning av hvor relevante databasene er. Prosenttall. (n=114, svarprosent 96)

Figuren viser at 66 % av respondentene mener at utvalget av databaser er *Meget relevant* eller *Relevant*. 25 % har svart *Vet ikke*.

Respondentenes syn på utvalget av databaser er relevant å se på i lys av deres fagområder. Her var det forventet å finne store variasjoner, fordi viktige databaser for noen fagområder ikke tilbys som en del av bibliotekets portefølje i dag.

Tabell 21: Respondentenes oppfatning av kvaliteten på utvalget av databaser fordelt på fagområde. Prosenttall og absolutte tall. (flere valg mulig på fagområde)

	Meget relevant	Relevant	Lite relevant	Ikke relevant	Vet ikke
Helse og medisin (n=35)	**40 %** 14	**49 %** 17	**3 %** 1	**0 %** 0	**9 %** 3
Humaniora (n=26)	**12 %** 3	**50 %** 13	**4 %** 1	**0 %** 0	**35 %** 9
Informasjonsteknologi (n=8)	**38 %** 3	**38 %** 3	**0 %** 0	**0 %** 0	**25 %** 2
Samfunnsfag (n=25)	**16 %** 4	**60 %** 15	**12 %** 3	**0 %** 0	**12 %** 3
Pedagogikk (n=26)	**35 %** 9	**46 %** 12	**0 %** 0	**0 %** 0	**19 %** 5
Realfag/Naturvitenskap/ Maritime fag (n=22)	**9 %** 2	**43 %** 10	**9 %** 2	**0 %** 0	**35 %** 8
Økonomi/Administrasjon (n=13)	**8 %** 1	**46 %** 6	**23 %** 3	**0 %** 0	**23 %** 3

Det er respondenter innen fagområdene *Helse og medisin* og *Pedagogikk* som mener databasene er mest relevante, mens *Humaniora*, *Realfagene* og *Økonomi og administrasjon* er mindre fornøyd. Det er relativt store tall i *Vet ikke* kategorien for mange av fagområdene.

Spørsmålet om utvalget av databaser er fulgt av et kommentarfelt. Respondentenes kommentarer var:

Tabell 22: Kommentarer fra respondentene om utvalget av databaser*

- Bruker annet bibliotek enn hve
- Savner mange høyt rangerte tidsskrifter innen mitt fagområde
- Husker ikke helt om det går frem av skjemaet: selv om vi har bra med databaseverktøy, hadde det vært ønskelig å hatt flere journaler i fulltekst
- Jeg har tilgang til alle databasene ved UiO som har et mye større utvalg som inkluderer utvalget på hve. Bruker derfor tjenestene på hve i liten grad, enklere å bruke UiO.
- Vanskelig å vite om de overlapper, hvem som er best ved ulike problemstillinger
- Biblioteket prøver med begrensete ressurser å gjøre en god jobb, og lykkes tildels ganske bra …, men en rekke tidsskrift kommer ikke med pga. dårlig økonomi...
- Jeg opplever at jeg finner fram i mitt fagfelt, men jeg mangler oversikt over hvorvidt det er andre internasjonale baser som er bedre. jeg bruker idunn i størst grad.
- Ønsker også ieee publikasjoner innen electrical power systems, power electronics etc.
- Flere databaser med fulltekst tilgang er veldig viktig for forskningen på ri (ieee, iop, osv)

*Svarene er gjengitt ordrett fra responsen i spørreskjemaet

6.5.2. Analyse og drøfting

De viktigste kommentarene i forbindelse med tidsskriftsporteføljen er, som ventet, at noen savner høyt rangere tidsskrifter og databaser innen eget fagområde, særlig innen *Realfagene* og *Samfunnsfag*. Dette samsvarer godt med det inntrykket biblioteket har med hensyn til hvilke fagområder som dekkes dårligst av den nåværende porteføljen av databaser. Likevel har ingen av respondentene svart at utvalget ikke er relevant.

Noen respondenter oppgir at de har tilgang på andre universitet eller høgskolers portefølje, og dekker sine behov på denne måten. Dette kan være respondenter som er delvis ansatt ved andre institusjoner, eller som har stipendiatstilling ved et universitet. Disse respondentene vil sannsynligvis først søke i universitetenes baser, og vil kanskje ikke oppdage at noen av de samme ressursene finnes tilgjengelig fra HVE. Det er likevel et faktum at de store universitetene har en vesentlig større tidsskriftsportefølje enn HVE. Selv om Høgskolen i Oslo er landets største høgskole, og dermed har større utvalg av digitale kilder enn for eksempel HVE, finner de det samme fenomenet i kartleggingen av bruken av HiOs læringssenter: En god del av deres ansatte oppgir at de er avhengige av for eksempel Universitet i Oslos portefølje av tidsskrifter (Strøm

2007). Hvis man antar at denne situasjonen er felles for mange høgskolebibliotek, betyr det at høgskolebibliotekenes mediebudsjetter er for lave i forhold til de fagansattes behov for kilder.

Den høye *Vet ikke*-prosenten på spørsmålet om utvalget av databaser kan forklares med at disse respondentene bruker databasene så sjelden at de ikke har noe bilde av dekningen. En annen mulig forklaring kan være at de bruker et fast utvalg av databasene, og derfor ikke har noe bilde av hvor godt det totale utvalget dekker deres fagområde.

Fra mange av deltakerne i undersøkelsesgruppen kommer det fram at de mener "biblioteket gjør en god jobb på tross av begrensede ressurser". Det viser at det er en bevissthet hos mange av respondentene om at biblioteket disponerer begrensede ressurser i forhold til de faktiske behovene ved skolen. Det er relevant å se nærmere på bibliotekets organisatoriske tilknytning i diskusjonen om bibliotekets økonomiske rammer. Biblioteket ved HVE er organisatorisk underlagt fellesadministrasjonen[49]. Dette har etter min vurdering særlig to negative konsekvenser: bibliotekets faglig tilhørighet og bibliotekets budsjett. For at biblioteket skal ha den nødvendige kontakten med fagmiljøene ved skolen er det vesentlig at det er lagt til rette for en slik kontakt organisatorisk. Det kan være med på å sikre at biblioteket i så stor grad som mulig dekker de fagansattes behov for bibliotektjenester, og sørge for at biblioteket følger med på den faglige utviklingen og prioriteringene ved skolen. En tydelig organisatorisk tilknytning til fagavdelingene kan også gjøre det enklere å for eksempel oppnå at informasjonskompetanse kommer inn i skolens styrende dokumenter. Budsjettmessig kan den nåværende tilknytningen bety at når det vedtas ønske om nullvekst av skolens administrative utgifter, medfører det fare for nullvekst eller nedgang i bibliotekets økonomiske rammer. Den organisatoriske tilhørigheten kan by på utfordringer for den videre utviklingen av biblioteket. For å utvikle tjenestene videre, noe som vil være helt naturlig i forhold til den økende vektleggingen på forskningsbasert undervisning og forskningsproduksjon, er det nødvendig med vekst i bibliotekets budsjett for å dekke både fagansatte og studenters behov. I spørreundersøkelsen er det klare indikasjoner på at respondentene ønsker økt utvalg av databaser innen fagområder som er sentrale i skolen.

6.6. Søk i digitale databaser og Bibsys Ask

Biblioteket ved HVE abonnerer på en rekke digitale databaser med referanser til og fulltekst tilgang til tidsskriftsartikler. Et av hovedmålene med undersøkelsene var å få fram tall på hvor mye disse databasene blir brukt av fagansatte. Det var også et mål å få greie på hvilke databaser

[49] HVE har todelt ledelse

som er mest i bruk, og hva de fagansatte mener om både utvalget (se side 80), og om bibliotekets tilrettelegging av databasene. Disse dataene kan være med å danne grunnlaget for den videre utviklingen av bibliotekets databaseportefølje og bibliotekets pedagogiske tekster.

Bibsys Ask er brukernes inngang til bibliotekene i universitets- og høgskolesektorens husholdssystem. Her er alle bøker, tidsskrifter og andre media registrert. Bibsys Ask er fritt tilgjengelig på vebb, og er den kilden ansatte kan bruke for å finne og bestille litteratur. Den inneholder ikke referanser til tidsskriftsartikler, bare selve tidsskriftene

6.6.1. Deskriptiv framstilling om søk i databasene

I spørsmålet om respondentene har søkt i de digitale tidsskriftsdatabasene lå det ingen tidsbegrensning. Det kan vurderes som en mangel, fordi en risikerer å få med respondenter som har vært aktive brukere tidligere, men ikke er det lenger. Dette vil likevel sannsynligvis ikke innebære noen stor feilkilde. Ved å fordele svarene på spørsmål om respondentene har søkt i databaser på avdeling får man dette resultatet:

Tabell 23: Andelen av respondentene som har søkt i databasene, fordelt på avdeling. Prosenttall og absolutte tall. Svarprosent 100.

	Ja	Nei	Vet ikke
A (n=30)	**93 %** 28	**7 %** 2	**0 %** 0
B (n=44)	**73 %** 32	**25 %** 11	**2 %** 1
C (n=9)	**78 %** 7	**11 %** 1	**11 %** 1
D (n=13)	**92 %** 12	**8 %** 1	**0 %** 0
E (n=18)	**83 %** 15	**11 %** 2	**6 %** 1
Totalt	**82 %** 94	**15 %** 17	**3 %** 3

Totalt svarer 82 % at de har søkt i databasene. Fordelingen er relativt ujevn mellom avdelingene, for eksempel har avdeling B 25 % ikke-brukere blant respondentene.

Disse tallene kan fordeles på fagområder:

Tabell 24: Andelen av respondentene som har søkt i databasene, fordelt etter fagområde og kjønn. Prosenttall og absolutte tall.

	Totalt			Kvinner			Menn		
	Ja	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Vet ikke
Helse og medisin (n alle=35, n kvinner=28, n menn=7)	**97 %** 34	**3 %** 1	**0 %** 0	**96 %** 27	**4 %** 1	**0 %** 0	**85 %** 6	**0 %** 0	**0 %*** 0
Humaniora (n=26, n kvinner=14, n menn=12)	**81 %** 21	**15 %** 4	**4 %** 1	**79 %** 11	**14 %** 2	**7 %** 1	**83 %** 10	**17 %** 2	**0 %** 0
Informasjonsteknologi (n=9, n kvinner 2, n menn=7)	**88 %** 7	**13 %** 1	**0 %** 0	**100 %** 2	**0 %** 0	**0 %** 0	**71 %** 5	**14 %** 1	**0 %** 0
Samfunnsfag (n=25, n kvinner 12, n menn=13)	**88 %** 22	**12 %** 3	**0 %** 0	**83 %** 10	**16 %** 2	**0 %** 0	**92 %** 12	**8 %** 1	**0 %** 0
Pedagogikk (n=26, n kvinner 19, n menn=7)	**88 %** 23	**12 %** 3	**0 %** 0	**94 %** 17	**11 %** 2	**0 %** 0	**75 %** 6	**13 %** 1	**0 %** 0
Realfag/Naturvitenskap/ Maritime fag (n=23, n kvinner=1, n menn=22)	**78 %** 18	**17 %** 4	**4 %** 1	**100 %** 1	**0 %** 0	**0 %** 0	**77 %** 17	**18 %** 4	**0 %*** 0
Økonomi/ Administrasjon (n=13, n kvinner=2, n menn=11)	**69 %** 9	**23 %** 3	**8 %** 1	**0 %** 0	**100 %** 2	**0 %** 0	**82 %** 9	**9 %** 1	**9 %** 1

*Her stemmer ikke summen, fordi kjønn ikke var obligatorisk felt, og noen av respondentene ikke hadde oppgitt det.

Det er stor forskjell mellom fagområdene. Nesten alle, 97 %, av respondentene innen *Helse og medisin* har brukt databasene. *Økonomi og administrasjon* er det fagområdet med lavest bruk, 69 %. Det kan ses i sammenheng med Tabell 21, der tilfredshet med utvalget av databaser var tema. Der kom det fram at 23 % av respondentene innen *Økonomi og administrasjon* mente at utvalget var lite relevant, og 23 % av respondentene totalt svarte *Vet ikke*. Igjen er det vesentlig å være bevisst på den skjeve fordelingen av respondenter mellom fagområdene i forhold til alle fagansatte. Kvinners bruk av databasene er noe, men ikke markant, høyere enn menns i dette materialet.

I annen forskning har man sett på om bruk av dataverktøy har sammenheng med brukerens alder (Borrego m.fl. 2007; RIN og CURL 2007), og til dels fått motstridende resultater. Man kan tenke seg to motstridende faktorer som påvirker dette blant fagansatte: de eldste har jobbet lengst, og

har dermed mest erfaring både faglig og når det gjelder databruk, mens de yngste har "vokst opp" med datamaskiner, og kan dermed tenkes å ha lavere terskel for bruk.

Tabell 25: Hvor stor andel av respondentene som har søkt i databasene, fordelt på aldersgrupper. Prosenttall og absolutte tall.

	Ja	Nei	Vet ikke	Andelen respondenter som har svart
Født etter 1970 (n=17)	**71 %** 12	**29 %** 5	**0 %** 0	100 %
Født 1955-1970 (n=52)	**77 %** 40	**19 %** 10	**4 %** 2	100 %
Født før 1955 (n=45)	**93 %** 42	**4 %** 2	**2 %** 1	100 %

I denne undersøkelsen er det de yngste fagansatte som bruker databasene minst. Tallgrunnlaget her er ikke stort, så noen generalisering er ikke mulig.

Man kunne anta at de fagansatte som publiserer i større grad enn gjennomsnittet har søkt i databasene. I tabellene nedenfor er disse to parametrene sammenholdt.

Tabell 26: Hvor stor andel av respondentene som har søkt i databasene sammenholdt med publisering. Flere svaralternativer mulig. Prosenttall og absolutte tall. Svarprosent 98.

	Ja	Nei	Vet ikke	Andelen respondenter som har svart
Fagbok/Lærebok (hele eller deler) (n=43)	**88 %** 38	**9 %** 4	**2 %** 1	**38 %** 43
Vitenskapelig monografi (n=9)	**78 %** 7	**11 %** 1	**11 %** 1	**8 %** 9
Artikkel i nasjonalt tidsskrift med fagfellevurdering (n=20)	**95 %** 19	**0 %** 0	**5 %** 1	**18 %** 20
Artikkel i internasjonalt tidsskrift med fagfellevurdering (n=31)	**87 %** 27	**10 %** 3	**3 %** 1	**28 %** 31
Artikkel i fagtidsskrift (n=47)	**96 %** 45	**2 %** 1	**2 %** 1	**42 %** 47
Rapport i HVEs skriftserie (n=35)	**94 %** 33	**6 %** 2	**0 %** 0	**31 %** 35
Andre publikasjoner	**84 %** 37	**16 %** 7	**0 %** 0	**39 %** 44
Har ikke publisert (n=21)	**76 %** 16	**19 %** 4	**5 %** 1	**19 %** 21

Tabellen viser at det er en viss skjevfordeling av databasesøk i forhold til hva respondentene har publisert. For alle respondentene var andelen som har søkt i databasene 82 %, andelen er noe lavere blant de som ikke har publisert. Vi ser at i kategorien vitenskapelig monografi er den prosentvise andelen som har søkt i databasene lavere enn gjennomsnittet (78 %). Dette er et eksempel på at ved lave respondenttall er prosentandeler ikke alltid godt egnet, ved at de to *Nei* og *Vet ikke*-svarene slår ut med 22 %.

6.6.2. Deskriptiv framstilling av bruk av Bibsys Ask

Litt over halvparten av respondentene sier at de bruker Bibsys Ask to ganger pr. måned eller mer, omtrent en tredjedel bruker det flere ganger pr. uke. 11 % bruker ressursen aldri eller én gang pr. år. Inkluderes de som er inne én gang pr. semester, kommer vi opp i 18 %. Siden dette er inngangen til all litteratur i høgskolen, er antallet ikke-brukere overraskende høyt. Sammenhold med publisering viser tallene at det er noe høyere bruk av Bibsys blant de respondentene som har publisert. Likevel er det en viss andel som har publisert artikler i refereebedømte tidsskrift, som ikke bruker Bibsys Ask.

Hele 73 % bruker ikke Bibsys Ask til å følge med på hva som kjøpes inn av biblioteket. De som bruker Bibsys Ask til å holde seg à jour med innkjøp, gjør det for innkjøp ved egen høgskole, i liten grad for å følge med på hva som kjøpes inn andre steder. Mange av respondentene svarer at de ønsker opplæring i Bibsys Ask, hele 31 %, mens 22 % svarte *Vet ikke* på dette spørsmålet.

6.6.3. Analyse og drøfting

Den laveste bruken av de digitale tidsskriftsdatabasene finnes i fagområdene *Humaniora*, *Realfagene* og *Økonomi og administrasjon*. I forhold til *Humaniora* er funnet korresponderende med funn til både Borrego (Borrego m.fl. 2007) og *Researchers' Use of Academic Libraries and their Services* (RIN og CURL 2007). Disse andre undersøkelsene finner at realfag og naturvitenskapelige fag er de mest aktive brukerne av digitale databaser, mens det motsatte synes å være tilfelle i denne undersøkelsen. Det er god grunn til å anta at dette skyldes mangler innen bibliotekets portefølje. Det er vanskelig å trekke noen konklusjoner ut fra et så lite tallmateriale som her. De respondentene som har publisert har jevnt over søkt i databasene mer enn gjennomsnittet. Dette gir svar på et av oppgavens delspørsmål: Det kan med andre se ut som aktivitet i forhold til publisering henger sammen med større bruk av digitale databaser.

Det er grunn til å tro at fordelingen av svar på spørsmålene om søk i databaser hadde sett annerledes ut, hvis svarprosenten på spørreundersøkelsen hadde vært høyere. Fordelingen av

fagområder blant respondentene er som nevnt tidligere ikke representative for alle fagansatte ved HVE.

I følge forskerne Venkatesh og Davis er det flere forskjellige elementer som avgjør om et datasystem tas i bruk eller ikke (Venkatesh og Davis 2000). Deres TAM2-modell er beskrevet på side 30. De finner at forventet nytte er det absolutt viktigste momentet i forhold til om et datasystem tas i bruk. Ut fra det bør biblioteket legge stor vekt på nytteverdien i sin formidling av de digitale ressursene. Et annet sentralt element er det som kalles subjektive normer, det handler blant annet om kollegers innflytelse på bruk av datasystemer. Et fagmiljø der nytten av databaser diskuteres mye, og der aktuell faglitteratur stadig er tema, vil sannsynligvis gi mange fagansatte som i stor grad bruker disse kildene. Andre viktige elementer er i følge denne modellen selvfølelse, jobbrelevans og antatt brukervennlighet.

Det er ubetydelige kjønnsforskjeller i forhold til bruk av databasene. Dette er sammenfallende med det man finner i annen forskning om temaet. I rapporten til Tenopir (2003) finner at:

> There is little evidence that gender in most cultures makes a difference in the use of electronic resources, although in the DLF/CLIR/Outsells studies, women report more use of electronic journals and men use Web search engines more often to locate journals. (Tenopir 2003, s. 45)

Datagrunnlaget for å se på bruk av databasene i forhold til alder er svært lite. Tabellen viste at det er de yngste respondentene som bruker databasene minst. Man kunne kanskje vente at dette var motsatt, siden disse har vært databrukere gjennom hele sin utdanning. En mulig årsak til denne skjevheten, hvis den viser seg å være gjennomgående, kan være at de yngste fagansatte i større grad bruker andre kanaler for å finne forskningslitteratur. Funn i undersøkelsen fra Karolinska Institutet kan tyde på det (side 38) (Haglund 2006). Borrego m.fl. finner det motsatte, i deres undersøkelse blant forskere i catalonske universitet bruker de yngste digitale ressurser i langt høyere grad enn de eldste (Borrego m.fl. 2007).

Søkemetodene som brukes på vebb er i stadig større grad søk de generelle søkemotorene (googling[50]) i stedet for i litteraturdatabaser. Man kan stadig finne mer forskning via lenker i generelle søkemotorer, blant annet på grunn av økende samarbeid mellom kommersielle databaseleverandører og søkemotorer som Google (University College London 2008). I tillegg er

[50] Verbet "googling" er et nytt begrep, som er avledet av søk i søkemotoren Google (www.google.com). Begrepet beskriver en søkeratferd der det å søke med naturlig språk i enkle søkefelt er søkemetoden.

stadig mer forskning tilgjenglig på den åpne vebben. Google Scholar[51] og Scirus[52] er eksempler på aktuelle verktøy for å finne den.

I sammenheng med respondentenes bruk av databasene er det relevant å vise til en pågående diskusjon om bruk av søkeportaler innen universitets- og høgskolebibliotek. En søkeportal er en søkemotor som søker i flere ressurser samtidig. Aktuelt i biblioteksammenheng er en søkeportal som søker i både bok- og tidsskriftdatabaser. Søkemetodikken sett fra brukerens side er som regel svært enkel i slike søkeportaler, og kan sammenliknes med metoden i for eksempel Google. Biblioteksystemleverandøren Bibsys har en slik søkeportal, kalt Bibsys Mime, under utvikling. Man har støtt på mange utfordringer i utviklingen av portalen. Brukergrensesnittet i de ressursene portalen skal søke i, er teknologisk sett forskjellige, og dette gjør utviklingen av portalen svært krevende[53]. I skrivende stund er denne portalen ikke tatt i bruk i noen særlig grad på grunn av problemer med tilfredsstillende søkeresultater.

Siden søkeportaler søker i mange forskjellige ressurser, har man færre muligheter for presise søk enn ved søk i den enkelte database. Enkelt sagt er dette et av bibliotekarers hovedankepunkt i forhold til slike ressurser: At ikke søkene blir presise nok. I lys av den utviklingen vi ser i søkeatferd på nettet, kan det hende bibliotekarene må renonsere på sine krav til presise søk for brukerne, de aller fleste vebbrukere foretrekker det samme grensesnittet som i de generelle søkemotorene (Haglund 2006; University College London 2008). Det bør også drøftes hvilken grad av nøyaktighet fagansatte trenger i de fleste litteratursøk. Disse problemstillingene er svært aktuelle i forhold til bibliotekets produksjon av sine pedagogiske tekster. Hvis de søkeredskapene fagansatte ønsker å bruke, og bruker, er av typen søkeportaler eller søkemotorer, bør biblioteket i større grad formidle viktige elementer i bruken av dem. Det dreier seg for eksempel om den delen av informasjonskompetanse som dreier seg om kvalitetskriterier og karakteristika ved forskjellige vebbsider. Det kan hende at elementer som presishet og fullstendighet kan tones noe ned overfor de fleste. I en del situasjoner vil imidlertid det den fagansatte har behov for nettopp være søk som er presise og fullstendige. Dermed vil det ikke være riktig å velge mellom metodene, men tilby formidling av begge. Med bakgrunn i TAM2-modellen (Venkatesh og Davis 2000) kan vi se at også forventet brukervennlighet er sentralt i vurderingen av om et datasystem

[51] Google Scholar (scholar.google.com) er en del av Google-konsernet, og har en viss grad av kvalitetssikring av den informasjonen den finner.
[52] Scirus er en akademisk søkemotor som drives av tidsskriftsforlaget Elsevier. Den finner både gratis ressurser på Internett og artikler i abonnementsdatabaser.
[53] En mer inngående beskrivelse av teknikken bak dette fører det for langt å komme inn på i rammen av denne oppgaven

tas i bruk. Mange vil mene at det vil være en fordel for brukerne å ha et begrenset utvalg av brukergrensesnitt å forholde seg til.

I forhold til bruken av Bibsys Ask oppgir 68 % av respondentene at de har brukt denne ressursen mer enn tre ganger pr. semester. Siden det er her man finner oversikt over all litteratur ved Høgskolen i Vestfold, og i alle andre universitets- og høgskolebibliotek i Norge, antok jeg at det ville vært i nærheten av 100 % som brukte den relativt ofte. Høyere andel av de som har publisert bruker Bibsys Ask mer enn tre ganger pr. semester, men langt fra alle. Noen foretrekker selvsagt å kikke i hyllene i stedet for å bruke et digitalt søkesystem, men de to metodene vil ikke kunne erstatte hverandre. I gruppeintervjuene var reaksjonene blandet når de ble orientert om dette resultatene fra spørreundersøkelsen. Noen ble svært overrasket over at ikke alle benyttet Bibsys Ask: "Nå ble jeg svært overrasket. Alle må på Bibsys for å holde seg oppdatert". Andre mente at det var fint å få hjelp til å søke i Bibsys Ask på biblioteket, og var ikke klar over at det var mulig å søke i Bibsys Ask utover HVEs bestand uten passord. Flere av informantene i gruppeintervjuene visste ikke hvordan de kunne bestille lån selv i Bibsys Ask. Spørsmål om det kunne med fordel vært tatt med i spørreskjemaet, men var det ikke.

Resultatene viser igjen at biblioteket bør se på flere metoder, og prioritere opp informasjon og opplæring i bruken av Bibsys Ask. På spørsmålet om respondentene ønsket opplæring i denne ressursen svarte 22 % *Vet ikke*. Dette er tilsvarende tall som på spørsmålene om hvordan databasene er presentert på bibliotekets vebbsider, og hvor relevante databasene biblioteket tilbyr er. Så høye *Vet ikke*-svar kan indikere at spørsmålene er for dårlig utformet, slik at respondenten ikke forstår hva det egentlig spørres etter. En annen mulighet er at respondenten ikke mener at dette er relevant. Biblioteket ved HVE har hatt noe tilbud om opplæring i Bibsys Ask, men ikke i stort omfag. Responsen kan tolkes som et uttrykk for et område der bibliotekarene tar kunnskapen om søk i en ressurs som en selvfølge – fordi det er "selvfølgelig" for deres eget bruk. Resultatet indikerer at formidling av bruken av og mulighetene i Bibsys Ask er et område som biblioteket bør prioritere i sin videre planlegging.

Det er en mulig feilkilde i dette spørsmålet. Husholdssystemet for universitets- og høgskolebibliotekene het fram til for kort tid siden Bibsys. I 2005 ble søkeportalen Bibsys Ask

lansert, nå med felles søkeinngang til bokdatabasen, ForskDok, ForskPro og Emneportalen[54]. Det er mulig at noen av de respondentene som har svart at de ikke bruker Bibsys Ask misforsto spørsmålet på grunn av omdøpingen. Navneskiftet burde sannsynligvis vært kommentert i spørreskjemaet. Høgskolen i Oslo spurte også om bruken av Bibsys Ask i sin brukerundersøkelse (Strøm 2007). Responsen her viste at 73,9 % av respondentene hadde brukt Bibsys Ask i løpet av de siste 6 månedene.

6.7. Søkeatferd i databasene

En rekke spørsmål i spørreundersøkelsen var rettet mot de som svarte at de har brukt databasene. Som vist i Tabell 23 gjelder det 82 % av respondentene. Her var det en feilkilde i konstruksjonen av spørreskjemaet. De respondentene som svarte *Vet ikke* på spørsmål om de har søkt i databaser, gikk videre til de samme spørsmålene som de som svarte *Ja*. Denne feilen er det korrigert for manuelt, slik at disse respondentene ikke er med i oversiktene nedenfor.

Det er to hovedtyper av tidsskriftsdatabaser, referansedatabaser og fulltekstdatabaser. Referansedatabaser gir i seg selv ikke tilgang på selve artikkelen, men gir alle data om den: fullstendige bibliografiske opplysninger og ofte et sammendrag. Ved krysslenking kan man noen ganger likevel få tilgang til selve artikkelen. Fulltekstdatabasene gir tilgang til selve artikkelen, gjerne i pdf-format, slik at brukeren kan lagre den eller skrive den ut. Det finnes imidlertid begrensninger i fulltekstdatabasene ved at noen av dem opererer med embargo. Hvilke tidsskrifter embargoen gjelder for, og for hvor lang periode, er avhengig av hvilken type abonnement institusjonen har. For å utnytte de databasene skolen abonnerer på maksimalt har man etablert krysslenking mellom databasene i så høy grad som mulig.

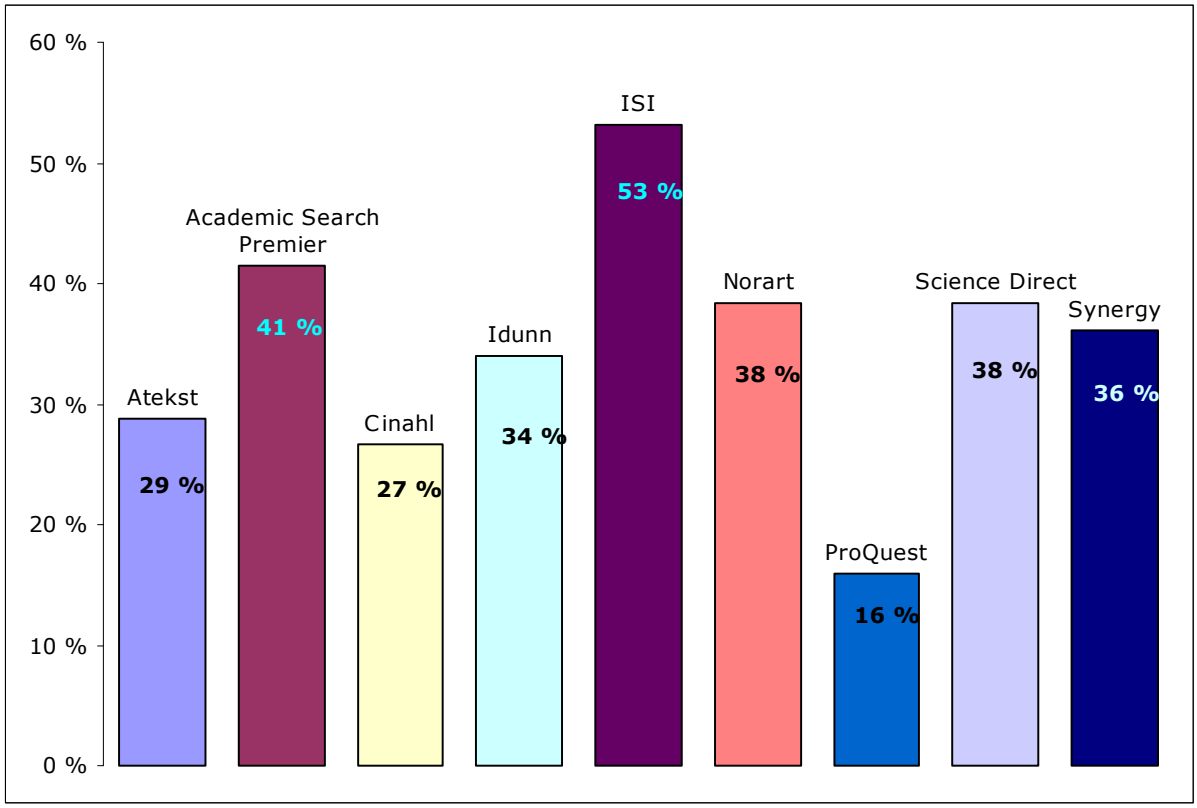
De forskjellige databasene dekker ulike fagområder. Noen er generelle, og dekker mange emner, de viktigste i denne kategorien i HVEs portefølje er ISI Web of Science, Academic Search Premier, Synergy og Science Direct. Andre har fokus på ett eller få fag, for eksempel Cinahl, som er en sykepleiefaglig forskningsdatabase[55]. Det er også forskjell på det faglige nivået i databasene. To eksempler: Atekst er en database med artikler hovedsakelig fra norske aviser, mens ISI Web of Science hovedsakelig inneholder referanser til forskningsbaserte artikler. Andre databaser består av blanding av alle typer tidsskriftsartikler, både forskningsbaserte og ikke, for eksempel

[54] ForskPro er en database over pågående forskningsprosjekter i en del av bibliotekene i Bibsyssamarbeidet. Emneportalen er en samling med kvalitetssikrete lenker til vebbsteder, som driftes i et samarbeid mellom mange universitets- og høgskolebibliotek.
[55] På grunn av nasjonale vedtak gikk databasen Cinahl ut av skolens portefølje 1.1.2008

Norart[56]. Norart inneholder referanser til artikler i de aller fleste norske tidsskrifter, i tillegg til enkelte nordiske utgivelser.

6.7.1. Deskriptiv framstilling

Biblioteket har tilgang til statistikk for bruken av de forskjellige databasene, men bare i form av totaltall. Det er ikke mulig å lese ut fra denne statistikken hvem brukerne er. I spørreskjemaet spørres det derfor etter hvilke databaser respondentene har brukt.

Figur 7: Hvilke databaser de respondentene som har søkt i databaser, har søkt i (flere svar mulig). Prosenttall (n=94).

Figuren viser at det er de tverrfaglige internasjonale databasene som er mest brukt, tett fulgt av de norske. Bruken av Atekst er dominert av en av skolens avdelinger, og man kan anta at bruken i stor grad er undervisningsrelatert.

[56] Norart er en database med referanser til artikler fra ca. 450 norske og nordiske tidsskrifter og årbøker. (Kilde: http://nabo.nb.no/), lest 28.01.2008.

Når bruken av databaser fordeles på respondentenes fagområder får vi dette resultatet:

Tabell 27: Hvilke databaser de respondentene som har søkt i databaser har søkt i, ordnet etter fagområde (flere svar mulig). Prosenttall og absolutte tall.

	Helse og medisin (n=35)	Humaniora (n=26)	Informasjons-teknologi (n=8)	Samfunns-fag (n=25)	Pedagogikk (n=26)	Realfag Naturvitenskap Maritime fag (n=23)	Økonomi Admini-strasjon (n=13)
Atekst 29 %*	**9 %** 3	**38 %** 10	**38 %** 3	**40 %** 10	**42 %** 11	**13 %** 3	**38 %** 5
Idunn 34 %*	**29 %** 10	**38 %** 10	**25 %** 2	**44 %** 11	**42 %** 11	**4 %** 1	**15 %** 2
Norart 38 % *	**66 %** 23	**27 %** 7	**25 %** 2	**48 %** 12	**46 %** 12	**0 %** 0	**0 %** 0
Academic Search Premier (Ebsco) 41 % *	**49 %** 17	**27 %** 7	**50 %** 4	**28 %** 7	**31 %** 8	**35 %** 8	**38 %** 5
ISI (Web of Science) 53 % *	**63 %** 22	**27 %** 7	**38 %** 3	**56 %** 14	**35 %** 9	**52 %** 12	**38 %** 5
Science Direct 38 % *	**37 %** 13	**8 %** 2	**38 %** 3	**28 %** 7	**19 %** 5	**70 %** 16	**46 %** 6
Synergy 36 % *	**69 %** 24	**4 %** 1	**13 %** 1	**40 %** 10	**35 %** 9	**22 %** 5	**23 %** 3
ProQuest 16 % *	**26 %** 9	**4 %** 1	**13 %** 1	**20 %** 5	**8 %** 2	**9 %** 2	**23 %** 3
Cinahl (via Ovid) 27 % *	**71 %** 25	**8 %** 2	**0 %** 0	**16 %** 4	**27 %** 7	**0 %** 0	**0 %** 0

*: Prosenttall for hvilke databaser de respondentene som har søkt i databaser, har søkt i (n=94)

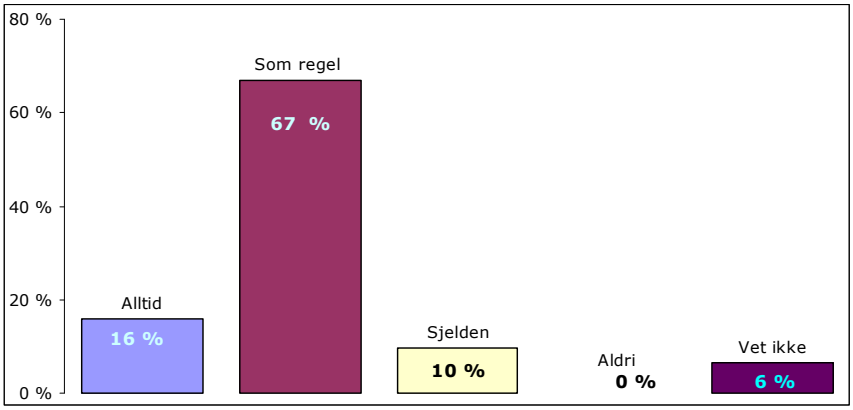
Totaltallene for de forskjellige databasene viser at det er ISI som er den mest brukte, og det er fagområdene *Helse og medisin*, *Samfunnsfag* og *Realfagene* som har høyest bruk. Academic Search Premier er også brukt av mange, det er en tverrfaglig databasevert med flere store akademiske databaser under den samme paraplyen. Både Science Direct og Synergy har blitt brukt av i overkant av en tredjedel av respondentene, her er hovedvekten på henholdsvis *Realfagene* og *Helse og medisin*. Cinahl er som ventet brukt av respondenter innen *Helse og medisin* og *Samfunnsfag*.

Avisdatabasen Atekst[57] er mye brukt innen alle fagområder bortsett fra *Helse og medisin* og *Realfagene*. De andre to norske databasene, Idunn og Norart, er minst bruk innen *Realfagene* og

[57] Atekst er et omfattende tekstarkiv og inneholder redaksjonsarkivene til de største og viktigste norske aviser, tidsskrifter og telegrambyrå. (Kilde: http://www.retriever-info.com), lest 28.1.2008

Økonomi og administrasjon. Det er innen *Humaniora* og *Pedagogikk* de norskspråklige kildene står sterkest i forhold til de engelskspråklige databasene.

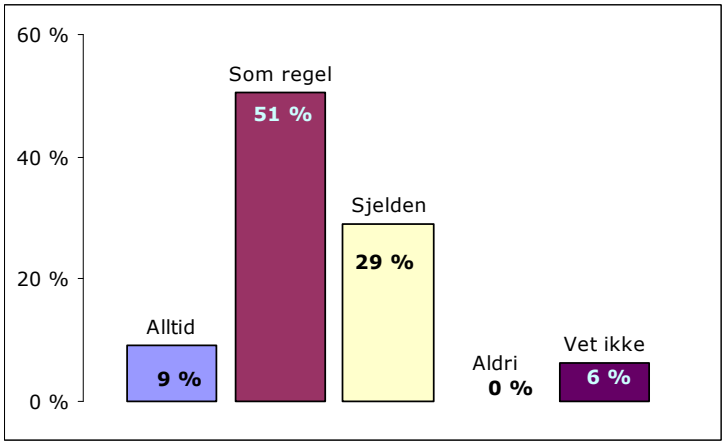
De som svarte ja på om de har søkt i databaser, fikk også spørsmål om i hvilken grad de fant referanser til aktuelle artikler når de søkte.

Figur 8: I hvilken grad har de respondentene som har søkt i databaser, funnet referanser til relevante artikler. Prosenttall (n=94, svarprosent 99)

De aller fleste har funnet referanser til relevante artikler, totalt 68 % har svart *Alltid* eller *Som regel*. Det kan antas at de som svarer *Sjelden* her kan være innen fag som dekkes dårlig av skolens portefølje. Det er også noe *Vet ikke*-respons her.

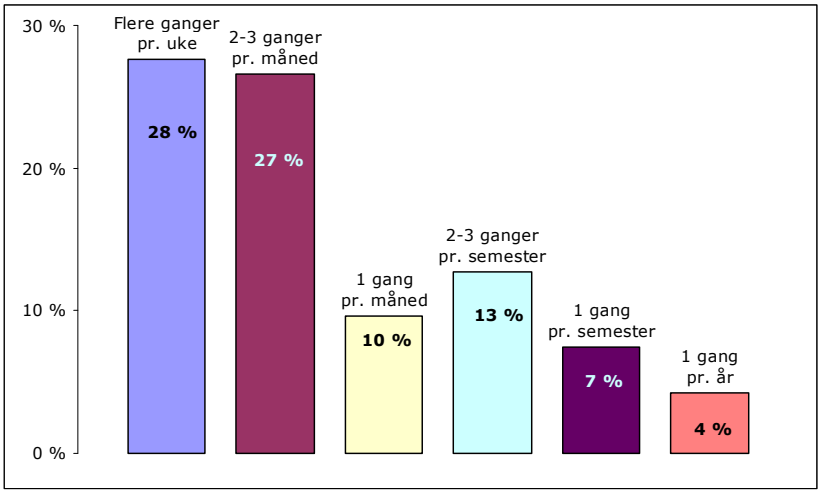
Videre var det naturlig å spørre om respondentene hadde funnet artikler i fulltekst. Biblioteket har tilgang til ca. 8000 elektroniske tidsskrifter i fulltekst.

Figur 9: I hvilken grad de respondentene som har søkt i databaser, funnet relevante artikler i fulltekst. Prosenttall. (n=94, svarprosent 98)

Mange har alltid eller som regel funnet artikler i fulltekst. Det er ikke overraskende at 29 % sjelden finner artikler i fulltekst. Forklaringen kan være både at det er mange fagområder der dekningen av fulltekstressurser er liten, og den før nevnte embargoen.

Relativt høy andel av respondentene har søkt i databaser, men i første omgang svarte de ikke på innen hvilken tidsramme. Spørsmål om hyppighet ble gitt til de som oppgir at de har søkt:

Figur 10: Hvor hyppig de respondentene som har søkt i databaser har søkt i dem siste år. Prosenttall. (n=94, svarprosent 88)

Til sammen 55 % har søkt i databaser minst 2 ganger pr. måned, mens 24 % har en søkefrekvens på 3 ganger pr. semester eller mindre.

Mange av respondentene som har svart at de søker i databasene, bruker bare en del av de databasene som er tilgjengelig. Noe av dette kan forklares med relevans, siden noen av databasene dekker et begrenset fagområde. Men siden de fleste av de databasene som er med i denne undersøkelsen dekker mange fagområder, var det aktuelt å kartlegge hvorfor en del av databasene ikke brukes av respondentene.

Tabell 28: Begrunnelse for at de respondentene som søker i databaser ikke bruker enkelte av databasene (n=94)

	Viktig*	Nøytral**	Ikke viktig***	Andelen respondenter som har svart
De er ikke relevante	**43 %** 40	**16 %** 15	**31 %** 29	89 %
Jeg har dårlig erfaring med dem	**18 %** 17	**28 %** 26	**45 %** 42	90 %
Jeg vet ikke hvordan jeg søker i dem	**18 %** 17	**23 %** 22	**48 %** 45	89 %
Jeg har ikke behov for flere kilder	**30 %** 28	**23 %** 22	**38 %** 36	91 %
Jeg kjenner dem ikke	**35 %** 33	**21 %** 20	**36 %** 34	93 %
	* kategori 4 og 5	** Kategori 3		*** kategori 1 og 2

En del av svaret her gir seg selv, fordi noen av databasene bare dekker ett eller noen få fagområder. Siden 35 % svarer at *Jeg kjenner dem ikke* er viktig, gir det klart signal om at biblioteket kan forbedre sin formidling av databasene. Det er 30 % som oppgir at *Jeg har ikke behov for flere kilder* er en viktig grunn.

Dette spørsmålet var ikke godt nok formulert. Spørsmålet lød: *Hvor viktig er følgende grunner til at du ikke har brukt enkelte databaser.* Utformingen av spørsmålet var krevende, og gjenstand for mange revisjoner. Likevel kommenterte flere av respondentene i skjemaet at de ikke forsto hva det ble spurt etter, dete viser at spørsmålet ikke ble klart nok formulert.

Det er 15 % (17) av respondenter som har svart at de ikke bruker databasene, og 2 % (3) som har svart at de ikke vet. Spørreskjemaet var bygget opp slik at de respondentene som svarte *Nei* på databasøk fikk to oppfølgingsspørsmål i forhold til dette.

Tabell 29: Respondenter som ikke har søkt i databaser : Hva er de viktigste grunnene (flere svar mulig). Prosenttall og absolutte tall. (n=17)

	Viktig*	Nøytral**	Ikke viktig***	Andelen respondenter som har svart
Jeg har dårlig erfaring med søk i databaser	**12 %** 2	**18 %** 3	**59 %** 10	88 %
Jeg vet ikke hvordan man søker	**35 %** 6	**24 %** 4	**29 %** 5	88 %
Jeg vet ikke hva som er tilgjengelig	**47 %** 8	**24 %** 4	**18 %** 3	88 %
Jeg har ikke bruk for tidsskriftslitteratur	**6 %** 1	**24 %** 4	**59 %** 10	88 %
Jeg prioriterer det ikke	**29 %** 5	**18 %** 3	**41 %** 7	88 %
Det er ikke relevant for min jobb	**6 %** 1	**24 %** 4	**59 %** 10	88 %
* kategori 4 og 5		** Kategori 3		*** kategori 1 og 2

Ut fra disse svarene kan man lese klare utfordringer til biblioteket. Både alternativene *Jeg vet ikke hvordan man søker* og *Jeg vet ikke hva som er tilgjengelig* har fått forholdsmessig høy skår.

Oppfølgingsspørsmålet dreide seg om hva respondentene trodde kunne føre til at de ville begynne å søke i databasene:

Tabell 30: Hva som kan få de respondenter som ikke har brukt databaser, til å begynne å bruke dem (flere svar mulig). Prosenttall og absolutte tall. (n=17)

	Viktig*	Nøytral**	Ikke viktig***	Andelen respondenter som har svart
Tilgang på andre databaser enn i dag	**24 %** 4	**12 %** 2	**65 %** 11	100 %
Avsatt arbeidstid	**41 %** 7	**29 %** 5	**29 %** 5	100 %
Presentasjoner og opplæring i bruk	**53 %** 9	**24 %** 4	**24 %** 4	100 %
Endrete arbeidsoppgaver	**47 %** 8	**24 %** 4	**29 %** 5	100 %
Det er ikke aktuelt	**24 %** 4	**24 %** 4	**53 %** 9	100 %
	* kategori 4 og 5	** Kategori 3		*** kategori 1 og 2

Tre elementer peker seg klart ut, *Avsatt arbeidstid*, *Presentasjoner og opplæring i bruk* og *Endrete arbeidsoppgaver*. Det tydeligste signalet til biblioteket er at mange av disse respondentene ønsker tilbud om presentasjoner og opplæring.

6.7.2. Analyse og drøfting

Databasen ISI Web of Science er brukt av høyest andel av respondentene, dette er en tverrfaglig database som dekker de fleste fagområder. Tett på denne følger Academic Search Premier, en tverrfaglig databasevert med flere store akademiske databaser under samme paraply. Her viser særlig responsen fra fagansatte innen *Pedagogikk* at det sannsynligvis er et stort potensial i bruksfrekvensen i denne databasen. En av databasene i Academic Search Premier er ERIC[58], som er en meget etablert kilde til tidsskriftslitteraturen innen pedagogikk[59]. Databasene Science Direct og Synergy er begge fulltekstdatabaser som dekker mange fagområder. Science Direct har hovedvekt på realfagene, men inneholder også en god del tidsskrifter innen andre fag. Begge ble brukt av i overkant av en tredjedel av respondentene. I forbindelse med bruken av Synergy ser vi en effekt av aktiv markedsføring fra biblioteket: Denne databasen har vært mye markedsført overfor ansatte og studenter innen helsefag, og det er også fagansatte innen *Helse og medisin* som er de desidert mest aktive brukerne av denne databasen. Men siden Synergy er en tverrfaglig

[58] ERIC står for Education Resources Information Center
[59] ERIC fantes i trykt form som bibliografi over pedagogisk litteratur i perioden 1966-2001. Nå finnes ERIC som digital database.

database, blant annet med mange realfaglige tidsskrifter, ville det sannsynligvis vært svært nyttig for fagansatte innen andre fagområder å søke i denne. Her kan biblioteket sannsynligvis gjøre en sterkere innsats i markedsføringen overfor flere av skolens fagansatte, og dermed gjøre at investeringen i denne databasen blir bedre utnyttet.

De norske databasene Atekst, Idunn og Norart dekker alle hovedsakelig norske kilder. De inneholder som nevnt svært forskjellig type informasjon. Idunn og Norart er minst bruk innen *Realfagene* og *Økonomi og administrasjon*. Respondenter innen *Humaniora* og *Pedagogikk* har større bruk av norskspråklige databaser enn de engelskspråklige. Det kan være nærliggende å anta at dette har sammenheng med faglige tradisjoner.

Den databasen som respondentene rapporterer at de bruker minst, er ProQuest. Denne er relativt nylig blitt med i bibliotekets portefølje. Her er det sannsynligvis en underrapportering av bruk: ProQuest er en fulltekstdatabase, og er tilgjengelig ved hjelp av krysslenking fra mange av de andre databasene. Det betyr for eksempel at ved et søk i referansedatabasen ISI, vil det kunne komme en lenke til fulltekstreff i ProQuest. Bevisstheten om hvilken database fulltekstversjonen hentes fra ved slik sammenkobling er sannsynligvis lav, og har i praksis ingen betydning for brukeren.

Man kan anta at vane, og de databasene som brukes mest av kolleger innen samme fagområde, er svært viktige faktorer for hvilke databaser som brukes av en fagansatt. Mange av de som bruker databasene finner seg en eller to de mener fungerer bra, og som de blir fortrolige med, og prøver ikke ut andre alternativer. En av de store utfordringene for biblioteket i det videre arbeidet, er formidling og markedsføring av det utvalget av databaser som er tilgjengelig. Her bør det benyttes mange forskjellige tilnærmingsmåter, og bygges opp et differensiert utvalg av pedagogiske tekster. Motivasjon er viktig i dette arbeidet, derfor blir formidling av nytteverdien for den enkelte fagansatte svært viktig (Ahl 2004; Knowles m.fl. 1998).

Det er gjort flere studier på hva det vil si "å finne fram". Blant annet viser studien *Researchers' Use of Academic Libraries and their Services* (2007) at flertallet av forskerne lærer seg en begrenset søkemetodikk, og holder seg til den. Siden de i liten grad lærer seg nye måter å utnytte verktøyene på, kan man anta at forskerne som deltok i denne undersøkelsen, ikke utnyttet verktøyene maksimalt. Det er også kjent at noen fagansatte i høgskoler og universitet ikke er helt fortrolige med digital informasjonsinnhenting ennå. Kunnskap om forskningen bak TAM2-modellen

(Venkatesh og Davis 2000), computer anxiety og computer self-efficacy (Brosnan 1998; Fardal og Tollefsen 2005) kan bidra til at det i tas høyde for flere typer brukere i utviklingen av bibliotekets pedagogiske tekster. Blant annet kan det medføre at tekstene blir mer differensierte, ved at flere hensyn tas med i utviklingen.

Svarene viser at en stor andel av respondentene har søkt 2-3 ganger pr. semester eller mindre, dette gjelder til sammen 23 % av respondentene. Med så sjelden frekvens vil egen kompetanse på søking være vanskelig å bygge opp. I realiteten kan man si at de aktive brukerne begrenser seg til de som har søkt minst to ganger pr. måned i gjennomsnitt, det vil si 52 % av de respondentene som oppgir at de har søkt i databaser. Til sammenlikning fant man at 66 % av respondentene i undersøkelsen ved Høgskolen i Oslo hadde søkt i databaser siste halvår (Strøm 2007). Blant informantene i gruppeintervjuene var det svært ulik erfaring med bruk av databasene. Noen brukte dem hele tiden, og mente de var helt nødvendige for å følge med, et eksempel er denne uttalelsen: "… men ellers så bruker jeg nok mye pc-en som bibliotek. Skriver ut mye artikler". Andre informanter kjente ikke til noen av de internasjonale databasene.

Mange respondenter oppgir at det er mange databaser de ikke kjenner. Her ligger det en betydelig utfordring for biblioteket som handler om informasjonsarbeid for å gjøre mulighetene bedre kjent. De siste årene har søkeportaler blir stadig mer aktuelt, vil si ressurser som søker i flere databaser samtidig. Arbeidet med en slik søkeportal for bibliotekene i universitets- og høgskolesektoren, Bibsys Mime, er omtalt på side 89.

Svarene fra de respondentene som svarte Nei på om de har søkt i databaser, tyder på at de gjerne vil ha mer informasjon, presentasjon og opplæring i søk. I forhold til disse respondentene er det særlig viktig for biblioteket å finne formidlingsmåter som fungerer godt. Svært få svarte at årsaken var at de ikke hadde bruk for tidsskriftslitteratur. Man kan anta at en del av ikke-brukerne trenger noe opplæring for å komme i gang, dermed blir det en viktig utfordring for biblioteket å finne måter å formidle på som er nyttig for denne gruppen av fagansatte.

6.8. Generelt om bibliotekets virksomhet

I begge undersøkelsene var det åpnet for generelle kommentarer i forhold til bibliotekets virksomhet. Ikke alle disse kommentarene er direkte relevante for denne oppgaven, ved at ikke alle handler om bibliotekets pedagogiske tekster. Jeg velger likevel å ta med en del av kommentarene her, for å illustrere en bredde fra respondentene.

Flere deltakere i undersøkelsegruppen kommenterer at de oppfatter biblioteket som svært sentralt i forhold til opplæring i bruk av de digitale databasene. Dette elementet er godt nytt for bibliotekets videre utvikling av sine pedagogiske tekster, og bør være et grunnlag å bygge videre på. Som et konkret eksempel skriver en respondent i spørreundersøkelsen at

> For meg er det viktigste å kunne gå til en bibliotekar med konkrete spørsmål i konkrete situasjoner - og at denne bibliotekaren da har tid til å svare og kanskje anbefale å gjøre ting på en måte jeg ikke først hadde tenkt meg (ved for eksempel å vise til en database jeg ikke har brukt før eller en mer avansert måte å søke på). (Sitat fra spørreundersøkelsen)

Flere kommentarer går i samme retning, og bekrefter at bibliotekets pedagogiske rolle i én-til-én veiledning er viktig. Dette er en type tjeneste som er en selvfølgelig del av bibliotekets ordinære virksomhet, men responsen antyder at tilbudet bør presenteres tydeligere fra bibliotekets side. Noen fagansatte oppfatter at en forventning om personlig veileding på denne måten er for stort krav å stille, fordi det er ressurskrevende.

En respondent formulerer en forventning slik: "at det teknologiske tilbudet alltid er på topp for brukeren". Flere i undersøkelsesgruppen kommer med uttalelser i samme retning. De ønsker bibliotekarer som er oppdatert på den digitale utviklingen, og som kan og vil formidle denne kunnskapen videre. Den teknologiske utviklingen går som kjent meget raskt, og det er en stor utfordring for biblioteket å ha tjenester som til enhver til er oppdatert i forhold til hva som er tilgjengelig. Utfordringen består på den ene siden i å utvikle bibliotekarenes egen kompetanse. På den andre siden må man velge ut hvilke av de nye tjenestene som blir tilgjengelig via vebben som er formålstjenelig for biblioteket og brukeren. Et eksempel er nettprattjenesten (chat): I folkebibliotekene har man i en årrekke hatt en spørretjeneste via nettprat. Denne blir svært mye brukt, særlig av skoleelever i grunn- og videregående skole. Tjenesten fungerer som en ordinær veiledningstjeneste. Forskjellen er at veiledningen foregår virtuelt i stedet for ansikt til ansikt. Noen høgskolebibliotek, blant annet ved Høgskolen i Vestfold, etablerte en tilsvarende tjeneste i 2006. Målet var at dette kunne være et aktuelt tilbud, særlig for fjernstudenter. Suksessen uteble fullstendig, det ble i stedet en tjeneste som bant opp mange personalressurser uten å bli brukt i noen grad. Prosjektet med nettprattjeneste ble avsluttet høsten 2007.

I et av gruppeintervjuene kom det fram en idé til videreutvikling av de tilbudene som allerede eksisterer i forhold til fagansatte: Tilbudene bør også gå til tilbys masterstudentene. Å utvide

tilbudet på denne måten kan gi flere positive effekter, både at masterstudentene får et større tilbud, og bidra til samarbeid og utvikling mellom masterstudentene og de fagansatte. Masterstudentene får i dag opplæring i databasene som en del av sin vanlige undervisning, men ville sannsynligvis hatt nytte av et utvidet tilbud. Det kom også motforestillinger mot denne tanken i gruppeintervjuene, ved at flere hevdet at de ikke trodde det ville bli så godt mottatt, for eksempel denne uttalelsen: "Jeg kan faktisk tenke meg at det er en del ansatte som ikke er så veldig interessert i være på kurs sammen med studenter".

Et konkret eksempel som er relevant i forhold til undersøkelsesgruppens ønske om et aktivt bibliotek, kom fram i et av gruppeintervjuene. For en tid tilbake hadde hovedbibliotekaren ved HVE et foredrag for fagansatte om viktigheten av forskningspublisering, der statistikk over publisering fra HVE ble sammenliknet med andre høgskoler. Dette ble trukket fram som et eksempel på ønsket type virksomhet fra bibliotekets side.

I gruppeintervjuene vekta alle informantene sterkt at biblioteket har for lite utvalg av faglitteratur i form av bøker, særlig på skolens satsningsområder. Det var ingen spørsmål relatert til dette i spørreundersøkelsen. Det er ikke direkte relevant for denne oppgaven, men likevel en reaksjon på bibliotekets totale tilbud som hører med i det store bildet. For de fleste av informantene var å "gå i hyllene" på biblioteket en mye brukt metode for litteratursøk. Deltakerne mente at det de oppfattet som mangelen på bøker var et resultat av bibliotekets budsjettsituasjon. Det bør ses i sammenheng med responsen på bibliotekets databaseportefølje, der noen fagområder savner svært sentrale databaser for sitt felt. Også her oppga flere respondenter at de mente at bibliotekets budsjett var utilstrekkelig.

7. Avslutning og konklusjoner

Det som er blitt undersøkt i denne oppgaven er hvilken rolle biblioteket i høgskolen har, og kan ha, i forhold til fagansattes informasjonssøking, og hvordan de digitale ressursene biblioteket tilbyr brukes. For å finne noen svar på hvordan fagansatte forholder seg til biblioteket og digitale databaser, samlet jeg inn data fra Høgskolen i Vestfold. Både kvantitativ og kvalitativ metode ble brukt i datainnsamlingen, med et nettbasert spørreskjema som den primære metoden. I tillegg har jeg studert relevant litteratur for problemstillingen. De viktigste teoriområdene som ligger til grunn er pedagogiske tekster, informasjonskompetanse, vebbdesign og voksnes læring. Jeg har også forsøkt å kartlegge forskning knyttet til problemstillingen og dermed til akademia, bibliotek og digitale ressurser.

De fagansatte utgjør, ved siden av studentene, høgskolebibliotekenes hovedmålgruppe. Det er derfor svært viktig å vite noe om hvordan de fagansatte forholder seg til biblioteket. Som et resultat av undersøkelsene og drøftingene mine har det også kommet fram mange nye spørsmål. Disse kan åpne for videre forskning innen dette feltet (side 109).

7.1. Funn i undersøkelsene

Fagansattes anvendelse av bibliotekets digitale tjenester er i stor grad usynlig for biblioteket. Det er ikke mulig å ta ut statistikk for denne gruppens bruk av digitale databaser, derfor har undersøkelsene gitt mange svar på spørsmål biblioteket bare hadde antakelser om fra før. Deltakerne i undersøkelsesgruppen er i stor grad positive når det gjelder det servicetilbudet biblioteket gir. Bibliotekets pedagogiske tekster, slik de er definert i denne oppgaven, viser seg å være viktige for deltakerne i undersøkelsesgruppen. Svarene indikerer at brukerstøtte, opplæring og presentasjoner bør være en sentral del av bibliotekets drift overfor fagansatte. Det er stor interesse for kurs og presentasjoner av de digitale databasene blant deltakerne i undersøkelsesgruppen, og mange har benyttet det tilbudet biblioteket har gitt hittil. Mange av respondentene ønsker seg presentasjoner med egentrening på datalab. Noen færre er interessert i rene presentasjoner, som er det tilbudet som har vært gitt så langt. Litt under halvparten av respondentene ønsker vebbaserte undervisningsopplegg. Respondentene melder stor interesse for informasjon om utviklingen på databasefronten. De ønsker informasjon i mange former; på bibliotekets hjemmeside, i e-post til interesserte ansatte, og i form av korte innslag på avdelings- eller seksjonsmøter.

Både spørreundersøkelsen og gruppeintervjuene indikerer at fagansatte har stort behov for å lære mer om både Bibsys Ask og de andre databasene. Blant respondentene i spørreundersøkelsen er det 82 % som har søkt i databaser, men det varierer sterkt hvor hyppig og hvor bredt de har brukt dem. Det er forskjeller på bruken mellom forskjellige fagområder og avdelinger. Det kan ikke trekkes konklusjoner om forskjeller relatert til kjønn i dette materialet. Dataene fra spørreundersøkelsen kan tyde på at de yngste respondentene bruker de digitale databasene mindre enn de eldre, men her er datagrunnlaget svært lite. Resultater fra spørreundersøkelsen indikerer at det er store variasjoner når det gjelder hvor tilfredse respondentene er med bibliotekets databaseportefølje. Her er det klare skillelinjer mellom forskjellige fagområder, der *Realfagene*, *Økonomi og administrasjon* er der det meldes om lavest tilfredshet. Denne responsen var som forventet. Det er en stor utfordring for biblioteket å tilby et bredt nok utvalg av ressurser for alle fagområder, innenfor de eksisterende økonomiske rammene. Noen av de databasene som ikke finnes i porteføljen i dag, er særlig kostbare ressurser innen realfag, økonomi og administrasjon. En stor overvekt av respondentene oppfatter informasjonskompetanse som svært viktig, særlig for egen forskning, undervisning og faglige utvikling, men også for studentenes læring. De respondentene som har svart på spørsmålet er i stor grad tilfreds med måten bibliotekets databaser er presentert på bibliotekets vebbsider, men mange svarte *Vet ikke* på spørsmålet. Siden det ikke er gjennomført noen reell brukertesting av bibliotekets vebbsider innenfor rammen av denne oppgaven, kan svarene ikke brukes til å trekke konklusjoner om sidenes kvalitet. Ved å analysere en av bibliotekets vebbsider, har jeg vist hvordan en slik side kan være et eksempel på en pedagogisk tekst.

Undersøkelsesgruppen har en svært positiv holdning til biblioteket, og ønsker et aktivt bibliotek med mange forskjellige tilbud om informasjon og opplæring i bibliotekets ressurser. Dette kan tolkes som at respondentene oppfatter at bibliotekets pedagogiske tekster kan ha stor betydning for deres bruk av de digitale ressursene, og at disse tekstene kan brukes til å styrke deres informasjonskompetanse. Undersøkelsesgruppen mener det er sentralt at biblioteket fortsetter å være en tjeneste der de blir møtt på en positiv og tjenestevillig måte når de oppsøker den, det være seg i det personlige eller i det virtuelle møtet. Deltakerne i undersøkelsesgruppen ønsker også et bibliotek der bibliotekarene oppsøker de fagansatte. Eksempler på slike tjenester som ble trukket fram av deltakerne i undersøkelsesgruppen, er informasjon på fagmøter og nyhetsbrev til interesserte ansatte.

7.2. Kritisk vurdering av undersøkelsene

Den primære innsamlingsmetoden for dataene til denne oppgaven var et nettbasert spørreskjema. Ved å bruke denne metoden, ble det mulig å sende spørreskjemaet til hele populasjonen (alle fagansatte ved Høgskolen i Vestfold), i stedet for å foreta et utvalg. 44 % (114) av de fagansatte svarte på undersøkelsen. Den sekundære metoden for datainnsamling var to gruppeintervjuer. Den viktigste fordelen ved gruppeintervju i denne sammenheng var muligheten for å få deltakernes egen beskrivelse av sitt forhold til biblioteket. Gruppeintervjuene hadde på grunn av tidsrammen få (fem) deltakere, som tilhørte den samme av skolens to avdelinger. Man kan anta at hele undersøkelsesgruppen er mer aktive bibliotekbrukere enn gjennomsnittet. Det er et kjennetegn ved undersøkelser med frivillig deltakelse, at de som svarer i større grad enn ikke-responenter opplever at temaet for undersøkelsen angår dem (Powell og Connaway 2004). Hvis dette også gjelder for undersøkelsesgruppen her, betyr det at de resterende 54 % av de fagansatte bruker bibliotekets ressurser mindre enn det som er kommet fram i undersøkelsene, og at undersøkelsesgruppen ikke er representativ for alle fagansatte ved Høgskolen i Vestfold.

På grunnlag av sammenlikning mellom noen kjennetegn ved fagansatte mellom HVE og andre statlige høgskoler kan man anta at datagrunnlaget fra disse undersøkelsene har en viss overføringsverdi. Det må imidlertid tas forbehold om de faktorene som ikke er kartlagt her, som sammensetning av fag, bibliotekets organisatoriske plassering, og bibliotekets økonomiske situasjon.

Som nevnt på side 45 kan det være knyttet store utfordringer til å bruke et nettbasert spørreskjema som grunnlag for innsamling av data. Det blir ikke mulig å oppklare eventuelle misforståelser underveis i respondentenes utfylling av skjemaet, både språk og struktur skal i så stor grad som mulig være selvforklarende og entydig. Som siste punkt i dette skjemaet var det et kommentarfelt for kommentarer om spørreskjemaet og om biblioteket generelt. De kommentarene som har kommet illustrerer godt utfordringene ved et slikt skjema. Like mange respondenter (fem) kommenterte henholdsvis at skjemaet var ”meget godt” og at ”noen spørsmål var vanskelige å forstå”. Det er også grunn til å anta at spørreundersøkelsens form, et nettbasert spørreskjema, gjorde det vanskeligere for noen av de fagansatte å delta. Forskere har funnet at computer anxiety er et ganske utbredt problem, det innebærer at en del personer er usikre i forhold til bruk av datateknologi eller dataprogrammer (Brosnan 1998). Man kan anta at noen av de fagansatte som ikke svarte på det nettbaserte skjemaet, ville svart hvis skjemaet i stedet var framstilt i trykt form. Etter at spørreundersøkelsen var avsluttet, fikk jeg beskjed om at

enkelte fagansatte hadde ønsket å svare, men at de ikke fikk det til på grunn av tekniske problemer. Det viste seg at spørreskjemaet krevde relativt ny versjon av nettleseren for å fungere. Dette burde vært sjekket ut på forhånd, og gitt beskjed om til respondentene.

I denne oppgaven er en liten del av det som vanligvis inngår i begrepet informasjonskompetanse undersøkt. Dette var et nødvendig valg i forhold til tidsrammen. Det vil likevel være slik at mer kompetanse i forhold til databasesøk sannsynligvis vil ha som sideeffekt at oppmerksomheten i forhold til andre aspekter av informasjonskompetanse blir mer aktuelle.

Det ble lagt stor vekt på anonymitet i spørreundersøkelsen. Det ble ansett som ønskelig å ha en viss kartlegging av respondentene med hensyn til kjønn, kompetanse og alder. Dermed ble resultatet likevel at for noen få av respondentene kunne det være teoretisk mulig å identifisere dem. Årsaken er hovedsakelig at det på noen av avdelingene er få fagansatte, og dermed få innen hver stillingskategori. En respondent kommenterer at "anonymiteten i skjemaet er ikke reell". En sikker identifisering ville likevel kreve tilgang på personaldata som alder på de forskjellige fagansatte, noe jeg ikke har. Svaret på påstanden er dermed at det kunne stemme for noen få av respondentene, hvis jeg som nevnt hadde hatt tilgang til personaldata.

7.3. Konsekvenser for biblioteket

Datamaterialet fra undersøkelsene som er foretatt i forbindelse med denne oppgaven, kan påvirke bibliotekets videre prioriteringer. I tillegg til at det "tradisjonelle biblioteket" fortsatt skal drives, er det mange utfordringer framover på grunn av den digitale utviklingen.

Biblioteket som tjenesteorgan i en undervisningsinstitusjon har et godt utgangspunkt for å skåre høyt i brukerundersøkelser: Tjenesten er gratis, og hele eksistensgrunnlaget er at bibliotekets ansatte skal yte tjenester til øvrige ansatte og studenter. Et vesentlig spørsmål blir hvordan man kan beholde denne posisjonen og samtidig se utviklingsmulighetene. Det finnes alltid forbedringspotensial. En viktig kilde til å se på forbedringsmulighetene ligger i å utføre, eller sette seg inn i, aktuell forskning innen bibliotekfeltet. I rapporten *Information behaviour of the researcher of the future* legger man svært stor vekt på dette:

> The main message of this report for research libraries is that the future is now, not ten years away, and that they have no option but to understand and design systems around the actual behaviour of today's virtual scholar (University College London 2008, s. 31)

Å følge med på den teknologiske utviklingen, slik forfatterne av denne britiske rapporten legger så stor vekt på, stiller store krav til bibliotekets utvikling av sine pedagogiske tekster (Knudsen m.fl. 2007; Selander og Skjelbred 2004; Aamotsbakken 2008). Den teknologiske utviklingen må påvirke både utvalget av tjenester og ikke minst brukergrensesnittet på bibliotekets vebbsider (Badre 2002; Nielsen 2000).

Undersøkelsesgruppen ønsker et aktivt bibliotek, på mange forskjellige måter. For å imøtekomme dette, bør biblioteket prioritere sine ressurser slik at utadrettet virksomhet blir stadig mer sentralt (Brophy 2005; Grafstein 2002). Ved å utvide utvalget av arenaer og former biblioteket og dets pedagogiske tekster presenteres på, kan man også rekruttere nye bibliotekbrukere.

Det er mulig det ikke er behov for spesiell tilpassing av bibliotekets tekster overfor de fagansatte, men det kan være et interessant emne å vurdere nærmere. Hvis det viser seg at en slik tilpasning kunne være hensiktsmessig, ville det ha konsekvenser for bibliotekets prioriteringer av sine personalressurser. Som et ledd i en slik vurdering kunne det vært gunstig å gjennomføre en reell brukertesting av bibliotekets vebbsider, der man blant annet kartla brukervennligheten for forskjellige brukergrupper av sidene. Det er vesentlig å basere seg på kunnskap og forskning om hvordan disse fungerer i dag, når man skal utvikle dem videre (Madsen m.fl. 2003; Nielsen 2000).

Det kan leses ut av datamaterialet at det er behovet for kompetanseheving blant fagansatte for å utnytte de digitale ressursene bedre. Biblioteket bør finne flere innfallsporter for å formidle hvilken nytte fagansatte kan ha av å bruke av dem. Funnet i den britiske undersøkelsen *Researchers use of academic libraries and their services* (RIN og CURL 2007) om at de fleste respondentene at de har funnet sin "metode" når de skal søke etter litteratur, og i liten grad prøver ut nye baser og metoder viser det samme behovet for kompetanseheving. Det kan godt hende at måten brukeren søker på eller den databasen han er fortrolig med fungerer tilfredsstillende, men det kan like gjerne være at den fagansatte går glipp av viktig forskning innen sitt felt, fordi søkekompetansen er for svak.

Selv om datagrunnlaget er lite, kan funn i spørreundersøkelsen tyde på at de yngste respondentene bruker databasene i mindre grad enn resten. Det sammenfaller med funn i den svenske undersøkelsen *Unga forskares behov av informationssökning och IT-stöd*, der man fant at de yngste forskerne i liten grad brukte bibliotekets ressurser (Haglund 2006). Biblioteket bør kanskje vie dette ekstra stor oppmerksomhet, siden de unge er representanter for framtidas forskere. I

rapporten *Information behaviour of the researcher of the future* finner man en markant endring i søkemønsteret på vebben de siste årene (University College London 2008). Hvis funnene i den britiske og den svenske undersøkelsen er overførbare, betyr det at bibliotekarene må ta nye grep i sin formidling. Det bør også kontinuerlig vurderes om, og i hvilken grad, man skal ta i bruk nye metoder i formidlingsarbeidet. Eksempler på slike kan være blogging, nettprat (chat) og nyhetsvarsling (RSS).

I bibliotekets formidlingsarbeid overfor fagansatte er det hensiktsmessig at forskning og kunnskap om voksnes læring legges til grunn. Et hovedpoeng fra forskning innen dette feltet er at voksnes læring bør være basert på den lærendes egne erfaringer, og at formidling av nytteverdien av det som skal læres står sentralt (Ahl 2004; Knowles m.fl. 1998; Loeng 2004). Her er det en parallell til det man har funnet i utviklingen av TAM2-modellen, der forventet nytte av et dataprogram er en viktig faktor i forhold til i hvilken grad et det tas i bruk (Venkatesh og Davis 2000). Et eksempel på en motivasjonsfaktor er kollegers forventning om at man skal bruke et datasystem. I forhold til fagansattes bruk av digitale databaser, kan man anta at det er utslagsgivende for den enkelte om fagmiljøet han tilhører legger vekt på slik bruk. Det bør også tas høyde for brukernes computer self-efficacy og computer anxiety i bibliotekets formidling, for å sikre at man når så mange av dem som mulig (Brosnan 1998; Fardal og Tollefsen 2005).

De fagansatte har helt forskjellige behov, innholdsmessig og metodisk. Biblioteket må ta hensyn til dette i utformingen av sin pedagogiske tekst. For å nå alle brukerne kreves det stor grad av differensiering. Det er mulig at perspektivet "What's in it for me" har blitt for lite vektlagt i bibliotekets formidlig. Det ville vært interessant å se hvilke resultater det ga hvis man i større grad fokuserte på hvorfor ressursene er nyttige, i dag tar man i stor grad den forståelsen som en selvfølge i formidlingen. En tilnærming, som vil være relativt arbeidskrevende, kan være at de pedagogiske tekstene blir mer eksempelorienterte og mer direkte knyttet til den enkeltes fagområde

Biblioteket ser på brukernes informasjonskompetanse som svært viktig, og ønsker i så stor grad som mulig å bidra til kompetanseheving innenfor området, både blant fagansatte og studenter. Fagområdet har i stor grad vært "eid" av bibliotekarene (Grafstein 2002). Her bør det skje en endring ved at biblioteket i større grad inviterer til et samarbeid med fagansatte. Det bør også legges mer arbeid i å få informasjonskompetanse inn i sentrale plandokumenter og i de forskjellige fagplanene. Det kan ikke settes noe absolutt likhetstegn mellom bibliotekbruk og

brukernes informasjonskompetanse, men høy bruk av bibliotekets ressurser er sannsynligvis en indikator på høy informasjonskompetanse blant brukerne. Respondentene oppgir at de mener at informasjonskompetanse er viktig, men det er ikke undersøkt hvilken rolle de fagansatte ønsker at biblioteket skal ha i arbeidet med å styrke denne kompetansen.

Følger vi antakelsen om at fagansatte ved en høgskole kan ha faglig nytte av bibliotekets ressurser, tilsier det implisitt at det er en mulighet for flere aktive brukere av biblioteket. Økt bruk av bibliotekets ressurser kan være positivt for høgskolen, både ved at det kan gi økt oppmerksomhet om forskningspublisering, og gi bedre utnyttelse av tilgjenglige ressurser. Forutsetningen er selvsagt at biblioteket tilbyr de ressursene som de fagansatte har behov for. Dette er både et spørsmål om bibliotekets økonomiske rammer, og prioriteringene innen disse rammene. Det er helt nødvendig for biblioteket å ha en kontinuerlig kommunikasjon med skolens ledelse om de økonomiske rammene, og med de fagansatte om prioriteringene som foretas innenfor disse rammene. Målet må være å skape et tilbud som blir så relevant som mulig.

I det foregående er det vist at bibliotekene ved høgskolene har store utfordringer foran seg, kanskje særlig hvis senariene som de som er presentert i rapporten *Information behaviour of the researcher in the future* (University College London 2008) slår til. Debatten går også i Norge for tiden, nylig hadde Hans Martin Fagerli en kronikk i Aftenposten om bibliotekenes utfordringer og dilemmaer, kronikken har ført til en kraftig debatt i bibliotekmiljøer (Fagerli 2008). For at bibliotekene skal kunne tilby en hensiktsmessig tjeneste, krever det en bevisstgjøring av bibliotekarenes egen kompetanse og stor vilje og evne til å være aktive medspillere i utviklingen videre. Bibliotekets pedagogiske tekster må følge utviklingen, og det er behov for en dynamisk diskusjon om hvordan informasjonskompetanse kan styrkes i tett samarbeid med fagansatte ved høgskolen.

7.4. Videre forskning

I løpet av prosessen med denne oppgaven har det kommet fram en rekke emner som kunne vært svært interessante for videre forskning. I tillegg til at dataene i forbindelse med denne oppgaven kommer fra en begrenset undersøkelsesgruppe, er det også mange spørsmål som ikke er belyst her, men som ville gjort det mulig å tegne et grundigere bilde.

I forhold til respondentenes bruk av databaser gir undersøkelsene ikke svar på hvilke databaser respondentene bruker oftest, eller i hvilke databaser respondentene mener å finne mest relevant

materiale. Det er heller ikke samlet inn data om i hvor stor grad respondentene bruker det de måtte finne av litteratur, og i hvilken del av sin virksomhet som undervisere og forskere de bruker denne litteraturen til. Et annet punkt som ikke berøres, er søkemetodikken til respondentene. Et eksempel på en slik kartlegging er en studie som Vakkari og Talja har gjennomført i Finland, om akademikeres bruk av det finske nasjonale digitale biblioteket (FinELib) (Vakkari og Talja 2006). I Norge vet vi lite om akademikeres søkeatferd i digitale ressurser. De digitale databasene har forskjellige brukergrensesnitt, men de blir stadig mer like. I forbindelse med en analyse av databasenes brukergrensesnitt, kunne det vært relevant å bruke teori om modellesere og empiriske lesere (Eco 1981; Tønnesson 2004).

Dette kunne være nyttig å gå dypere inn i materien om fagansattes forhold til og syn på biblioteket. På den måten kunne man få mer konkrete svar på hva de er fornøyde med, og hva som kunne eller burde vært bedre. Her kunne metoden med fokusgruppeintervju vært en hensiktsmessig måtes å samle inn data på, blant annet fordi det åpner for en åpen samtale mellom deltakerne som i liten grad er styrt av intervjueren (moderator).

Datainnsamlingen som er gjort i forbindelse med denne oppgaven, er fra en middels stor høgskole i Norge. Under halvparten av de fagansatte har svart. Hvordan disse tingene forholder seg på andre høgskoler kunne vært interessant å få dokumentert. Hvis man finner store forskjeller i de fagansattes bruk av bibliotekets tjenester og digitale databaser, hva slags årsaker til det ville man kunne finne? Universitetene har i langt høyere grad enn høgskolene hatt forskning og forskningsbasert undervisning som en grunnpilar i sin virksomhet. Det kunne derfor også vært interessant å sammenlikne universitetene med høgskolene. Rapporten *Information behaviour of the researcher in the future* slår fast at det kreves stor omstillingsevne og -vilje for at bibliotekene skal beholde sin funksjon og posisjon innen høyere utdanning (University College London 2008). En bred kartlegging av fagansattes atferd på disse områdene kan være et viktig grunnlag for en slik omstilling.

Her har jeg vist at det er mange områder som fortsatt er udokumentert i forhold til fagansatte, bibliotek, bibliotekets pedagogiske tekster og bruk av digitale ressurser innen høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. Det er å håpe at dette blir et sterkere satsingsområde framover, slik at bibliotekene får et godt grunnlag for sitt videre arbeid.

7.5. Sluttbetraktninger

I løpet av prosessen med å skrive denne oppgaven har det dukket opp mange nye tanker i forhold til hvordan jeg betrakter biblioteket og bibliotekaryrket. Jeg avsluttet min utdanning som bibliotekar for 25 år siden. Definisjonen på en god bibliotekar har endret seg dramatisk siden da. Det har vært bevisstgjørende å bruke begrepet pedagogisk tekst, voksnes læring og teori rundt bruk av dataprogrammer som grunnlag for å drøfte en del av bibliotekets virksomhet. I tillegg er det svært nyttig å sette seg inn i det som skjer av forskning på dette feltet, særlig siden mange av de grunnleggende elementene for et bibliotek er i så stor endring. Det skjer store endringer fort, og det er vesentlig å følge med på hva disse endringene medfører når det gjelder brukeratferd på vebben. De nye tankene som følge av å skrive denne oppgaven kommer til å ha stor påvirkning på min egen praksis som bibliotekar, kanskje særlig i forhold til å se i hvor stor grad det er vesentlig at biblioteket tilbyr differensierte pedagogiske tekster. Min kunnskap om fagansattes behov for formidling og informasjon har blitt større.

I denne oppgaven har jeg kartlagt en del av elementene som er viktige for at biblioteket kan bidra til å øke fagansattes informasjonskompetanse. Bibliotekene står overfor store utfordringer framover. Slik jeg mener å ha vist i mine undersøkelser, er det viktigste at bibliotekarene har evne og vilje til å orientere seg i den teknologiske utviklingen, og at biblioteket evner å videreutvikle stifinnerrollen i forhold til sine brukere.

8. Litteratur

ABM-utvikling (2006) *Bibliotekreform 2014: Norgesbiblioteket: nettverk for kunnskap og kultur.* ABM-utvikling.

Ahl, Helene (2004) *Motivation och vuxnas lärande: En kunskapsöversikt och problematisering.* Myndigheten för skolutveckling. (Forskning i fokus : 24)

Akselbo, Jeppe Lomholt (2006) *Det hybride bibliotek set med brugernes øjne. Rapport for DEFF-projektet "Lånernes forventninger og krav til det hybride bibliotek"* [Internett] Tilgjengelig fra: www.statsbiblioteket.dk/om-statsbiblioteket/brugbarhed/feltstudier/feltstudier.pdf [lest 15.3.2008]

American Library Association (2006a) *Introduction to Information Literacy* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.ala.org/ala/acrl/acrlissues/acrlinfolit/infolitoverview/introtoinfolit/introinfolit.cfm [lest 22.9.2007]

American Library Association (2006b) *Presidential Committee on Information Literacy* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.cfm [lest 11.01.2008]

Badre, Albert (2002) *Shaping web usability: interaction design in context.* Boston, Addison Wesley.

Bagozzi, Richard P., Davis, Fred D. & Warshaw, Paul R. (1992) Development and test of a theory of technological learning and usage. *Human relations,* 45, 7, s. 660-686.

Bakka, Pål H. (2008) Tidsskriftklemma. *Dag og Tid*, 7. mars, s. 24.

Bandura, Albert (1982) Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist,* 37, 2, s. 122-147.

Befring, Edvard (2007) *Forskingsmetode med etikk og statistikk.* 2. utg. Oslo, Samlaget.

Borrego, Àngel, Anglada, Lluís, Barrios, Maite, m.fl. (2007) Use and Users of Electronic Journals at Catalan Universities: The Results of a Survey. *Journal of Academic Librarianship,* 33, 1, s. 67-75.

Brophy, Peter (2005) *The academic library.* 2. utg. London, Facet Publishing.

Brosnan, Mark J. (1998) The impact of computer anxiety and self-efficacy upon performance. *Journal of Computer Assisted Learning,* 14, 3, s. 223-234.

Dons, Carl F. (2006) Digital kompetanse som literacy? *Digital kompetanse,* 1, 1, s. 58-73.

Dybvik, Hanne (2006) *Høgskolebiblioteket som læringsressurs: hvilke oppfatninger har undervisningspersonale og bibliotekarer i høgskolene om høgskolebibliotekets funksjon og om studenters behov for informasjonskompetanse?. Hovedoppgave.* Oslo, Det utdanningsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo.

Eco, Umberto (1981) *The Role of the Reader : Explorations in the Semiotics of Texts.* Bloomington, Ind., Indiana University Press. (Advances in semiotics)

Egeland, Lars, Karlstrøm, Nina & Raaum, Guro (1999) *Det automatiserte utdanningsbiblioteket: veiledning og service.* Oslo, Riksbibliotektjenesten.

Egeland, Lars & Myrvang, Merethe (2005) *Knowledge and culture: Norwegian libraries in perspective.* Oslo, [National Library of Norway].

Eisenberg, Michael B., Lowe, Carrie A. & Spitzer, Kathleen L. (2004) *Information literacy: essential skills for the information age.* Westport, Conn., Libraries Unlimited.

Fagerli, Hans Martin (1995) *Vår digitale framtid: om elektronisk informasjonsformidling.* Oslo, Cappelen akademisk forlag.

Fagerli, Hans Martin (2000) *En arena for læring og samhandling: om bibliotekfaglige og pedagogiske utfordringer i læringssentermodellen.* Oslo, Høgskolen i Oslo.

Fagerli, Hans Martin (2008) Er bibliotekene i bakleksa? *Aftenposten*, 18.5.2008.

Fardal, Harald & Tollefsen, Henning (2005) *Motivational factors in computer training: the influence of promoting factors on preventing factors. Hovedoppgave* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www-bib.hive.no/tekster/div/fardal-tollefsen/hovedfagsavhandling_ferdig.pdf [lest 30.4.2008]

Fleming, Jennifer (1998) *Web Navigation: Designing the User Experience.* Beijing, O'Reilly.

Forskningsetiske komiteer (2006) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/NESHretningslinjer/06 [lest 01.03.2006]

Forskningsetiske komiteer (u.å.) *Forskningsetiske komiteer* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.etikkom.no/ [lest 25.04.2008]

Grafstein, Ann (2002) A discipline-based approach to information literacy. *The Journal of Academic Librarianship,* 28, 4, s. 197-204.

Grassian, Esther S. & Kaplowitz, Joan R. (2001) *Information literacy instruction : theory and practice.* New York, Neal-Schuman. (Information literacy sourcebooks)

Grepstad, Ottar (1997) *Det litterære skattkammer: Sakprosaens teori og retorikk.* Oslo, Samlaget. (Samlagets bøker for høgare utdanning)

Haglund, Lotta (2006) *Unga forskares behov av informationssökning och IT-stöd* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/projekt/unga_forskares_behov_slutrapport.pdf [lest 15.3.2008]

Hellevik, Ottar (2002) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap.* Oslo, Universitetsforlaget.

Hernes, Sigbjørn (2007) *Resultatbasert finansiering av forskning: en dokumentasjonsvitenskapelig analyse. Hovedoppgave.* Humanistisk fakultet ved Universitetet i Tromsø.

Hjørland, Birger (1992) *Informationsvidenskabelige grundbegreber: biblioteks- og informationsvidenskab.* København, Danmarks Biblioteksskole.

Høgskolen i Vestfold (2003) *Service-erklæring fra Biblioteket ved Høgskolen i Vestfold* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www-bib.hive.no/info/service.htm [lest 03.02.08]

Høgskolen i Vestfold (2007) *Årsberetning 2006* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www-bib.hive.no/adm/aarsmelding/2006/index.htm [lest 12.5.2008]

Illeris, Knud (2003) *Voksenuddannelse og voksenlæring.* Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag.

Jenkins, Paul O. (2005) *Faculty-librarian relationships.* Oxford, Chandos Publ.

Johannessen, Asbjørn, Tufte, Per Arne & Kristoffersen, Line (2006) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode.* 3. utg. utg. Oslo, Abstrakt forlag.

Jordan, Peter (1998) *The academic library and its users.* Aldershot, Gower.

Keypoint user guide (2006). Cambridge, Cambridge software publishing.

Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet (2001) *Gjør din plikt - krev din rett: Kvalitetsreform av høyere utdanning : tilrådning fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet av 9. mars 2001, godkjent i statsråd samme dag.* Oslo, Departementet.

Knowles, Malcolm S., Holton Iii, Elwood F. & Swanson, Richard A. (1998) *The adult learner: the definitive classic in adult education and human resource development.* Houston, Tex., Gulf Pub. Co.

Knudsen, Susanne V., Skjelbred, Dagrun & Aamotsbakken, Bente (red.) (2007) *Tekst i vekst. Teoretiske, historiske og analytiske perspektiver på pedagogiske tekster.* Oslo, Novus.

Lilleaasen, Ellen (2004) *Informasjonskompetanse i digitale læringsrom: om skole- og fagbibliotekets bidrag til digital dannelse og livslang læring. Hovedoppgave.* Oslo, Høgskolen i Oslo. Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag.

Loeng, Svein (2001) *Voksenpedagogikk i kompetansesamfunnet.* Stjørdal, Læringsforlaget.

Loeng, Svein (2004) *Andragogikk: en historisk og faglig gjennomgang.* [Stjørdal], Læringsforlaget.

Madsen, Jens, Gardner, Julia & Hofman Hansen, Jens (2003) *Sådan bliver det elektroniske bibliotek brugervenligt: best practice rapport baseret på usability-test af danske folkebibliotekers websteder ; samlet rapport.* København, Uni-C.

Nielsen, Jakob (2000) *Designing web usability: the practice of simplicity.* Indianapolis, Ind., New Riders.

Powell, Ronald R. & Connaway, Lynn Silipigni (2004) *Basic research methods for librarians.* Westport, Conn., Libraries Unlimited.

Reinking, David (red.) (1998) *Handbook of Literacy and Technology: Transformations in a post-typographic world.* New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates.

Reischmann, Jost (2004) *Andragogy, History, Meaning, Context, Function* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.andragogy.net [lest 06.02.2008]

RIN & CURL (2007) *Researchers' Use of Academic Libraries and their Services* [internett] Tilgjengelig fra: http://www.rin.ac.uk/files/libraries-report-2007.pdf [lest 04.10.2007]

Risvand, Helge, Svihus, Helen H. & Furuholt, Jørgen (2008) *Brukertesting av Sølvbergets nettsider* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.stavanger-bibliotek.no/brukertest_2007/Rapport_Brukertesting_Solvbergets_nettsider_desember_2007.pdf [lest 29.04.08]

Schwebs, Ture & Otnes, Hildegunn (2006) *Tekst.no : strukturer og sjangrer i digitale medier.* 2. utg. Oslo, Landslaget for norskundervisning : Cappelen akademisk forl. (LNUs skriftserie ; [142])

Selander, Staffan (1988) *Läroboksкunskap: pedagogisk textanalys med exempel från läroböcker i historia 1841-1985.* Lund, Studentlitteratur.

Selander, Staffan & Skjelbred, Dagrun (2004) *Pedagogiske tekster for kommunikasjon og læring.* Oslo, Universitetsforlaget.

Statistisk sentralbyrå (2007) *Kulturstatistikk. Fag- og forskingsbibliotek, 2006* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/ffbibl/ [lest 17.1.2008]

Statistisk sentralbyrå (2008) *Kulturstatistikk. Fag- og forskingsbibliotek, 2007* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/ffbibl/ [lest 6.5.2008]

Strøm, Tanja (2007) *Læringssenterets brukerundersøkelse 2007*. Oslo, Høgskolen i Oslo, Læringssenteret.

Sundby, Ove (2006) *Danser med ulver: bibliotekene, utgiverne og de elektroniske kunnskapskildene : en delrapport i bibliotekutredningen 2006*. Oslo, ABM-utvikling.

Søby, Morten (2003) *Digital kompetanse: fra 4. basisferdighet til digital dannelse* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.itu.no/filearchive/fil_notat_digitalkompetanse.pdf [lest 10.5.2008]

Tenopir, Carol (2003) *Use and Users of Electronic Library Resources: An overview and analysis of recent research studies* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.clir.org/pubs/reports/pub120/pub120.pdf [lest 15.12.2007]

Tenopir, Carol & King, Donald W (2000) *Towards electronic journals: Realities for scientists, librarians, and publishers* [elektronisk versjon]. Psycoloquy, 11. 084. Lest 5.1.2008 fra: http://www.cogsci.ecs.soton.ac.uk/cgi/psyc/newpsy?11.084

Tønnesson, Johan L. (2004) *Tekst som partitur, eller Historievitenskap som kommunikasjon : nærlesning av fire historietekster skrevet for ulike lesergrupper*. [Oslo], Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo. (Unipubavhandlinger)

Unesco (2004) *The Plurality of Literacy and its Implications for Policies and Programmes* [Internett] Tilgjengelig fra: http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136246e.pdf [lest 16.11.07]

Unesco (2006) *Literacy for life: Global monitoring report 2006*. Unesco.

Unesco (2007) *Literacy Portal: Strategy* [Internett] Tilgjengelig fra: http://portal.unesco.org/ [lest 13.01.2008]

University College London (2008) *Information behaviour of the researcher of the future: A ciber briefing paper* [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.ucl.ac.uk/slais/research/ciber/downloads/ggexecutive.pdf [lest 03.04.2008]

Utdannings- og forskningsdepartementet (2005) *Vilje til forskning*. [Oslo], Departementet.

Utdanningsdirektoratet (2006) *Grunnleggende ferdigheter* [Internett] Tilgjengelig fra: http://udir.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=2145 [lest 29.10.07]

Vakkari, Pertti & Talja, Sanna (2006) Searching for electronic journal articles to support academic tasks. A case study of the use of the Finnish National Electronic Library (FinELib). *Information Research,* 12, 1, s. 12-12.

Venkatesh, Viswanath & Davis, Fred D. (2000) A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies. *Management Science,* 46, 2, s. 186.

Virkus, Sirje (2003) *Information literacy in Europe: a literature review* [elektronisk versjon]. Information Research: paper no. 159, 8. 4. Lest 10.1.2008 fra: http://informationr.net/ir/8-4/paper159.html

Aamotsbakken, Bente (2007) Pedagogiske intertekster. Intertekstualitet som teoretisk og praktisk begrep. I: *Tekst i vekst. Teoretiske, historiske og analytiske perspektiver på pedagogiske tekster*, red.: Knudsen, S. V., Skjelbred, D. & Aamotsbakken, B., s. 29-42.

Aamotsbakken, Bente (2008) The Pedagogical Text - an important element in the textual world? *Designs for Learning,* 1, 1, s. 23-40.

Vedlegg 1: Forespørsel om utprøving av spørreskjema

Denne e-posten ble sendt ut til ni fagansatte i forbindelse med utprøving av spørreskjemaet:

Hei,
jeg er bibliotekar på HVEs bibliotek på Borre, og samtidig masterstudent på Master i pedagogiske tekster på LU. Som en del av min masteroppgave skal jeg undersøke faglig ansattes bruk av elektroniske ressurser. Formålet er både å kartlegge bruken, og å få hjelp til å forbedre bibliotekets tilrettelegging av disse ressursene. Undersøkelsen skal utføres ved hjelp av et elektronisk spørreskjema som sendes til alle faglig ansatte i løpet av en ukes tid. Veileder for undersøkelsen og masteroppgaven er professor Thomas Moser.

Dette er en forespørsel om hjelp til metodeutprøvingen av spørreskjemaet. Forespørselen er sendt til noen faglig ansatte ved HVE.

Vedlagt følger en Wordfil med et utkast til spørreskjemaet. Jeg håper du har tid, lyst og anledning til å hjelpe meg ved å lese gjennom skjemaet og gi meg kommentarer på det. Jeg er selvsagt særlig ute etter formuleringer som kan misforstås, uklarheter i spørsmål og svaralternativer og liknende, men alle kommentarer tas i mot med takk.

Kommentarene kan gis enten via e-post, ved å legge inn kommentarer i Wordfilen og sende meg den, eller ved å skrive ut skjemaet og sende meg det i internposten.

På forhånd takk for hjelpen.

Med vennlig hilsen
Heidi Kristin Olsen

Heidi Kristin Olsen
Bibliotekar
Høgskolen i Vestfold, Borre
tlf. 33 03 11 49

Vedlegg 2: E-poster i forbindelse med spørreundersøkelsen

Disse e-postene ble sendt ut til alle fagansatte i forbindelse med forespørsel om deltakelse i spørreundersøkelsen [60]. E-postene er plassert i kronologisk rekkefølge.

Sendt 23.10.2007:
Kjære kolleger!

Jeg er bibliotekar ved HVEs bibliotek på Borre, og samtidig masterstudent på Master for pedagogiske tekster (ved avdeling for lærerutdanning, HVE).

Som en viktig del av min masteroppgave ønsker jeg å kartlegge hvordan de elektroniske databasene brukes av de ansatte i undervisnings- og forskerstillinger.

Hensikten er å bidra til at biblioteket bruker sine ressurser på en best mulig måte, både økonomisk og personalmessig. Biblioteket ved Høgskolen i Vestfold abonnerer på en rekke elektroniske tidsskriftsdatabaser, samlinger med henvisninger til og fulltekst tidsskriftsartikler. Bibliotekets personale bruker mye ressurser på presentasjoner og opplæring i bruk av disse databasene, både overfor ansatte og studenter. Forhåpentligvis vil resultatene medføre at bibliotekets tilbud blir enda bedre for de ansatte ved skolen. Ledelsen ved HVE, ved rektor og direktør, har gitt sitt samtykke til at undersøkelsen blir gjennomført.

Så vidt vi vet er det ikke gjennomført tilsvarende kartlegging i Norge tidligere.

Det legges stor vekt på at svarene anonymiseres, det vil si at det vil ikke være mulig for noen, heller ikke for meg, å spore den enkelte respondenten. Siden undersøkelsen er anonym, sender jeg en påminnelse til alle mottakerne etter en ukes tid.

Jeg håper du vil delta i undersøkelsen. Spørreskjemaet tar 10-15 minutter å fylle ut. Følg lenken for å fylle ut skjemaet:
http://informatikk.hive.no/hko/

Resultatene av undersøkelsen blir gjort kjent for ansatte ved skolen.

På forhånd takk!

Med vennlig hilsen

Heidi Kristin Olsen
Bibliotekar
Høgskolen i Vestfold, Borre
tlf. 33 03 11 49

[60] Denne vebbsiden e-postene peker til ble passordbeskyttet umiddelbart etter at undersøkelsen var gjennomført.

Sendt 30.10.2007:
Kjære kolleger!

For en uke siden sendte jeg ut en e-post med forespørsel om å delta i en spørreundersøkelse blant de faglig ansatte ved HVE. Mange takk til dere som har svart på undersøkelsen. På grunn av anonymiseringen av skjemaet kan jeg dessverre ikke unngå at dere også får denne påminnelsen.

Hensikten med spørreundersøkelsen er i første rekke å bidra til at bibliotekets ressurser blir brukt på en mest mulig hensiktsmessig måte. Derfor håper jeg at også dere som i liten grad bruker de elektroniske databasene vil fylle ut skjemaet, slik at vi kan få hjelp til å forbedre bibliotekets tjenester. Undersøkelsen er en del av min masteroppgave ved Master i pedagogiske tekster ved LU.

Spørreskjemaet tar 10-15 minutter å fylle ut. Det er fint om du svarer før utgangen av denne uken (innen 5. november).
Følg lenken for å fylle ut skjemaet:
http://informatikk.hive.no/hko/

På forhånd takk!

Med vennlig hilsen

Heidi Kristin Olsen
Bibliotekar
Høgskolen i Vestfold, Borre
tlf. 33 03 11 49

Sendt 5.11..2007:
Hei,

Jeg vil gjerne takke dere som har tatt dere tid til å svare på spørreskjemaet til faglig ansatte i forbindelse med masteroppgaven min på Master i pedagogiske tekster.

Jeg håper selvsagt på så mange svar som mulig, hvis du ikke har svart, ligger skjemaet fremdeles på http://informatikk.hive.no/hko/ til og med i morgen tirsdag 6. november.

mvh
Heidi Kristin Olsen
Bibliotekar
Høgskolen i Vestfold, Borre
tlf. 33 03 11 49

Bruk av Elektroniske databaser ved HVE

Dette er en spørreundersøkelse blant ansatte i undervisnings- og forskerstillinger ved Høgskolen i Vestfold med fokus på bruk av elektroniske databaser.

Vi håper du vil ta deg tid til å svare på undersøkelsen. Det vil ta 10-15 minutter å fylle ut skjemaet. I tillegg til spørsmål om bruke av elektroniske databaser, spør vi etter bruk av biblioteksystemet Bibsys Ask. Vi ber også om opplysninger om arbeidslivserfaring og faglig tilhørighet.

Biblioteket ved høgskolen abonnerer på en rekke elektroniske databaser, eksempler på slike er ISI og Academic Search. Det er et mål at de databasene som tilbys er så relevante som mulig. Det er også vesentlig at biblioteket presenterer databasene på en slik måte at det blir enkelt for ansatte og studenter og ta dem i bruk og utnytte den informasjonstilgangen de gir.

Denne undersøkelsen skal bidra til et bedre vurderingsgrunnlag for utvalg og presentasjon av databasene. I den forbindelse ønsker biblioteket også å finne ut i hvilken grad databasene blir benyttet.

Ansvarlig for undersøkelsen er Heidi Kristin Olsen, som er ansatt ved biblioteket på Borre. Den er en del av hennes masteroppgave i studiet Master i pedagogiske tekster (ved Avdeling for lærerutdanning ved HVE). Professor Thomas Moser er veileder.

Dataene som samles inn vil være anonymiserte, også for innsamleren. Det vil ikke være mulig å spore noen data tilbake til informantene.

Spørreskjemaet er laget ved hjelp av programmet KeyPoint. For å flytte deg mellom sidene i skjemaet, bruk knappene nederst i skjermbildet.

Dette spørreskjemaet ble sendt ut som et webskjema. Utseendet, sideinndelig osv. ser ikke likt ut i denne utgaven som i denne Wordfila.

Arbeidserfaring og personopplysninger

1 Kjønn

- ❑ kvinne
- ❑ mann

Når er du født?

- ❑ etter 1970
- ❑ 1955-1970
- ❑ før 1955

3 Hva slags stilling har du?

- ❑ Høgskolelærer
- ❑ Høgskolelektor
- ❑ Førstestilling / professor
- ❑ Stipendiat

4 I hvilken avdeling ved HVE har du hele/hoveddelen av din stilling?

❑ HE ❑ LU ❑ MA ❑ RI ❑ SA

5 I hvor mange år har du arbeidet ved HVE (inklusive forgjengerne)?

❑ Mindre enn 1 ❑ 1-5 ❑ 6-10 ❑ 11-15 ❑ Mer enn 15

6 Har du arbeidet i andre undervisnings- eller forskningsinstitusjoner? Oppgi i tilfelle antall år.

	mindre enn 1	1-5	6-10	11-15	mer enn 15
6.1 Andre høgskoler / universiteter	❑	❑	❑	❑	❑
6.2 Rene forskningsinstitusjoner	❑	❑	❑	❑	❑
6.3 Andre skoleslag	❑	❑	❑	❑	❑

7 Innen hvilke(t) fagområde vil du plassere dine undervisningsfag og forskningsområder? (velg eventuelt flere områder)

- ❑ Helse og medisin
- ❑ Humaniora
- ❑ Informasjonsteknologi
- ❑ Samfunnsfag
- ❑ Annet
- ❑ Pedagogikk
- ❑ Realfag/Naturvitenskap/Maritime fag
- ❑ Økonomi/Administrasjon

8 Hvor viktige er de forskjellige kildene nedenfor for å finne faglitteratur for deg? (grader: 5= meget viktig, 1= ikke viktig)

	5	4	3	2	1
8.1 Bøker	❑	❑	❑	❑	❑
8.2 Elektroniske tidsskrifter	❑	❑	❑	❑	❑
8.3 Trykte tidsskrifter	❑	❑	❑	❑	❑
8.4 Tips fra kollegaer	❑	❑	❑	❑	❑
8.5 Tips fra biblioteket	❑	❑	❑	❑	❑
8.6 Referanser (henvisninger) i faglitteratur	❑	❑	❑	❑	❑

9 Hvor viktige er de ulike publiseringskanalene nedenfor for publisering av forskning og nyheter innen ditt fagfelt? (Grader: 5=svært viktig, 1=ikke viktig)

	5	*4*	*3*	*2*	*1*
9.1 Bøker	❑	❑	❑	❑	❑
9.2 Norske tidsskrifter	❑	❑	❑	❑	❑
9.3 Internasjonale tidsskrifter	❑	❑	❑	❑	❑
9.4 Utstillinger eller annen kunstnerisk framføring	❑	❑	❑	❑	❑
9.3 Konferanser og konferansepublikasjoner	❑	❑	❑	❑	❑
9.6 Publisering på Internett	❑	❑	❑	❑	❑

Biblioteksystemet - Bibsys Ask

Bibsys Ask er biblioteksysstemet for all litteratur i i universitets- og høgskolebibliotekene. Vi vil gjerne vite hvor mye den brukes av ansatte ved HVE.

10 Hvor ofte bruker du Bibsys Ask til å søke etter og/eller bestille litteratur (i gjennomsnitt pr. år)?

❑ Flere ganger pr. uke ❑ 2-5 ganger pr. måned ❑ 1 gang pr. måned ❑ 2-3 ganger pr. semester ❑ 1 gang pr. semester ❑ 1 gang pr. år ❑ Aldri

11 Bruker du Bibsys Ask for å følge med på hva som kjøpes inn av aktuell faglitteratur? (velg eventuelt flere valg)

❑ nei

❑ ja - hva som kjøpes inn ved HVE

❑ ja - hva som kjøpes inn ved andre universitets- og høgskolebibliotek

12 Ønsker du opplæring i bruk av Bibsys Ask?

❑ Nei, jeg trenger ikke opplæring

❑ Ja, jeg vil gjerne ha opplæring

❑ Jeg vet ikke

Bruk av elektroniske databaser

De neste spørsmålene handler om bruken av noen av de elektroniske databasene biblioteket abonnerer på. Med dette menes samlinger av tidsskriftsartikler, enten henvisninger (referanser) til artikler eller artikler i fulltekst.

Vi vil gjerne vite noe om bruken av følgende databaser:
Academic Search Premier (Ebsco), Atekst, Cinahl, Idunn, ISI (Web of Science), Norart, ProQuest, Science Direct og Synergy.

13 Hvordan mener du de elektroniske databasene er gjort tilgjengelige på bibliotekets nettsider?

❑ Meget bra ❑ Bra ❑ Ganske dårlig ❑ Dårlig ❑ Vet ikke

14 Hvordan vil du karakterisere HVEs utvalg av elektroniske databaser i forhold til ditt fagområde?

❑ Meget relevant ❑ Relevant ❑ Lite relevant ❑ Ikke relevant ❑ Vet ikke

15 **Har du kommentarer om utvalget av databaser?**

16 Har du søkt i en eller flere av databasene i forbindelse med jobben din ved HVE?

❑ ja ❑ nei ❑ vet ikke

Spørsmål 17 og 18 kommer kun hvis Nei på 16

17 Hvor viktige er følgende grunner til at du ikke har brukt databasene?
(Grader: 5=meget viktig, 1=ikke viktig)

	5	4	3	2	1
17.1 Jeg har dårlig erfaring med søk i databaser	❑	❑	❑	❑	❑
17.2 Jeg vet ikke hvordan man søker	❑	❑	❑	❑	❑
17.3 Jeg vet ikke hva som er tilgjengelig	❑	❑	❑	❑	❑
17.4 Jeg har ikke bruk for tidsskriftslitteratur	❑	❑	❑	❑	❑
17.5 Jeg prioriterer det ikke	❑	❑	❑	❑	❑
17.6 Det er ikke relevant for min jobb	❑	❑	❑	❑	❑

18 Hvor viktige vil tiltakene nedenfor være for at du tar databasene i bruk?
(Grader: 5= meget viktig, 1= ikke viktig)

	5	4	3	2	1
18.1 Tilgang på andre databaser enn i dag	❑	❑	❑	❑	❑
18.2 Avsatt arbeidstid	❑	❑	❑	❑	❑
18.3 Presentasjoner og opplæring i bruk	❑	❑	❑	❑	❑
18.4 Endrede arbeidsoppgaver	❑	❑	❑	❑	❑
18.5 Det er ikke aktuelt	❑	❑	❑	❑	❑

Spørsmål 19 til 23 kommer kun hvis Ja eller Vet ikke på spm 16

19 Hvilke av disse databasene har du brukt?
(velg eventuelt flere)

- ❑ Atekst
- ❑ Academic Search Premier (Ebsco)
- ❑ Cinahl (via Ovid)
- ❑ Idunn
- ❑ ISI (web of knowledge)
- ❑ Norart
- ❑ ProQuest
- ❑ Science Direct
- ❑ Synergy

20 Hvor ofte har du funnet relevante henvisninger (referanser) til artikler i databasene?

❑ Alltid ❑ Som regel ❑ Sjelden ❑ Aldri ❑ Vet ikke

21 Hvor ofte har du funnet relevante artikler i fulltekst via databasene?

❑ Alltid ❑ Som regel ❑ Sjelden ❑ Aldri ❑ Vet ikke

22 Hvor ofte har du i løpet av det siste studieåret søkt i en eller flere av databasene?

❑ Flere ganger pr. uke ❑ 2-3 ganger pr. måned ❑ 1 gang pr. måned ❑ 2-3 ganger pr. semester ❑ 1 gang pr. semester ❑ 1 gang pr. år

23 Hvor viktige er følgende grunner til at du ikke har brukt enkelte databaser?
(Grader: 5= meget viktig, 1= ikke viktig)

	5	4	3	2	1
23.1 De er ikke relevante innen mitt fagområde	❑	❑	❑	❑	❑
23.2 Jeg har dårlig erfaring med søk i dem	❑	❑	❑	❑	❑
23.3 Jeg vet ikke hvordan jeg skal søke	❑	❑	❑	❑	❑
23.4 Jeg har ikke behov for flere kilder	❑	❑	❑	❑	❑
23.5 Jeg kjenner dem ikke	❑	❑	❑	❑	❑

Presentasjon og opplæring i søk i databasene

Biblioteket tilbyr jevnlig presentasjon og opplæring i bruk avelektroniske databaser for ansatte. Vi vil gjerne vite mer om hvordan dette tilbudet fungerer, og hvilke tiltak som kan bedre tilbudet.

24 I det følgende listes det opp forskjellige metoder for presentasjon og opplæring. Kryss av for de du mener kan være aktuelle for deg.
(Grader: 5= meget aktuelt, 1= ikke aktuelt)

	5	4	3	2	1
24.1 Bestill en bibliotekar som én til én opplæring	❑	❑	❑	❑	❑
24.2 Forelesning på avdelings- eller faggruppesamlinger	❑	❑	❑	❑	❑
24.3 Egentrening med veiledning (datalab)	❑	❑	❑	❑	❑
24.4 Selvinstruerende kurs på internett	❑	❑	❑	❑	❑
24.5 Innføring / presentasjon i biblioteket (uten datalab)	❑	❑	❑	❑	❑
24.6 Opplæring er ikke nødvendig / aktuelt	❑	❑	❑	❑	❑

25 Har du deltatt på noen av bibliotekets presentasjoner?

❑ Ja - flere ganger ❑ Ja - en gang ❑ Nei

Spørsmål 26 kommer kun hvis Nei på 25

26 Hvorfor har du ikke deltatt på presentasjoner/opplæring?
(grader: 5= meget viktig, 1= ikke viktig)

	5	4	3	2	1
26.1 Jeg behersker søk i databasene	❑	❑	❑	❑	❑
26.2 Tidspunktene passer ikke	❑	❑	❑	❑	❑
26.3 Jeg har ikke behov for artikler	❑	❑	❑	❑	❑
26.4 Utvalget av databaser er ikke relevant	❑	❑	❑	❑	❑
26.5 Jeg var ikke klar over kurstilbudet	❑	❑	❑	❑	❑
26.6 Jeg har ikke tid	❑	❑	❑	❑	❑

27 Vi vil gjerne vite hvordan du vurderer bibliotekets tilbud om presentasjoner, opplæring og brukerstøtte for ansatte.
(Grader: 5=meget bra, 1=meget dårlig)

	5	4	3	2	1
27.1 Brukerstøtte til søk i databaser	❑	❑	❑	❑	❑
27.2 Presentasjoner og opplæring i søk i databaser	❑	❑	❑	❑	❑

28 Bør biblioteket bruke ressurser på formidling og opplæring i bruk av databasene for ansatte?

❑ Ja, det bør være en sentral oppgave ❑ Ja - men ikke i stor grad ❑ Det bør ikke prioriteres ❑ Vet ikke

❑ Kommentar:

29 Hvis biblioteket i større grad skal informere om endringer og oppdateringer i databasene, hva er en hensiktsmessig form på slik informasjon?

❑ På biblioteket hjemmeside
❑ Informasjon i biblioteket
❑ Nyhetsbrev til interesserte ansatte
❑ Slik informasjon er ikke aktuell for meg
❑ Informasjon på fag/seksjonsmøter

30 Har du kommentarer til denne delen av bibliotekets virksomhet, eventuelt forslag til nye tiltak?

Informasjonskompetanse

Begrepet "Information Literacy" (ofte oversatt til informasjonskompetanse) betegner ferdighetene som trengs for å se når man har et informasjonsbehov, evnen til å vite når og hva slags informasjon som trengs, og kunnskap om hvordan man finner, evaluerer og bruker informasjon.

Informasjonskompetanse er et sentralt begrep i bibliotekets strategi for presentasjoner og opplæring for ansatte og studenter.

31 Hvor viktig mener du informasjonskompetanse er for områdene nedenfor?

	meget viktig	ganske viktig	ikke viktig	vet ikke
31.1 Egen forskning	❑	❑	❑	❑
31.2 Egen undervisning	❑	❑	❑	❑
31.3 Egen faglig oppdatering og utvikling	❑	❑	❑	❑
31.4 Studentenes læring	❑	❑	❑	❑

Publisering

I forbindelse med bibliotekets prioritering av elektroniske databaser vil det være nyttig å vite mer om hva som publiseres av de faglig ansatte ved høgskolen.

32 Har du vært <u>forfatter</u> for bøker, rapporter eller artikler de siste 5 årene?
(kryss eventuelt av for flere valg)

- ❑ Fagbok/Lærebok (hele eller deler)
- ❑ Vitenskapelig monografi
- ❑ Artikkel i nasjonalt tidsskrift med fagfellevurdering
- ❑ Artikkel i internasjonalt tidsskrift med fagfellevurdering
- ❑ Artikkel i fagtidsskrift
- ❑ Rapport i HVEs skriftserie
- ❑ Andre publikasjoner
- ❑ Nei

33 Har du vært redaktør for bøker, rapporter eller tidsskrifter de siste 5 årene?
(kryss eventuelt av for flere valg)

- ❑ Vitenskapelig antologi
- ❑ Fagbok/Lærebok
- ❑ Tidsskrift med fagfellevurdering
- ❑ Fagtidsskrift
- ❑ Rapport i HVEs skriftserie
- ❑ Andre publikasjoner
- ❑ Nei

34 Har du hatt oppdrag som referee (fagfellevurderer) for antologier eller tidsskrift de siste 5 årene?

❑ Ja ❑ Nei

35 Avslutningsvis: Har du kommentarer til spørreskjemaet eller andre ting som gjelder bibliotekets tilbud av elektroniske tjenester?

Velg Send-knappen for å sende skjemaet

Tusen takk for at du deltok i undersøkelsen!

Vi håper den bidrar til at biblioteket kan levere en tjeneste som i enda høyere grad tilfredsstiller behovene til de faglig ansatte ved skolen. Resultatene av undersøkelsen blir gjort kjent for ansatte ved HVE.

Med vennlig hilsen
Biblioteket v/ Heidi Kristin Olsen

Vedlegg 4: Forespørsel om deltakelse i gruppeintervju

Sendt 1.2.2008:

Hei,

I forbindelse med min masteroppgave i pedagogiske tekster har jeg tidligere gjennomført en spørreundersøkelse som dreide seg om bibliotekets tilbud og presentasjon av de elektroniske tjenestene.

Som en oppfølging av det ønsker jeg å gjennomføre et gruppeintervju med noen faglig ansatte (undervisere og forskere) med utgangspunkt i noen av resultatene fra spørreundersøkelsen. Fokus skal være hvordan biblioteket kan forbedre disse tjenestene. Resultatet av intervjuet vil inngå i min masteroppgave.

Gruppeintervjuet vil ta ca. en time, og vil foregå på Eik før uke 8. Jeg håper å få med minst fem faglig ansatte fra Eik. Hvis du kunne tenke deg å delta, send en e-post til meg så fort som mulig.

Jeg håper å få en sammensatt intervjugruppe, der det både er erfarne og uerfarne bibliotekbrukere er med.

Tidspunkt kommer vi tilbake til så vi finner et som passer for de som ønsker å delta. Jeg sender ut et kort sammendrag av noen av funnene til deltakerne i forkant av intervjuet.

mvh
Heidi Kristin Olsen
Bibliotekar
Høgskolen i Vestfold, Borre
tlf. 33 03 11 49

Vedlegg 5: Oversikt over tabeller og figurer

Tabelliste:

Tabell 1: Tilgjengelige tidsskrifter i norske universitet og høgskoler....9

Tabell 2: Fordeling av respondenter etter avdeling og svarprosent fordelt på avdeling. Prosenttall og absolutte tall.....49

Tabell 3: Aldersfordelingen blant respondentene....49

Tabell 4: Fordeling av respondentgruppen og alle fagansatte ved HVE etter stillingskategori. Prosenttall og absolutte tall. 50

Tabell 5: Fagansattes publisering, sammenlikning av respondentene og alle fagansatte ved HVE (de siste i følge ForskDok). Sortert etter avdeling. Prosenttall og absolutte tall. 51

Tabell 6: Andelen av respondentene som har vært forfatter for publikasjoner, sortert etter publikasjonstype (flere svar mulig) (n=114, svarprosent 100)....52

Tabell 7: Sammenlikning av fagansatte fordelt på stillingskategorier mellom Høgskolen i Vestfold og alle statlige høgskoler. Tallgrunnlag fra NSD....56

Tabell 8: Sammenlikning av fagansattes alderssammensetning i stillingskategorier mellom Høgskolen i Vestfold og alle statlige høgskoler. Tallgrunnlag fra NSD....57

Tabell 9: Respondentenes oppfatning av bibliotekets tilbud om presentasjoner, opplæring og brukerstøtte for fagansatte. Prosenttall og absolutte tall. (n=114) 59

Tabell 10: Respondentenes syn på om biblioteket bør bruke ressurser på formidling og opplæring i bruk av databaser for ansatte. Prosenttall og absolutte tall. (n=114, svarprosent: 96) 59

Tabell 11: Kommentarer fra respondentene i forhold til bibliotekets brukerstøtte og opplæring* 60

Tabell 12: Hva respondentene oppfatter som hensiktsmessige former for informasjon om databaser og digitale ressurser. Prosenttall og absolutte tall. (n=114, flere svaralternativer mulig)....61

Tabell 13: Respondentenes preferanser av forskjellige metoder for presentasjon og opplæring. Prosenttall og absolutte tall. 62

Tabell 14: Respondentenes deltakelse på bibliotekets presentasjon av databaser, fordelt på avdeling. Prosenttall og absolutte tall. (n totalt = 114) 64

Tabell 15: De respondentene som ikke har deltatt på opplæring: Årsaker. Prosenttall og absolutte tall. (n=25)....64

Tabell 16: Respondentenes vurdering av hva som er de viktigste kildene for å finne ny litteratur. Prosenttall og absolutte tall. (n=114) 74

Tabell 17: Respondentenes vurdering av hva som er de viktigste* kildene for å finne ny litteratur, fordelt etter fagområde. Prosenttall og absolutte tall.....75

Tabell 18: Respondentenes vurdering av hva som er de viktigste publiseringskanalene. Prosenttall og absolutte tall. (n=114) 76

Tabell 19: Respondentenes vurdering av hva som er de viktigste* publiseringskanalene fordelt på fagområde. Prosenttall og absolutte tall.....77

Tabell 20: Respondentenes vurdering av hvor viktig informasjonskompetanse er i ulike sammenhenger (n=114) 79

Tabell 21: Respondentenes oppfatning av kvaliteten på utvalget av databaser fordelt på fagområde. Prosenttall og absolutte tall. (flere valg mulig på fagområde) 81

Tabell 22: Kommentarer fra respondentene om utvalget av databaser* 82

Tabell 23: Andelen av respondentene som har søkt i databasene, fordelt på avdeling. Prosenttall og absolutte tall. Svarprosent 100. 84

Tabell 24: Andelen av respondentene som har søkt i databasene, fordelt etter fagområde og kjønn. Prosenttall og absolutte tall. 85

Tabell 25: Hvor stor andel av respondentene som har søkt i databasene, fordelt på aldersgrupper. Prosenttall og absolutte tall. 86

Tabell 26: Hvor stor andel av respondentene som har søkt i databasene sammenholdt med publisering. Flere svaralternativer mulig. Prosenttall og absolutte tall. Svarprosent 98. 86

Tabell 27: Hvilke databaser de respondentene som har søkt i databaser har søkt i, ordnet etter fagområde (flere svar mulig). Prosenttall og absolutte tall. 93

Tabell 28: Begrunnelse for at de respondentene som søker i databaser ikke bruker enkelte av databasene (n=94) 96

Tabell 29: Respondenter som ikke har søkt i databaser : Hva er de viktigste grunnene (flere svar mulig). Prosenttall og absolutte tall. (n=17) 97

Tabell 30: Hva som kan få de respondenter som ikke har brukt databaser, til å begynne å bruke dem (flere svar mulig). Prosenttall og absolutte tall. (n=17) 98

Figurliste:

Figur 1: Illustrasjon av denne oppgavens teorigrunnlag 17

Figur 2: Illustrasjon av TAM2-modellen (Venkatesh og Davis 2000, s. 188) 31

Figur 3: Fordeling av respondenter etter respondentens egen oppfatning av sine fagområder (flere svar mulig). Prosenttall. 50

Figur 4: Respondentenes oppfatning av hvor godt databasene er presentert på bibliotekets vebbsider. Prosenttall. (n=114, svarprosent 97) 62

Figur 5: Respondentenes deltakelse på bibliotekets presentasjoner av databaser. Prosenttall. (n=114, svarprosent 81) 63

Figur 6: Respondentenes oppfatning av hvor relevante databasene er. Prosenttall. (n=114, svarprosent 96) 80

Figur 7: Hvilke databaser de respondentene som har søkt i databaser, har søkt i (flere svar mulig). Prosenttall (n=94). 92

Figur 8: I hvilken grad har de respondentene som har søkt i databaser, funnet referanser til relevante artikler. Prosenttall (n=94, svarprosent 99) 94

Figur 9: I hvilken grad de respondentene som har søkt i databaser, funnet relevante artikler i fulltekst. Prosenttall. (n=94, svarprosent 98) 94

Figur 10: Hvor hyppig de respondentene som har søkt i databaser har søkt i dem siste år. Prosenttall. (n=94, svarprosent 88) 95